ТАТО І МОРЕ

Розділ перший

Родина у скляній кулі

Якогось пообіддя наприкінці серпня Мумі-тато брів садом, почуваючи себе зайвим. Він не знав, чим зайнятися, бо усе, що слід зробити, уже було зроблене або ж тим займався хтось інший.

Мумі-тато знічев'я блукав своїм садом, за ним сумовито шурхотів пересохлою травою його хвіст. На долину важко навалилася нестерпна спека, усюди панувала непорушна тиша, а все навколо ледь припало пилюкою. То був місяць великих лісових пожеж та великої пересторо ги.

Тато попередив свою родину. Раз по раз він пояснював, яким обережним треба бути у серпні. Він описував охоплену вогнем долину, гуркіт, палаючі стовбури дерев, вогонь, який підступно заповзає під мох. Сліпучі стовпи полум'я, що здіймаються до неба! Хвилі вогню, що по вінця заповнюють долину і котяться далі до моря.

– І з шипінням кидаються в море, – з похмурим вдоволенням завершував свої пересторо ги Мумі-тато. – Усе чорне, усе згоріло. Велику відповідальність покладено на щонайменшого повзика, на найкрихітнішого шкраблика, яким до лап можуть потрапити сірники!

Родина на якийсь час відривалася від своїх занять, ствердно підтакуючи: "Так-так… Звісно… Твоя правда…" Потім знову бралася до роботи.

Вони завжди мали, чим зайнятися. Спокійно, невпинно, з любов'ю робили якісь дрібні-дрібнесенькі справи, яких без ліку у світі. їхній світ мав свої давно усталені межі, він був дуже особистий і досконалий. Як

карта, на якій не залишилося жодних білих плям, де все вже відкрито і обжито. Вони казали одне одному:

– Тато вічно говорить про лісові пожежі у серпні.

Мумі-тато вийшов на ґанок. Лапи, як завжди, клеїлися до лакованої підлоги. Клак-цок, клак– цок чулося по східцях, потім звуки допровадили до плетеного крісла. Хвіст також прилипав. Здавалося, ніби за нього хтось смикає.

Тато сів у крісло і заплющив очі. Треба перелакувати підлогу. Завинила, звичайно, спека… Але добрий лак не повинен розм'якати від спеки. Може, він купив поганий лак… Ґанок побудований страшенно давно, його неодмінно треба вкрити свіжим лаком. Та спершу слід відтерти підлогу наждачним папером – пекельна робота, якої ніхто й не зауважить. Не те, що свіжопофарбована біла підлога! Проводиш собі широким пензлем туди й сюди, наносиш блискучий лак. Родині ж велено не заважати і користуватися чорним ходом. Аж доки він зніме заборону і скаже: "Ласкаво прошу! Ось вам новий ґанок…" Як гаряче! Вийти би зараз в море під вітрилами. Поплисти ген далеко, світ за очі…

Мумі-тато відчув, як сон почав закрадатися в лапи. Він стрепенувся й припалив люльку. Сірник не згас у попільничці, Тато зацікавлено приглядався до нього. Доки сірник не встиг догоріти, Тато відірвав кілька клаптиків газети й поклав на вогник. То було маленьке гарне вогнище, майже невидиме при сяйві сонця, але палахкотіло воно дуже симпатично. Тато старанно його пильнував.

– Зараз згасне, – сказала Маленька Мю. – Підклади більше паперу.

Вона сиділа на поруччі ґанку в затінку опори.

– Ти знову тут? – Тато потрусив попільничкою, аж вогонь згас. – Я досліджую структуру вогню. Це дуже важливо.

Мю засміялася, не зводячи з нього погляду. Тоді Тато натягнув капелюха на очі і заховався від усіх у сон.

– Тату! Прокинься! – покликав Мумі-троль. – Ми загасили лісову пожежу!

Тепер обидві Татові лапи міцно приклеїлися до підлоги. З прикрим відчуттям вчиненої щодо нього несправедливості Тато віддер свої лапи.

– Про що це ти кажеш? – запитав він.

– Справжня маленька лісова пожежа! – розповідав Мумі-троль. – Одразу ж за тютюновою грядкою. Там почав тліти мох, а Мама сказала, що то могла бути іскорка з димаря…

Мумі-тато кулею вилетів з плетеного крісла, за мить він обернувся на надзвичайно енергійного тата. Його капелюх скотився униз сходами.

– Ми погасили вогонь! – гукав йому услід Мумі-троль. – Ми загасили його! Уже нема чого боятися!

Тато став немов укопаний, гаряче повітря обпекло йому горло.

– Ви погасили вогонь без мене? – обурився Тато. – Чому ніхто мені нічого не сказав? Не розбудили і нічого не сказали!

– Любий! – озвалася Мумі-мама з кухонного вікна. – Ми подумали, що зайве тебе будити. То був зовсім крихітний вогник, лише трохи подиміло. Я саме проходила там з відрами, повними води. Достатньо було хлюпнути мимохідь…

– Мимохідь! – скрикнув Тато. – Достатньо хлюпнути! "Хлюпнути" – але й слово! І залишити джерело вогню без нагляду! Де воно? Де воно?

Мама випустила все, що тримала, з лап і квапливо почимчикувала до тютюнової грядки. Мумі-троль залишився на ґанку, витріщаючись їм услід. Чорна плямка в моху була дуже маленькою.

– Дехто, можливо, й думає, що така плямка не є небезпечною, – поволі процідив Мумі-тато. – Але це зовсім не так. Вогонь може тліти під мохом, розумієш? У ґрунті. Може тліти годинами, навіть днями, а тоді раптом – бух! – і полум'я вихопиться на поверхню у цілком іншому місці. Розумієш чи ні?

– Розумію, любий! – відповіла Мама.

– Тому я залишуся тут, – вів далі Тато, похмуро порпаючись у моху. – Я вартуватиму його. Якщо доведеться, навіть усю ніч…

– Гадаєш, це справді… – почала було Мама, а потім додала: – Що ж, мудре рішення. Ніколи не знаєш, як поведе себе мох…

Мумі-тато просидів усе пообіддя, пильнуючи темну плямку. Він обдер від моху чималий шмат землі навколо неї. Навіть від вечері відмовився. Хотів продемонструвати всім, що образився.

– Гадаєш, він залишиться там на ніч? – запитав Мумі-троль.

– Цілком можливо, – відповіла Мама.

– Як уже сердиться, то сердиться, – потвердила Маленька Мю, обчищаючи зубками варену картоплину. – Інколи можна й посердитися. Кожне малятко має на це право. Але Тато неправильно сердиться, він не випускає лють назовні, а тримає в собі.

– Люба дитино, – втрутилася Мумі-мама. – Тато ліпше знає…

– Не думаю, – щиро зізналася Маленька Мю. – Він зовсім нічого не знає! А ви знаєте?

– Не зовсім, – визнала Мумі-мама.

Мумі-тато запхав носа у мох і відчув кислуватий запах диму. Земля не була навіть теплою. Він випорожнив у виямку з моху люльку, роздмухав іскорку. Якусь мить вона тліла, а потім згасла. Тато затоптав нещасливе місце і поволі рушив униз садом. Він хотів зазирнути у свою скляну кулю.

Сутінки, як зазвичай, виростали просто з землі і гуснули попід деревами. Навколо скляної кулі було трохи світліше. Вона лежала на стовпці з морської шумки, а в ній гарно віддзеркалювався увесь садок. Куля належала Татові, лише йому; чарівна куля з мерехтливого блакитного скла була центром саду і долини, і навіть – чом би й ні – центром усього світу.

Мумі-тато не відразу зазирнув у неї. Спершу він оглянув свої брудні від сажі лапи, спробував позбирати докупи розсипані гіркі думки, а коли на серці стало нестерпно важко, швиденько зазирнув у кулю, шукаючи в неї розради. Куля завжди втішала і заспокоювала. Цього довгого теплого, невимовно гарного й сумовитого літа Тато щовечора приходив сюди, щоб зазирнути у скляну кулю.

Куля завжди зберігала прохолоду. Її блакитні барви були глибшими й прозорішими, ніж барви моря, довколишній світ крізь неї ставав цілком інакшим: холодним, чужим і далеким. У центрі світу Тато бачив себе, свого великого носа, а довкола нього віддзеркалювався змінений до невпізнання казковий ландшафт. Блакитна земля виднілася далеко-далеко внизу, і там, глибоко, на дні недосяжного Тато відшукував свою родину. І вона з'явилася, треба було лише зачекати. Куля завжди віддзеркалювала її.

Ясна річ, надвечір усі мали багато роботи. Вони постійно чимось клопоталися. Мумі-мама неодмінно вибігала з кухні до льоху за ковбасою чи маслом. Або ж на грядку з картоплею. Або за дровами. Кожного разу з таким виглядом, ніби вперше йде цією дорогою, усе навколо видавалось їй новим та цікавим. Хоча хтозна… Може, й не у справах вона квапилася, а на якусь веселу таємничу виправу, чи бавилася у якусь свою гру або просто проходжувалася, насолоджуючись життям. Он вона метушиться, схожа на заклопотаний білий м'ячик, – там, де блакитні тіні найгустіші.

Ось пройшов Мумі-троль, відсторонений, заглиблений сам у себе. То вгору, то вниз гасала схилом Маленька Мю, її майже не видно, помітно тільки сам рух. То було щось таке рішуче й самовпевнене, що можна вловити хіба мигцем; щось настільки незалежне, що не викликало жодної потреби демонструвати себе чи хвалитися собою. Але всередині кулі у дзеркальному відображенні всі ставали неймовірно крихітними, а їхні рухи – хаотичними, нецілеспрямованими.

Це подобалося Мумі-татові, було його вечірньою грою, давало йому відчуття, що всі вони потребують захисту, бо перебувають на дні глибокого моря, і про це знає лише він.

Уже майже стемніло. Раптом усередині скляної кулі щось змінилося – загорівся вогник. Мама Мумі-троля запалила світло на ґанку, чого не робила все літо. Там блимала гасова лампа. Враз увесь затишок та надійність сконцентрувалися в одній точці – Мама сиділа на ґанку, чекаючи, коли збереться її родина, щоб пригостити усіх чаєм.

Скляна куля потьмяніла, її блакить перелилася в темряву, виднівся лише вогник каганця.

Мумі-тато ще трохи постояв, сам не знаючи, де витають його думки, а тоді рушив додому.

– Ага! Можемо спати спокійно, – повідомив Тато. – Цього разу небезпека нас оминула. Та про всяк випадок я піду туди на світанку і проконтролюю ситуацію.

– Ха! – тільки й сказала Маленька Мю.

– Тату! – вигукнув Мумі-троль. – Ти не помічаєш нічого надзвичайного? Ми засвітили лампу!

– Так, я подумала, що вже час запалити лампу. Вечори стають довшими, і так хочеться світла… – мовила Мумі-мама.

– Але так ти поклала край літу. Лампу засвічують тільки тоді, коли літо скінчилося, – зітхнув Тато.

– А за літом прийде осінь, – примирливо сказала Мама.

Стиха шипів гніт у лампі. Світло лампи зближувало, дарувало затишок, творило тісне родинне коло, об'єднуючи їхні почуття та сподівання. А поза цим колом усе було чуже й незначуще, темрява поза ним росла й громадилася, насувалася щораз далі, аж до краю світу.

– Зазвичай тати самі визначають, чи настав уже час запалювати лампу, – пробурмотів Мумі-тато у своє горнятко з чаєм.

Мумі-троль виклав свої канапки рядочком, як це він завжди робив: спершу канапка з сиром, потім дві з ковбасою, далі з холодною картоплею та сардинами, а наостанку з повидлом. Він почувався абсолютно щасливим. Маленька Мю вечеряла лише сардинами, бо вважала цей вечір дуже незвичайним. Вона замислено вглядалася у темряву саду. Що більше вона думала, наминаючи сардини, то темнішими ставали її очка.

Світло від лампи падало на траву та кущ бузку. Воно ледь пробивалося крізь тіні, де в цілковитій самотності сиділа Мара. Вона так довго сиділа на одному місці, що земля під нею замерзла. Трава розсипалася, мов скло, коли Мара підвелася, щоб присунутися ближче до світла. Нажаханий шепіт прошелестів листям, кілька кленових листочків скрутились і, тремтячи, впали Марі на спину. Айстри відсахнулися від неї. Змовкло сюрчання коників-стрибунців.

– Чому ти не їси? – запитала Мумі-мама.

– Не знаю, – відповів Мумі-троль. – У нас є жалюзі на вікна?

– На горищі. Але вони нам знадобляться, аж коли настане час залягати у зимовий сон, – пояснила Мама, а тоді, повернувшись до Тата, запитала: – Чи не хотілося б тобі тепер, коли ми маємо лампу, трохи помудрувати над своєю моделлю маяка?

– Ет, – відмахнувся Тато. – Дитячі пустощі… То ж маяк не справжній.

Мара присунулася ще ближче. Вона не зводила погляду з лампи, поволі похитуючи величезною важкою головою. Біла морозна імла клубочилася під її ногами. Вона спроквола ковзнула в напрямку лампи – велетенська сіра тінь самотності. Шибки у вікнах легенько задзвеніли, ніби від удару далекого грому, сад затамував подих. Ось Мара уже під ґанком, зупинилася неподалік світляного квадрата на нічній землі.

Раптом вона кинулася до самого вікна, вогник лампи освітив її морду. Ґанок, де щойно панували спокій та затишок, враз наповнився галасом, усі розмахували лапами, падали стільці, лампу забрали геть, і за мить ґанок поринув у пітьму. Родина заховалася у будинку, в самому його серці, де почувалася найбезпечніше; там заховали і лампу.

Мара трохи постояла, дихаючи морозом на віконні шибки, і подалася геть, розчинившись у темряві. Трава дзвеніла й осипалася скалками під її

ногами, поступово дзенькіт слабшав, віддалявся. Сад, здригаючись, сипав листям, а потім полегшено перевів подих: Мара пішла геть, її більше немає.

– Зовсім немає потреби забарикадовувати двері й не спати усю ніч, – наполягала Мумі-мама. – Напевно, вона знову наробила збитків у садку. Та вона не зла. Ти ж знаєш, хоч і страшна з вигляду, але не є небезпечною.

– Ясна річ, небезпечна! – вигукнув Тато. – Навіть ти її боїшся! Ти страшенно налякалася… але можеш не боятися, доки я поряд…

– Любий, – заперечила Мама. – Мари бояться, бо вона неймовірно холодна. І ще тому, що вона зовсім нікого не любить. Однак Мара нікому не заподіяла зла. А тепер, я гадаю, час спати…

– Чудово! – погодився Тато, відставляючи у куток кочергу. – Чудово! Якщо вона анітрішечки не зла, то й захисту ніхто не потребує! Прекрасно!

Тато вискочив на ґанок, скинувши мимохідь зі столу сир та ковбасу, і рвонув у самотину темряви.

– Ого! – з повагою в голосі озвалася Маленька Мю. – Він сердиться! Випускає із себе злість. Вартуватиме мох до світанку!

Мама промовчала. Вона дріботіла туди-сюди по кімнаті, звично лаштуючись до сну, понишпорила у своїй торбинці, скрутила гніт лампи. Однак тиша була оманлива. Зрештою заходилася розсіяно стирати пил з Татової моделі маяка, що стояла на полиці у кутку комода.

– Мамо! – покликав Мумі-троль.

Але Мама не чула. Вона підійшла до великої карти на стіні, де була зображена Мумі-Долина, морське узбережжя та навколишні острови, видряпалась на стілець, сягнувши носом морських просторів, й увіткнулася просто в маленьку цятку посеред білої порожнечі.

– Ось він, – пробурмотіла Мама Мумі-троля. – Там ми будемо жити у добрі та злагоді й разом переборювати труднощі…

– Що ти таке кажеш? – скрикнув Мумі-троль.

– Там ми будемо жити, – повторила Мама. – Це Татів острів. Тато потурбується про нас. Ми переселимося туди, почнемо все спочатку і проживемо там усе наше життя…

– А я завжди вважала, що то муха набекала… – бовкнула Маленька Мю.

Мама злізла зі стільця.

– Іноді потрібен час, – мовила вона. – Дуже багато часу, щоб збагнути…

І з тими словами Мумі-мама вийшла у садок.

– Нічого не говоритиму про татів та мамів, – сказала, розтягуючи слова, Маленька Мю. – Бо тоді ти відразу заперечиш, що мами і тати ніколи не роблять дурниць. Вони бавляться у якісь свої ігри, та хай я навіть багна об'їмся – мені не зрозуміти, у які саме.

– А тобі й не треба розуміти! – запально вигукнув Мумі-троль. – Вони, напевно, й самі знають, чому не схожі на інших. А дехто поводиться зверхньо тільки тому, що його прийняли в родину!

– Твоя правда! – не змовчала Маленька Мю. – Я завжди зверхня!

Мумі-троль не зводив погляду з самотньої цяточки далеко у морі, думаючи: "Там хоче жити Тато. Туди він прагне. Тато з Мамою не жартують. Це серйозна гра".

Раптом Мумі-тролеві здалося, що пустельне море навколо острова взялося білими баранцями, завирувало. Острів став зеленим з рудими горами, найтаємничішим пустельним островом з-поміж усіх, які йому доводилося бачити в книжках з барвистими малюнками. Острів у теплому океані, біля берегів якого гинуть кораблі… Мумі-тролеві враз перехопило горло, він прошепотів:

– Мю! Це ж фантастично!

– Звичайно! Усе на світі фантастичне! – відповіла Мю. – Більше чи менше… Та найфантастичніше було би, якби ми з галасом та ґвалтом та з усім своїм мотлохом прибули на той острів, а він би насправді виявився мушиною бекою…

Годинник показував заледве пів на шосту ранку, коли Мумі-троль пройшов садком слідами Мари. Земля відтанула, та усе ще можна було побачити, де вона сиділа, – трава на тих місцях стала бурою. Мумі-троль знав: якщо Мара посидить понад годину на одному місці, там уже нічого не ростиме, земля помре від страху. У їхньому садку було багато таких плям, та найприкріше, що одна з них виднілася посеред рабатки з тюльпанами.

Широка стежка з сухого листя вела просто до ґанку. Там вона теж посиділа. Мара сиділа перед самісіньким кружалом світла, дивлячись на лампу. А потім не витримала, підійшла надто близько, і все згасло. Завжди одне і те ж. Усе, чого б вона не торкалася, гасло.

Мумі-троль уявив себе на місці Мари. Скоцюрбившись, він поволі повзав купами зів'ялого листя, потім завмер, розпускаючи навколо себе клуби імли, зітхнув і тужно задивився на вікно. Він був найсамотнішою істотою на усій Землі.

Однак без лампи гра видавалася непереконливою. Натомість у голові Мумі-троля запурхали крихітні веселі думки-думенята про острови у морі та великі зміни. Він забув про Мару, балансуючи поміж довгих ранкових тіней. Треба було втриматися на освітлених сонцем смужках землі, бо все інше – бездонне море. Неминуча загибель, якщо не вмієш плавати!

Хтось насвистував у дровітні. Мумі-троль зазирнув досередини. Ранішнє сонце вигравало золотом на свіжій стружці під вікном, пахло лляною олією та живицею. Тато саме вставляв маленькі дубові дверцята у стіну іграшкового маяка.

– Поглянь на ці залізні скоби, – мовив він. – їх вбито у скелю, ними можна видряпатися на маяк. Треба бути обережним у негоду. Бачиш, човен летить на гребені хвилі до скелястого берега, перестрибує її, міцно чіпляється, здіймається вгору, знову відштовхується… А коли накотиться наступна хвиля, він уже в безпеці. Потім йдеш, опираючись натискові вітру… бачиш, ось тут… вдовж поруччя… відчиняєш двері… вони важкі… Ось так. Двері знову зачиняються за тобою, і ти вже всередині маяка. Море чути крізь товсті мури ніби звіддалік. Воно гуркоче поза стінами навколо маяка, а за човном вже й слід пропав…

– Ми теж там, всередині? – поцікавився Мумі-троль.

– Звичайно, – потвердив Тато. – Ви ось тут нагорі, у вежі. Бачиш, кожне віконце має справжні скляні шибки. Вежу увінчує власне маяк. Він блимає з рівними інтервалами то червоним, то зеленим, то білим оком усю ніч, вказуючи шлях кораблям.

– А світло теж буде справжнім? – допитувався Мумі-троль. – Можна прилаштувати батарейки й придумати так, щоб він блимав.

– Це, мабуть, можна зробити, – сказав Тато, вирізуючи крихітну сходинку перед дверима маяка. – Але зараз я не маю часу. Зрештою, це лише забавка, своєрідне вправляння, розумієш?

Тато збентежено засміявся та заходився шукати щось у скриньці з інструментами.

– Чудово! – зрадів Мумі-троль. – А зараз бувай!

– Бувай, синку!

Тіні стали коротшими. Наставав новий день, теплий та гарний, як і попередній. Мумі-мама сиділа на сходах і зовсім нічого не робила. Це було дивно.

– Як рано сьогодні усі повставали, – здивувався Мумі-троль. Він сів поряд з Мамою, примруживши очка до сонця.

– Ти знаєш, що на Татовому острові є маяк? – запитав він.

– Звичайно, знаю, – відповіла Мама. – Він усе літо торочив мені про це. Там ми будемо жити…

Можна так багато говорити і нічого не сказати. Східці нагрілися сонцем. Усе йшло належним чином. Тепер Тато насвистував Вальс морського орла, це йому гарно вдавалося.

– Приготую каву, – вирішила Мама. – Я хотіла лише посидіти трохи і подумати…

Розділ другий

Маяк

Того визначного, важливого вечора лагідний вітер віяв на схід. Він здійнявся одразу після дванадцятої, але відплиття запланували перед заходом сонця. Море було тепле, насиченого блакитного кольору, такого ж блакитного, як скляна куля. Увесь причал був загромаджений пакунками аж до самого причалу, де гойдався на хвилях човен з піднятими вітрилами та штормовим ліхтарем на верхівці щогли. Мумі-троль тягнув через смугу припливу верші та трали. На березі уже посутеніло.

– Ми, звичайно, ризикуємо, що вітер уляжеться до ночі, – сказав Тато. – Можна було вирушити в дорогу відразу після сніданку. Але ж, розумієш, у цьому випадку ми мусили дочекатися заходу сонця. Початок великої подорожі такий же важливий, як перші рядки у книжці. Вони визначають усе.

Тато сів на пісок біля Мами.

– Поглянь на нашу "Пригоду", – мовив він. – Човен уночі – це дивовижне видовище! Саме так слід починати нове життя – сяйво штормового ліхтаря на верхівці щогли, берегова лінія, що зникає за спиною у темряві, увесь світ, що поринув у сон. Подорож уночі – найпрекрасніша в світі.

– Твоя правда, – погодилася Мумі-мама. – День найліпше пасує для прогулянок, а подорожувати треба уночі.

Мама дуже втомилася, пакуючи домашній скарб та непокоячись, чи не забули чогось важливого. Речей видавалося багато, доки вони стояли на мостинах причалу, але Мама добре знала, як мало їх виявиться після

розпакування. Щоб правильно прожити один– єдиний день, родині потрібно усього страшенно багато.

Але зараз, звісно, все по-іншому. Цієї миті правильним було те, що вони почали з самого початку, а Тато роздобув усе необхідне, турбувався про них, захищав... Мабуть, дотепер усе йшло занадто добре. "Дивно, – думала Мама, – що тим, кому добре живеться, властиво сумувати й дратуватися. Але є так, як є. Тож ліпше почати з іншого краю..."

– Уже достатньо стемніло, як гадаєш? – запитала Мама. – Твій ліхтар має дуже гарний вигляд на тлі неба. Може, час відпливати?

– Почекай трішки! Я мушу налаштуватися, – сказав Тато.

Він розгорнув на піску карту, вивчаючи самотній острів, намальований посеред моря. Тато був дуже серйозний, довго принюхувався до вітру, намагаючись відновити своє просторове відчуття, яке так довго тримав без ужитку. Предкам ніколи не доводилося ламати собі голову, як зорієнтуватися у просторі, це виходило у них само по собі. Але з часом інстинкт, на жаль, притуплюється.

Минуло небагато часу, і Тато відчув, що вже остаточно налаштувався і визначився з напрямком. Можна було вирушати в подорож.

– Відпливаємо! – скомандував він, поправляючи на голові капелюха. – Але ти нічого не тягай! – звелів Мамі. – Усю важку роботу ми візьмемо на себе. А ти лиш залазиш на борт, зрозуміла?

Мама кивнула і зіп'ялася на лапи.

Тепер море набрало фіолетової барви, а узлісся видавалося суцільною м'якою пітьмою. Мумі-маму зборював сон, усе раптом почало їй здаватися нереальним, у фантастичному, як уві сні, освітленні, із сповільненим рухом, ніби йдеш по грузькому піску і нікуди не приходиш.

Ось вони перенесли увесь вантаж з причалу до човна. На вершечку щогли гойдався ліхтар, обриси причалу та купальні скидалися на тлі вечірнього неба на довгу шпичакувату спину дракона. До Мами долинав сміх Маленької Мю, а за спиною чулися голоси нічних птахів, що прокинулися у лісі.

– Яка краса! – сама до себе мовила Мумі-мама. – Гарно й дивовижно. Тепер, коли я маю час відчути цю красу, все здається мені просто неперевершеним. Цікаво, чи образиться Тато, якщо я трішки подрімаю в човні.

Після заходу сонця Мара прокралася у сад, проте цього вечора гасова лампа на ґанку не горіла. Гардини на вікнах заслонені, бочка на дощівку перевернена догори дном. Ключ висів на цвяшку біля дверей.

Мара звикла до покинутих будинків, вона одразу збагнула, що тут ще довго ніхто не запалить світла. Поволі почалапала вона назад, угору схилом. Деякий час скляна куля віддзеркалювала її постать, а потім знову переповнилася примарною блакиттю. Нажахане зітхання майнуло лісом, коли надійшла Мара: хтось ховався у мох, хтось тремтів від страху поміж гіллям, то тут, то там у темряві згасали блискучі оченята. Мара й до цього звикла. Не зупиняючись, брела вона південним схилом гірського пасма, вдивляючись у море, на яке насувалася нічна пітьма.

Їй дуже добре було видно світло штормового ліхтаря на щоглі "Пригоди". Немов самотня зірка, пропливав він повз останні острови, прямуючи у відкрите море. Мара довго розглядала його, вона ніколи не квапилася. Її час був безконечним, повільним та невизначеним і ділився на проміжки лише вогнями, які запалювалися напередодні осені, – нечастими, випадковими вогниками.

Ось вона сковзнула ложем ущелини до берега. Її сліди на піску – широкі, без виразних контурів, ніби великий тюлень проповз до води.

Хвилі відкотилися в море і завмерли в нерішучості. Вода навколо складок спідниці Мари блищала, заспокоюючись, і замерзала.

Мара довго чекала, доки її огорне снігова імла. Інколи вона спроквола піднімала лапи, крига похрускувала і ставала дедалі товстішою. Мара споруджувала власний маленький крижаний острів, щоб дістатися до палахкотливого вогника. Він саме зник за островами, але вона знала, що він там. Навіть якщо згасне, доки вона добиратиметься, не біда. Вона може й зачекати. Вони запалять новий вогник, іншого вечора. Вони завжди так робили, треба тільки зачекати.

Тато Мумі-троля стернував. Він міцно тримав стерно, стискав його в лапах з відчуттям таємного взаєморозуміння із суденцем, перебуваючи у повній злагоді з самим собою.

Його родина була такою ж маленькою та безпомічною, як у скляній кулі, а він впевнено провадив її неосяжним морем крізь блакитну німотну ніч. Штормовий ліхтар позначав їхній шлях, ніби Тато рішуче провів світляну лінію через карту, сказавши: "Пливемо ось звідси сюди! Он там ми житимемо. Там обертатиметься земля навколо мого маяка, струнκого і гордовитого, а навколо простиратиметься море з усіма його небезпеками".

– Ви не мерзнете? – бадьоро гукнув він. – Ти заг горнулася в ковдру? Ось бачите, ми проминули останній острів. Скоро настане найтемніша пора ночі. Дуже важко плисти вночі, не можна втрачати пильності ані на мить!

– Звичайно, любий, – відгукнулася Мама, згорнувшись калачиком на палубі. – Це небувала подорож!

Ковдра трохи намокла, Мама обережно пересунулася ближче до борту з підвітряного боку. Шпангоути весь час зачіпалися за її вуха.

Маленька Мю сиділа на носі човна, монотонно наспівуючи собі під ніс якусь пісеньку.

– Мамо, – зашепотів Мумі-троль. – А що з нею трапилося? Чому вона стала такою недоброю?

– Хто?

– Мара… Її хтось скривдив, що вона стала такою?

– Цього ніхто не знає, – відповіла Мумі-мама, витягнувши хвіст з води за кормою. – Скоріш за все, ніхто її не кривдив. Я маю на увазі, що вона нікого не цікавить. Навряд, чи Мара цим журиться. Вона наче дощ або темрява, або камінь, який треба обійти, щоб рухатися далі. Хочеш кави? Кава у термосі і білому кошику…

– Ні, не зараз, – похитав головою Мумі-троль. – У неї жовті маленькі очиці, безвиразні, мов у риби. Вона вміє розмовляти?

Мумі-мама зітхнула:

– Не варто розмовляти з Марою. Ні з нею, ані про неї… Бо інакше вона розсердиться і прийде за базікою. І не жалій Мару! Гадаєш, вона тужить за теплом, а насправді прагне лише одного – сісти на вогонь і загасити, щоб він уже ніколи нікого не зігрів. А тепер я, напевно, трішки посплю…

Бліді осінні зорі всіяли небо. Мумі-троль лежав горілиць на палубі і дивився на штормовий ліхтар, але думав про Мару. Якщо з якоюсь істотою ніколи не розмовляти і навіть словом про неї не згадувати, то вона помалу зникне, не віритиме у власне існування. Цікаво, чи допомогло би у цьому випадку дзеркало? Завдяки багатьом дзеркалам можна розмножити своє зображення, і хтозна, чи не змогли би ці зображення спілкуватися між собою. Хтозна…

Навколо панувала тиша, тільки стерно стиха порипувало. Усі поснули, лише Мумі-тато оберігав сон своєї родини. Йому зовсім не хотілося спати, він ще ніколи не почувався таким бадьорим.

Далеко звідси над ранок Мара вирішила пуститися в мандри. Острів під нею був чорним і прозорим з гострим крижаним мисом, що, немов стріла, вказував на південь. Піщане дно берега занурювалося у воду, гублячись у глибині. Мара позбирала докупи подоли своїх темних спідниць, які то обвисали, ніби листя зів'ялої троянди, то розгорталися знову, шурхотіли, здіймалися догори, мов крила. Мара вирушила у свою довгу мандрівку морем…

Спідниці злітали угору і опадали вниз, немов помахи рук плавця у морозному повітрі, хвилі злякано відсахувалися від неї. Мара плила вперед у передсвітанкових сутінках, залишаючи за собою хвіст сніжної імли.

Супроти неба на горизонті вона здавалася велетенською летючою мишею, що лопотить крильми. Мара рухалася дуже повільно й важко, однак не спинялася й на мить. Вона мала час. Нічого іншого, окрім часу.

Родина пливла до самого ранку і всього наступного дня. Знову настала ніч, а Тато усе ще сидів за стерном, вдивляючись у далеч, чи не змигне десь світло маяка. Проте ніч була такою ж блакитною, як попередня, і жодного маяка на небокраї.

– Курс правильний, – запевнив Мумі-тато. – Я знаю, що дотримуюся правильного курсу. За такого вітру ми мали би дістатися острова до півночі, а світло маяка побачити ще при сутінках.

– Може, якийсь мерзотник погасив його? – висловила припущення Маленька Мю.

– Гадаєш, можна погасити маяк? – запротестував Тато. – Якщо на світі і є щось стале та надійне, то це світло маяка. Існують речі абсолютні, наприклад, морські течії та пори року. Сонце завжди сходить вранці. І горить маяк.

– Тож невдовзі ми побачимо його, – примирливо зауважила Мумі-мама. їй не давали спокою безліч дрібних думок, яким бракувало місця в голові.

"Хай би вже той маяк спалахнув удалині, – думала Мама. – Він сповнений такого радісного очікування! Хоч би там справді був маяк, а не мушача бека… Не уявляю собі вимушеного повернення додому… Після такого урочистого відплиття… Великі черепашки бувають і рожевими, але білі мають дуже гарний вигляд на тлі чорної землі… Цікаво, чи приймуться там троянди?.."

– Цить! Я щось чую! – закричала Маленька Мю на носі човна. – Та замовкніть хоч на мить! Тут щось відбувається…

Усі позадирали носи, вдивляючись у нічну темряву. Здалеку долинав тихий, дуже тихий плюскіт весел. До них поволі наближався чужий човен. Ось він, маленький і сірий, виринув з пітьми. Весляр перестав веслувати й розглядав їх без жодного здивування. Він мав нечупарний вигляд, але поводився дуже спокійно. Світло ліхтаря віддзеркалювалося в його синіх, прозорих, наче вода, очицях. Поряд з ним лежала вудочка.

– Риба клює уночі? – поцікавився Мумі-тато.

Рибалка пересмикнув плечем, ні на кого не дивлячись. Він не бажав розмовляти.

– Чи немає десь тут поблизу острова з великим маяком? – не відступав Тато. – Чому не видно його вогнів? Ми вже давно мали би побачити світло маяка…

Рибалка мовчки проплив повз них, а коли нарешті відповів, можна було ледь розчути його слова:

– Хтозна… Повертайтеся додому! Ви надто далеко запливли… – і зник у темряві поза їхніми спинами.

Усі прислухалися, чи не долине плюскіт весел, однак ніч мовчала.

– Якийсь він трохи дивний, правда? – невпевнено порушив тишу Мумі-тато.

– Не трохи, а дуже дивний, – запевнила Маленька Мю. – Без клепки в голові!

Мумі-мама зітхнула, намагаючись випростати лапи.

– Але ж такими є майже всі наші знайомі, – зауважила вона. – Хто більше, хто менше…

Вітер стих. Мумі-тато сидів за стерном, прямий, як свічечка, задерши догори носа.

– Ось воно, – зрадів раптом Тато. – Я відчуваю, що ми таки добралися. Пристанемо до острова з захищеного від вітру боку. Тільки не можу зрозуміти, чому не світиться маяк!

Було тепло, пахло вересом. Усюди панувала непорушна тиша. Враз із ночі вигулькнула могутня тінь – острів навис над ними, пильно приглядаючись до прибульців. Вони відчули його гарячий подих, коли човен увіткнувся носом у пісок і завмер. Здавалося, ніби хтось їх розглядає. Родина збилася купкою на лавках, не наважуючись навіть поворухнутися.

– Ти чула, мамо? – прошепотів Мумі-троль.

Легкі ніжки протупотіли берегом, десь тихо сплюснула вода і знову все стихло.

– То, мабуть, Маленька Мю вже встигла вистрибнути на суходіл, – сказала Мумі-мама. Вона стрепенулася, струшуючи з себе тишу, і заходилася нишпорити серед кошиків, потім спробувала пересадити через борт скриньку з трояндою.

– Зберігайте спокій! – захвилювався Тато. – Я про все потурбуюсь. Усе треба правильно організувати від самого початку… Спершу човен… Човен завжди на першому місці… Не галасуй і не метушися!

Мама покірно сіла у човні, намагаючись не заважати, коли згортали вітрило, та ухиляючись від поперечної балки щогли, котра ковзала туди-сюди, доки Тато метушився на палубі, організовуючи висадку. Кружало світла від штормового ліхтаря вихопило з непроглядної темряви лише клаптик білого піску та чорної води. Потім Мумі-тато разом із Мумі-тролем витягнули на берег матрац, один край якого промок наскрізь. Човен скособочився, і блакитна скриня притиснула трояндовий кущ до поруччя.

Мама терпляче чекала, затуливши носа лапками. Напевно, усе йшло своїм ходом. Можливо, вона звикне до опіки над собою і навіть її полюбить.

Мабуть, вона трохи задрімала.

Тато стояв у воді, тримаючи у лапі ліхтаря.

– Можеш виходити. Усе гаразд…

Мумі-тато був бадьорий, у веселому гуморі, з капелюхом, зсунутим на потилицю. Вище на піщаному березі він з вітрила та весел збудував намет, схожий на великого звіра, що присів на зігнутих лапах. Мама спробувала придивитися, чи немає на їхньому новому пляжі черепашок, але вона недобачала у темряві. їй пообіцяли, що тут будуть великі, незвичних форм черепашки, які трапляються глибоко на морському дні.

– Ось, – промовив Тато. – А тепер поспи. Я сидітиму на чатах усю ніч, вам нема чого хвилюватися. А завтра заночуємо у моєму маяку. Як тільки розвидніє, знайду маяк, і ми туди переселимося. От лишень збагнути не можу, чому він не горить… Як там у наметі? Сподіваюся, тепло?

– Чудово, – запевнила Мама, заповзаючи під вітрило.

Маленька Мю блукала десь, як завжди, нічим не переймаючись, але то не біда. Вона, судячи з усього, найліпше з-поміж усіх давала собі раду. Усе йшло начебто добре.

Мумі-троль бачив, як Мама перевертала з боку на бік на мокрому матраці, доки нарешті вмостилася, глибоко зітхнула й поринула в сон. З усього незвичного на цьому острові найдивнішим було те, що Мама відразу заснула на новому місці, не розпакувавши речі, не постеливши дітям і не роздавши усім карамельок. Вона навіть забула на піску свою торбинку. Це лякало, та водночас підбадьорювало, бо означало зміни в житті, а не лише пригоду…

Мумі-троль підняв мордочку й визирнув з-під вітрила. Надворі на чатах сидів Тато з штормовим ліхтарем поперед себе. Татова тінь була дуже великою і довгою. Та й увесь Тато видавався набагато більшим, ніж звичайно. Мумі-троль знову згорнувся клубочком, підтягнувши лапки під теплий животик. Блакитні, мов нічне море, сни заколисали його.

Наставав ранок. Тато перебував наодинці зі своїм островом, який з кожною годиною щораз більше належав йому. Та ось небо зблідло,

перед ним здіймалася гора зі стрімкими схилами, а за нею виднівся маяк. Величезний і чорний, він вимальовувався на тлі сірого неба, набагато більший, ніж Тато собі його уявляв. То була саме та передсвітанкова пора, коли все навколо викликає у самотньої істоти, котра сидить на чатах, відчуття розгубленості та небезпеки.

Мумі-тато загасив ліхтаря, і берег поринув у сутінь. Тато не хотів, щоб маяк помітив його завчасу. З моря повіяв холодний вітер. Десь за островом ячало морське птаство.

Маяк дедалі вище здіймався перед Татом, який стояв на березі. Він дуже нагадував модель маяка, котру Тато не встиг завершити. Тепер Тато Мумі-троля бачив, що дах він мав не такий шпичастий, як гадалося, та й поруччя не було. Тато довго оглядав темну покинуту споруду, аж доки маяк поступово став меншати і, зрештою, вмістився в його уяві між думками та колишніми образами.

"У кожному разі, він мій, – міркував Мумі-тато, запалюючи люльку. – Я завоюю його. Подарую своїй родині і скажу: "Ось тут наша домівка. Тут нам не загрожуватиме жодна небезпека!"

Маленька Мю сиділа на східцях маяка, спостерігаючи за тим, як надходить світанок. Острів лежав перед нею у присмерку, нагадуючи велетенського сірого кота, який простяг лапи з випущеними кігтями: передні спочивали у морі, а хвіст довгим вузьким мисом хлюпався далеко позаду. Кіт настовбурчував хутро, але очі ховав.

– Ха! – вигукнула Маленька Мю. – Це не звичайний острів! Він занурюється у море зовсім не так, як інші острови… Тут ще закрутяться події! Гарантую!

Вона обійняла себе лапками й налаштувалася чекати. Ось з моря виплив сонячний диск. Острів замерехтів барвистими світлотінями,

набрав виразних обрисів і сховав кігті. Усе навколо виблискувало, над мисом витали у високості крейдяно-білі морські птахи. Кіт зник.

Зате уздовж острова аж до берега з прив'язаним човном пролягла широкою темною смугою тінь маяка.

А ось з'явилися й вони. Ген далеко, внизу, схожі на мурашок. Тато з Мумі-тролем волокли за собою стільки, скільки змогли взяти; вони вийшли з вільхових хащ і вступили у тінь від маяка, а там стали ще крихітнішими. Ось три білі цяточки зупинилися і задерли мордочки, щоб поглянути угору.

– Який він великий, – здригнувшись, мовила Мумі-мама.

– Великий? – вигукнув Тато. – Та він велетенський! Ймовірно, найбільший маяк у світі! Уявляєте, це найостанніший острів, за ним ніхто більше не живе, далі – лише море! Ми дивимося морю просто у вічі, а далеко позаду нас живуть усі інші, так би мовити, приземлені мешканці шхер. Хіба не приємна думка?

– Ще й яка приємна, тату! – підтримав Мумі-троль.

– Можна мені трішки понести кошика? – запитала Мумі-мама.

– Ні-ні-ні! – заперечив Мумі-тато. – Ти нічого не нестимеш. Просто увійдеш до своєї нової господи.

Зачекай... треба, щоб ти увійшла з квітами, так годиться... Зачекай хвильку!

Тато звернув до осикового гаю і заходився зривати квіти.

Мумі-мама роззирнулася на всі боки. Яка тут скупа земля! А каміння скільки! Купи каміння! Зовсім нелегко тут буде посадити садок…

– Що то за зляканий шепіт, мамусю! – ледь чутно прожебонів Мумі-троль.

Мама прислухалася.

– І справді, зляканий, – прислухавшись, погодилась Мумі-мама. – Але то лише осики, вони завжди так шепочуть.

Неподалік росли маленькі, покручені вітрами осики, їхні листочки без упину шаруділи від легких повівів вітру з моря. Вони нестримно тряслися, їх раз у раз лихоманило.

Цього дня острів був інакшим, замкнутим і байдужим. Він уже не розглядав їх, як тієї теплої ночі, коли вони сюди прибули, а задивлявся ген далеко у море.

– Ось, бери, – повернувся Мумі-тато. – Квіточки неймовірно маленькі, але вони напевно розтуляться, якщо ти поставиш їх на сонце… Рушаймо далі! З часом зробимо тут гарну дорогу до берега, де приставатимуть човни. Побудуємо пристань! Тут роботи непочатий край! Уявіть, уявіть на хвилинку, як ми тут будуватимемо усе своє життя, усе переробимо, зробимо з острова цяцю…

Тато підхопив кошики і поквапився уперед, прямуючи вересовим килимом до свого маяка.

Перед ними вигнула спину прадавня неприступна гора з сірими зухвалими, стрімкими урвищами, помережаними розколинами, що громадилися одне понад одним.

"Тут усе надто велике, – подумала Мумі-мама. – А може, то я надто маленька…"

Лише стежина була такою ж маленькою та невпевненою, як вона сама.

Родина Мумі-тролів обережно дряпалася поміж скелями, всі одночасно досягли вершини, де, чекаючи на них, стояв на своїх важких бетонних ногах маяк.

– Ласкаво просимо додому! – урочисто проголосив Мумі-тато.

Погляди дряпалися угору, щораз вище. Маяк губився у високості, він був велетенський та цілком білий – неймовірне видовище! Ген угорі з запаморочливою швидкістю металася туди й сюди хмаринка наляканих ластівок.

– Мені млосно, – ледь чутно пролепетала Мумі-мама.

Мумі-троль глянув на Тата. Тато урочисто піднявся східцями і простягнув лапу до дверей.

– Вони зачинені, – сказала з-поза його спини Маленька Мю.

Мумі-тато обернувся, здивовано витріщившись на крихітку.

– Зачинено, – повторила Мю. – Ключа немає.

Тато поторгав за клямку. Покрутив нею на всі боки.

Погупав у двері, копнув їх ногою. Зрештою, відступив крок назад і роззирнувся.

– Ось цвяшок, – мовив він. – Цвяшок, без сумніву, для ключа. Бачите! Мені ще ніколи не доводилося чути, щоб хтось не повісив ключа на місце, зачиняючи двері. Надто коли йдеться про наглядача маяка…

– Може, ключ під сходами? – озвався Мумі-троль.

– Там його теж немає.

– А тепер помовчте, – попросив Мумі-тато. – Ані слова… Мені треба подумати.

Він видряпався на вершину гори і сів, повернувшись носом до моря.

Рівно й спокійно пролетів понад островом південно– західний вітер, потепліло. То був дуже сприятливий день, досконалий день для того, щоб прийняти маяк у своє володіння. Татові аж смоктало в животі від розчарування, він ніяк не міг позбирати докупи свої думки. Ключ може висіти на цвяшку або лежати під сходами – інших місць не буває. Навколо все було гладке і голе, ні тобі причілка над дверима, ані підвіконня, ані пласких каменів перед сходами.

Татові думки втомилися, він весь час усвідомлював, що родина у нього за спиною, затамувавши подих, чекає на його рішення. Зрештою, він гукнув через плече:

– Мені треба трохи поспати!

Зазвичай проблеми вирішуються уві сні. Голова ліпше працює, якщо їй дати спокій. Мумі-тато згорнувся клубком в одній із розколин, натягнув на очі капелюха і з небаченою легкістю поринув у благодатну темряву сну.

Мумі-троль зазирнув під сходи.

– Тут лише мертва пташка, – сказав він.

То був маленький крихкий скелет, геть вибілений часом. Мумі-троль поклав його на східці, звідки його здмухнув вітер і покотив схилом.

– Я багато таких бачила внизу, у вересі, – зацікавилася Маленька Мю. – Це нагадує мені про Помсту Забутих Кісток. Надзвичайна історія!

На якийсь час вони замовкли.

– Що тепер буде? – порушив мовчанку Мумі-троль.

– Я згадую того рибака, якого ми зустріли вночі, – озвалася Мумі-мама. – Мабуть, він живе десь на острові. Може, щось знає… – Мама розв'язала мішок з постіллю і витягнула звідти червону ковдру. – Накрий Тата, – попросила вона. – Не годиться спати на голій скелі. Потім можеш обійти острів і пошукати рибака. На зворотному шляху набери, будь ласка, трохи озерної води. Мідний кавник лежить у човні. І картопля теж.

Приємно було чимось зайнятися. Мумі-троль повернувся спиною до великого замкненого на ключ маяка і побрів островом. Біля підніжжя гори панувала літня тиша, на схилах ніби застигли у русі червоні хвилі квітучого вересу. Земля була твердою та гарячою. Гарно пахли квіти, але не так, як вдома, у садку.

Лише тепер, опинившись на самоті, Мумі-троль міг по– справжньому побачити острів, принюхатися до нього, відчути його на дотик, прислухатися, нашорошивши вушка. Хоч навколо монотонно шурхотіло море, острів здавався тихішим, ніж Долина Мумі-тролів, цілком мовчазним і страшенно старим.

"До нього нелегко достукатися, – подумав Мумі-троль. – Це острів, який хоче, щоб йому дали спокій…"

Посеред острова вересова лука збігала до маленького зеленого болітця, а потім знову видряпувалася вгору схилом, зникаючи серед присадкуватих ялинок та карликових берізок. Так незвично мешкати у місцевості, де немає жодного високого дерева. Уся рослинність тут була низькорослою, плазувала, притискаючись до землі, натужно переповзала через гору. Мумі-тролеві здалося, що зараз і йому доведеться рачкувати, зробившись зовсім маленьким. І він щодуху побіг до мису.

На самому краю західного мису стояв малесенький будиночок з каміння та цементу. Він міцно чіплявся до скелі залізними скобами, мав округлий, мов спина тюленя, дах і дивився на море крізь дуже міцне віконне скло. Будинок був такий крихітний, що навіть комусь не надто високому можна було жити там хіба сидячи, а рибак збудував його для себе. Він лежав горілиць, заклавши руки під голову й спостерігаючи за неповороткою мандрівною хмаркою.

– Доброго ранку, – привітався Мумі-троль. – Ти тут мешкаєш?

– Лише тоді, як на морі штормить, – стримано відповів рибак.

Мумі-троль серйозно кивнув. Так і повинен жити той, хто любить високі хвилі. Сидіти посеред прибою, дивитися, як накочуються велетенські зелені водяні гори, і слухати ревище моря у себе над головою. Мумі-троль хотів було попросити дозволу навідатися якось у гості, щоб подивитися на хвилі, але він розумів – будиночок збудовано тільки на одного.

– Мама переказувала тобі вітання і просила запитати про ключ від маяка, – сказав він.

Рибак не відповів.

– Тато не може увійти досередини, – стурбовано пояснив Мумі-троль. – Тож ми подумали, що, може, наглядач маяка…

Жодного слова у відповідь.

На небі з'явилося кілька нових хмарин.

– Там напевно був наглядач? – не відступався Мумі-троль.

Нарешті рибак повернув голову і глянув на нього своїми блакитними водянистими очима.

– Я нічого не знаю ні про який ключ.

– Він погасив маяк і подався геть? – розпитував далі Мумі-троль.

Ще ніколи йому не доводилося зустрічатися з кимсь, хто б лише відповідав на запитання. Це його трохи спантеличило і обурило.

– Не пригадую, – буркнув рибак. – Забув, який той на вигляд...

Він зіп'явся на ноги і рушив геть – якийсь сірий, зім'ятий, легкий, мов листок. Рибак був дуже маленький на зріст і не мав жодного бажання розмовляти.

Якийсь час Мумі-троль дивився йому услід, потім повернувся і вирушив назад. Перетнувши схил навскоси, зійшов до берега, щоб забрати з човна мідний кавник. Час було снідати. Мамі треба об лаштувати між камінням вогнище і накрити стіл до сніданку на східцях маяка. А тоді все якось владнається.

Піщаний пляж був зовсім білий. Вузький серпик дрібного, мов мука, піску простягався від одного мису до іншого, підбираючи усе, що наносили з підвітряного боку морські вітри. Ломаччя, викинене морем, лежало вище лінії припливу під вільховими хащами, зате нижче пісок був неторканим й гладким, як підлога. По ньому приємно було ступати. Якщо

йти краєм прибою, сліди від лап оберталися на маленькі кринички, які відразу наповнювалися водою. Мумі-троль шукав черепашки для Мами, але ті, що лежали на березі, були дуже потрощені. Мабуть, їх розбили хвилі.

На піску щось заблищало, але не черепашка, а маленька срібна підківка. Слід від неї вів просто в море. – Саме тут у море скочив кінь і загубив одну зі своїх підків, – поважно зробив висновок Мумі-троль. – Напевно, так і було… Дуже незвичайна маленька конячка. Цікаво, їй посріблили підківку чи вона була срібною від народження?

Мумі-троль підібрав підківку і вирішив подарувати її Мамі.

Трохи далі такі самі сліди виходили з морських хвиль. Отже, то був морський кінь, таких він ще ніколи не бачив. Вони водяться лише в запаморочливих глибинах моря. Мумі-троль сподівався, що морська конячка має вдома запасні підківки.

Човен лежав на боці із згорненим вітрилом, і здавалося, йому вже ніколи не закортить вирушити у мандри. Його витягнули надто високо на берег, і він втратив будь-який зв'язок із морем. Мумі-троль мовчки дивився на "Пригоду". Йому стало трохи шкода її, але, може, вона спала. Треба буде, до речі, поставити якогось вечора неводи…

Ось хмари вирушили у свій похід над морем. Спокійні, сіро-голубі хмарини пливли собі рядком до самого горизонту. Берег був дуже пустельним, і Мумі-троль подумав: "Піду я додому!" А домівкою їм раптом стали сходи перед маяком. Долина, де вони мешкали, була надто далеко тепер. Проте він знайшов срібну підківку морської конячки. Це й вирішило справу.

– Не міг він усе забути? – вкотре повторював Мумі-тато. – Він же знав наглядача маяка. Вони мешкали на одному острові. Напевно, друзями були!

– Не пам'ятає анічогісінько, – переконував Мумі-троль.

Маленька Мю втягнула носиком повітря і видихнула через зціплені зубки.

– Той рибак – забудько з головою, набитою водоростями, – категорично заявила вона. – Я відразу це помітила. Якщо двоє забудьків живуть на одному острові, то вони або знають геть усе одне про одного, або їм цілком байдуже. Тут, очевидно, йдеться про одне і про інше. Тобто оте інше завдяки першому. Повірте мені на слово, я ж неймовірна розумниця!

– Лиш би не було дощу, – пробурмотіла Мумі-мама.

Оточивши Мумі-троля, родина не зводила з нього очей. Тепер, коли сонце сховалося за хмарами, дуже похолодніло. Усе здавалося Мумі-тролеві похмурим, і йому перехотілося розповідати про будиночок, збудований для того, щоб дивитися на морські хвилі. До того ж, він ніяк не міг подарувати Мамі срібну підківку саме зараз, коли усі витріщалися на нього. Він вирішив зробити це згодом, можливо, тоді, як вони опиняться наодинці.

– Лиш би не було дощу, – знову озвалася Мумі-мама. Вона віднесла мідний кавник до вогнища, а Татові польові гвоздики поставила у воду. – Якщо ж піде дощ, доведеться відчистити одну з каструль і набрати в неї дощівки. Та чи є тут якісь каструлі…

– Я все це з'ясую! – жалібно вигукнув Мумі-тато. – Потерпіть трішки, усе влаштується. Ми не можемо забивати собі голову їжею, дощем та іншими дрібницями, доки я не знайду ключа!

– Ха! – пирхнула Маленька Мю. – Той рибак викинув у море наглядача разом з його ключем! Повірте мені на слово! Тут відбуваються страшні, жахливі речі! А буде ще гірше!

Мумі-тато зітхнув. Він обійшов довкола маяка і видряпався на скелю над морем, де його ніхто не міг бачити. Родина ніколи не заважала йому думати, бо ж усі вони такі далекі від вирішення проблем. Цікаво, чи усім татам ведеться так само?

Отже… Ідея виспати ключ уві сні чи відшукати його, зазнала фіаско. Ключа треба передчути. Треба спробувати налаштувати себе, як це колись робив його тесть. Теща усе своє життя губила речі, а що не губила, забувала, де поклала. У таких випадках тесть у голові сплітав докупи всі можливі ходи своєї дружини. Цього було достатньо. Він завжди знаходив загублене. А потім лагідно казав: "Старий мій мотлох!"

Тато спробував поставити себе на місце тестя. Він безцільно тинявся скелями, намагаючись зібрати воєдино усі наявні факти. Урешті-решт, в голові йому перемішалося, думки торохтіли, немов горох у бляшанці. Але нічого більше не ставалося.

Татові лапи віднайшли биту стежку, що звивалася між валунами у низькій, випаленій сонцем траві. Доки Мумі-тато блукав, намагаючись перемкнутися на хвилю пошуків, йому прийшла до голови думка, що цю стежину, мабуть, протоптав наглядач маяка. Напевно, він не раз ходив цією дорогою. Колись дуже давно. Виходив просто до прибережних скель, як ось це зараз Тато. Стежка скінчилася, попереду нічого, окрім безмежного пустельного моря.

Мумі-тато підійшов до краю прірви й глянув униз. У цьому місці гора грайливо обривалася стрімкими крутосхилами, витанцьовуючи та звиваючись численними згинами, вишуканими заломленими лініями – глибше та глибше. Біля підніжжя гори воркотів прибій, могутні хвилі піднімалися й опадали, вдаряючись до скель, відкочуючись, немов велетенська істота, що бреде, намацуючи собі шлях. Вода унизу ховалася у тіні гори й здавалася майже чорною.

Татові затремтіли ноги й ледь запаморочилося в голові. Він швидко сів, але не міг відвести очей від прірви. Тут було могутнє, найглибинніше море, зовсім не таке, як удома; там хвильки танцювали й забавлялися навколо їхнього причалу. Мумі-тато перехилився над краєм урвища і побачив кам'яну призьбу, зовсім близько, біля самої вершини, де він сидів. Мимоволі Тато зісковзнув на округлу гладку з виїмкою поличку, схожу на стільчик. Миттю він відчув себе шалено самотнім, відрізаним від світу, лише небо і море навколо.

Мабуть, тут полюбляв сидіти наглядач маяка. Він часто тут сидів. Мумі-тато заплющив очі, а думки горохом заторохтіли ще дужче в голові. Запаморочлива велич оточувала його з усіх боків. Інколи наглядач приходив сюди, коли на морі здіймався шторм… Він дивився на чайок, яких підхоплював вітер і ніс угору, до грозового неба, на бризки прибою, які злітали під ним і перед ним, наче снігова хурделиця. Круглі перлини води миготіли у нього перед очима, зависали на мить і знову падали, падали у чорне ревище внизу.

Мумі-тато розплющив очі і здригнувся. Він притиснувся спиною та лапами до кам'яної стіни, у тріщинах якої росли дрібні білі квіточки. Уявляєте, квіточки! А в найширшій розколині щось відсвічувало рудою іржею. Там лежав великий, важкий залізний ключ.

Щось клацнуло в голові Мумі-тата, коло логічних ходів замкнулося. Звичайно, все абсолютно зрозуміло… Ця приступка у скелі була місцем усамітнення наглядача маяка, місцем, де він міг поринати у роздуми. Саме тут він залишив Татові ключа, щоб той знайшов його і взяв під свою опіку маяк. З великою урочистістю та завдяки магічним силам Тата Мумі-троля було обрано власником та оберегом маяка.

– О, яке чудо! Ти знайшов його! – зраділа Мумі-мама.

– Де він був? – закричав Мумі-троль.

– О, важко сказати, – загадково відповів Тато. – Світ повний величі та дивовиж, якщо хтось готовий його таким сприйняти. Можливо, ключа передала мені найбільша та найбіліша чайка…

– Ха! – зневажливо пирхнула Маленька Мю. – Перев'язаного шовковою стрічкою, під грім оркестру! Чи не так?

Мумі-тато піднявся східцями, вставив ключа у замок. Масивні двері поволі, зі скреготом відчинилися у непроглядну темряву. Маленька Мю блискавкою рвонула угору, але Тато упіймав її за кінського хвостика на потилиці.

– Куди? – грізно запитав він. – Цього разу право першості не за тобою! Тепер я наглядач маяка і увійду першим, щоб усе оглянути.

Він зник у темряві, Маленька Мю – за ним.

Мама обережно підійшла ближче й заглянула в отвір дверей. Маяк був порожній усередині, як прогни лий стовбур дерева, від низу до самого верху вели хиткі кручені сходи. Сходи натужно дряпалися угору, закручуючись під стінами щораз вужчими спіралями, східці скрипіли й хрускали під ногами Мумі-тата. Його вже ледве було видно на верхніх закрутах. Крізь отвори у товстих стінах ледь просочувалося денне світло. У кожному отворі вимальовувалася непорушна тінь великого птаха. Птахи дивилися на них.

– Слід врахувати, що надворі хмарно, – прошепотів Мумі-троль. – Ти ж знаєш, усе видається похмурішим, коли ховається сонце.

– Звичайно, – погодилася Мумі-мама.

Вона переступила поріг і зупинилася. Всередині було вогко і дуже холодно. Між калюжами чорніла мокра земля, кілька дошок, покладених

зверху, служили ніби містком, що вів до підніжжя сходів. Мама завагалася.

– Послухай, – озвався Мумі-троль. – Я щось маю для тебе.

Мама, взявши у лапи срібну підківку, довго розглядала її.

– Яка гарна! – сказала вона. – Чудовий подарунок! Невже існують такі крихітні коні?..

– Ходімо, мамусю! – радісно покликав Мумі-троль. – Побіжимо нагору, аж до самої вежі!

Нагорі на порозі стояв Мумі-тато в чужому капелюху з обвислими крисами та видутим верхом.

– Чи до вподоби вам мій капелюх? – запитав він. – Я знайшов його на цвяшку перед дверима. Напевно, належав наглядачеві маяка! Заходьте! Заходьте! Тут усе саме так, як я собі уявляв!

То була велика округла кімната з низькою стелею та чотирма вікнами. Посеред кімнати стояв нефарбований стіл, коло нього – кілька порожніх скринь. Біля печі – вузьке ліжко і невеличкий комод. Залізні сходи вели до ляди у стелі.

– Там ліхтар маяка, – пояснив Тато. – Увечері я запалю його. Погляньте, як тут гарно пасують білі стіни! Як тут велично, вільно і порожньо! А вигляньте у вікно – там теж велично, вільно й порожньо! То як вам?

Мумі-тато поглянув на Маму, яка зайшлася сміхом.

– Твоя правда! Просто дивовижно, як тут вільно і порожньо!

– Тут хтось добряче сердився! – зауважила Маленька Мю.

Підлога була всіяна розбитим склом, а над ним, на білій стіні – велика жовта масна пляма від рідини, яка, стікаючи вниз, утворила на підлозі калюжу.

– Хто міг розбити гасову лампу? – здивувалася Мумі-мама, піднімаючи з підлоги латунний корпус каганця, який закотився під стіл. – Йому ж довелося сидіти у темряві…

Вона провела лапою по столу. Стільниця була змережана сотнями або й тисячами маленьких подряпин – по шість у кожному ряду, а сьома перекреслювала решту. Сім? Це ж тиждень… Багато тижнів, усі між собою схожі. Крім одного… Він мав лише п'ять зарубок. Мама рушила далі, торкаючись лапами горняток та каструль, відчитуючи написи на скринях: родзинки з Малаги, шотландське віскі, звичайні фінські хрусткі хлібці; вона підняла ковдру на лежанці – постільна білизна на місці. Комоди Мама не відчиняла.

Решта напружено спостерігали за нею. Нарешті Мумі-тато не витримав:

– То що?

– Він був дуже самотній, – відповіла Мама.

– Я питаю, що про все це думаєш ти? – втратив терпець Мумі-тато.

– Як на мене, тут дуже затишно, – сказала Мама. – У цій кімнаті ми можемо мешкати усі разом.

– Це я й хотів почути! – радісно вигукнув Мумі-тато. – Я назбираю на березі уламків дошок і змайструю для нас ліжка. Прокладу дорогу і збудую причал… О, тут стільки роботи! Та спершу розпакуємо речі, доки

не почався дощ. Ні, ні, не ти… Ти, Мамцю, залишайся тут, у тиші і спокої відчуй, що ти вдома!

Уже в дверях Маленька Мю обернулася й випалила:

– Я спатиму надворі. Без ліжка, ясна річ. Ліжка – це дурні витребеньки!

– Гаразд, – не заперечувала Мама. – А коли задощить, можеш спати з нами.

Залишившись на самоті, Мумі-мама повісила срібну підківку на цвяшок перед дверима. Потім підійшла до вікна і визирнула надвір. Вона переходила від одного вікна до іншого: навколо саме лише море, море та крикливі ластівки, жодної смужки суходолу на обрії.

На підвіконні останнього вікна лежав фломастер з кількома шматочками мотузки та гачок для плетіння невода. Мама побавилася фломастером, думаючи про щось несуттєве, намалювала на підвіконні маленьку квітку з гарно замальованими листочками.

Мумі-тато стояв, запхавши голову в комин печі.

– Тут пташине гніздо! – крикнув він. – Тому вогонь і не хоче горіти.

– Там хтось живе? – запитала Мама.

Тато був чорний як сажотрус, коли виліз з-під комина.

– Якийсь дрізд, – відповів він. – Але його немає вдома. Мабуть, відлетів у теплі краї.

– Але ж він повернеться навесні! – вигукнув Мумі-троль. – Він мусить знайти своє гніздо там, де його покинув. А ми можемо готувати їжу надворі!

– Усе життя? – каверзно поцікавилася Маленька Мю.

– Ну, гніздо можна перемістити в інше місце поступово… – пробурмотів Мумі-троль.

– Ха! Як це схоже на тебе! – хмикнула Маленька Мю. – Звідки дрозд знатиме, перемістили його гніздо відразу чи поступово? Усе це ти вигадав, щоб з чистим сумлінням вижити птаха!

– Нам доведеться харчуватися надворі все своє життя? – спантеличено перепитав Мумі-тато.

Усі подивилися на Маму.

– Зніми гніздо, любий, – попросила Мама. – Ми почепимо його за вікном. Іноді мумі-тролі важливіші за дроздів.

Мумі-мама запхала посуд під ліжко, щоб у кімнаті стало затишніше, а тоді подалася на пошуки свіжої землиці. То була дуже важлива виправа.

Зупинившись біля сходів, вона хлюпнула жменьку морської води троянді. Квітка усе ще сиділа в скрині з-під цукру, в землі, набраній у Долині, чекаючи, доки її пересадять. Садок треба посадити у затишному місці. Найліпше під самими стінами маяка, з боку, де більшу частину дня світить сонце. І там має бути глибокий шар доброго ґрунту.

Мама невтомно шукала за придатною землею. Вона розпочала пошуки з-під гори, на якій стояв маяк, зійшла вересовою лукою униз до болітця, обійшла невеличкий низькорослий лісок, зазирнула поміж осик.

Вона довго брела теплим, устеленим піском торф'яником, але справжньої землі не знаходила ніде.

Мумі-мамі ще ніколи раніше не доводилося бачити стільки каміняччя. За осиковим гаєм усе навколо було суцільним каменем. Пустище, вкрите сірими кругляками, – камінне поле. Посеред нього хтось цікавий вибрав велику яму. Мама підійшла і заглянула. На дні ями також лежали камені, однаково сірі та круглі. Цікаво, чого шукав тут наглядач маяка? Може, й нічого надзвичайного… Можливо, просто забавлявся. Він, мабуть, один по одному вибирав камені, вони знову скочувалися униз, а потім йому все набридло, і він забрався собі геть.

Мумі-мама рушила далі до піщаного пляжу. І аж тут нарешті знайшла землю. Чорний широкий пояс гумусу, що сягав досить глибоко, проліг попід самими вільхами. Міцні зелені рослини пробивалися з-поміж каміння, вибухаючи жовтими та фіолетовими барвами – несподіване буяння, немов у джунглях.

Мама занурила лапи у м'яку землю. Вона відчула мільйони дрібнесеньких спраглих корінців, яким не можна заважати. Але це не біда. Головне, що знайшлася земля, і аж тепер острів почав здаватися реальністю.

Мама загукала до Тата, який збирав уламки до– шок на березі поміж водоростями, побігла до нього, притримуючи фартушок, що лопотів на вітрі:

– Я знайшла землю!

Тато звів на неї погляд.

– О, привіт, привіт! Як тобі подобається мій острів?

– Він не схожий на жодний острів у світі! – з ентузіазмом запевнила Мама. – Родючий ґрунт лежить тут, на самому березі, хоча йому місце у глибині острова.

– А я тобі поясню, – запалився Мумі-тато. – Завжди мене запитуй, якщо тобі щось неясно. Я знаю про все, що пов'язане з морем! Бачиш, це водорості, які викидають на берег хвилі, поступово вони перегнивають і стають справжнім гумусом. То як? А ти такого й не знала!

Мумі-тато засміявся і розкинув лапами, ніби даруючи Мамі усі хащі водоростей, що вигойдуються в морі.

Мумі-мама заходилася збирати водорості. Вона носила їх увесь день і складала у широкій розколині, де згодом мав постати сад. Водорості були такого ж глибокого теплого кольору, як земля удома, але з відблисками пурпурової та оранжевої барви.

Мама була спокійна та щаслива. Вона мріяла про моркву, редиску та картоплю, уявляла, як вони округлюватимуться і ростимуть у теплі, як вистрелять зеленими листочками, забуяють та зміцніють, як гойдатимуться на вітрі над синім морем стеблини, обважнілі від помідорів, гороху та квасолі, які так потрібні її родині. Усе, щоправда, здійсниться аж наступного літа, але яке це має значення… Мумі-мама мала мрію. А в глибині душі вона вимріяла собі яблуневий садок.

День хилився до вечора. Стукіт молотка під маяком давно стих, утихомирилися й ластівки. Мумі-мама простувала, насвистуючи, вересовою лукою з оберемком дров, назбираних на пляжі. Під горою, на якій височів маяк, Мумі-тато змайстрував поруччя, щоб Мамі легше було підніматися, а перед дверима стояли два готові дерев'яні ліжка і маленька бочка, яку Тато виловив у морі. Бочка була цілком неушкодженою і колись зеленою.

Навіть кручені сходи уже менше лякали. Слід лише не дивитися вниз, піднімаючись ними, і думати про щось приємне.

Мумі-троль сидів за столом, сортуючи маленькі круглі камінці.

– Привіт! – гукнула Мумі-мама. – А де Тато?

– Нагорі, засвічує маяк, – відповів Мумі-троль. – А мені не дозволив піти з ним. Він там уже довго.

Порожнє пташине гніздо лежало на комоді. Складаючи дрова під піччю, Мама увесь час насвистувала. Вітер стих, сонце зазирнуло у вікно ліворуч, заливши багрянцем підлогу та білі стіни.

Коли в печі спалахнув вогонь, крізь щілину в дверях прослизнула Маленька Мю і, немов кішка, вистрибнула на підвіконня. Вона притиснула носика до шибки й заходилася дражнити ластівок бридкими гримасами.

Раптом з гуркотом відчинилася ляда у стелі, Мумі-тато зліз униз залізними східцями.

– Добре горить? – поцікавилася Мама. – Які гарні ліжка ти для нас змайстрував! Гадаю, в цій бочці добре солити рибу. Шкода тримати її лише для дощівки…

Мумі-тато підійшов до південного вікна, виглянув надвір. Мама зиркнула на нього. Так і е: Татів хвіст немов задерев'янів, а кінчик роздратовано посмикується. Мама підклала у піч дров, відчинила бляшанку з оселедцем. Тато мовчки випив свій чай. Прибравши посуд після вечері і поставивши на стіл штормовий ліхтар, Мама сказала:

– Колись я чула, що у таких маяках горить газ. Коли газ закінчується, маяк виходить з ладу.

– Там є балони з газом, – похмуро відказав Тато. – Уся вежа заставлена балонами, але їх неможливо підключити.

– Може, бракує якогось гвинтика, – висловила здогад Мама. – Щодо мене, то я ніколи не довіряла газові. Він небезпечний і неприємний. Думаю, ліпше облишити цю затію, щоб ми усі не злетіли в повітря…

Мумі-тато зірвався з-за столу:

– Ти не розумієш! Я тепер наглядач маяка! Маяк мусить горіти! У цьому вся суть… Гадаєш, можна жити у маяку, який не працює? А як буде з кораблями у морі, які пливуть у темряві і будь-якої миті можуть розбитися об скелі у нас на очах?..

– Тато має рацію, – озвалася Маленька Мю. – А вранці хвилі викинуть на берег утопленіків: чепуруль, мюмль, мудриків, блідих та обвішаних зеленими водоростями.

– Не мели дурниць! – розсердилася Мумі-мама і, обернувшись до Тата, заспокоїла: – Якщо не сьогодні ввечері, то завтра тобі пощастить запалити маяка.

Чи якогось іншого дня… А якщо він зовсім не загориться, вивішуватимемо у негоду на вікні лампу. Її неодмінно хтось помітить і збагне, що йому загрожує небезпека, якщо плистиме далі. Я думаю про інше: чи не занести нам ліжка, доки не стемніло. Не довіряю я цим нестійким сходам.

– Я все сам занесу, – пообіцяв Тато і зняв з цвяшка капелюха.

Гору з маяком на вершині уже майже огорнула темрява. Мумі-тато непорушно стояв на скелі, дивлячись на море. Він думав: "Ось зараз вона там, нагорі, запалює штормовий ліхтар. Підкручує гніт, розглядає його, як завжди, якусь мить. Ми маємо повну каністру гасу…"

Птахи уже поснули. Скелясті острівці на заході чорніли на тлі неба там, де сіло сонце. На одному з них виднівся морський навігаційний знак, а може, могильний пагорб.

Тато підняв одне ліжко і враз застиг, прислухаючись. Здалеку долинуло ледь чутне жалібне виття, дивний самотній звук, не схожий на інші. Він линув понад водою, сповнений безмежної пустки. На мить Татові здалося, що гора затремтіла під його лапами. Потім усе знову стихло.

Мумі-тато подумав, що то, мабуть, була якась птаха. Вони часом так дивно ячать. Тато завдав собі на спину ліжко – добре, міцне, бездоганно змайстроване. Однак лежанка наглядача маяка у кімнаті нагорі належить лише йому, іншим спати на ній зась…

Мумі-татові снилося, ніби він біжить нескінченними сходами. Темрява, яка його оточувала, лопотіла сотнями крил, безмовні птахи шугали навколо нього, східці скрипіли, подаючись під його лапами. Сходи стогнали, а йому було спішно, дуже спішно. Він мав запалити маяк, доки ще не стало надто пізно. Неймовірно важливо запалити його. Сходи ставали дедалі вужчими, ось уже під лапами забряжчали залізні лиштви, нарешті він вибрався нагору до ліхтаря, який чекав на нього у своєму скляному корпусі. Сон сповільнився, тато навпомацки пробирався вздовж стіни, шукаючи сірники. Великі сферичні кольорові шиби перегородили йому шлях. У них віддзеркалювалося море, у червоному склі хвилі спалахували, немов у вогні; крізь зелене скло море здавалося смарагдовим – холодне чуже море, ніби десь на місяці або й зовсім поза реальним виміром. Час неймовірно притискає, однак усе розгортається повільно, щораз повільніше. Тато зашпортався за газові балони, і ті покотились долівкою. Балони котилися на нього, наче хвилі, знову звідкілясь взялися птахи, б'ючись крильми у скло – усе ставало Татові на перешкоді запалити маяк. Тато голосно закричав від страху. Враз кольорові шибки розсипалися навколо нього міріадами осколків, море здійнялося над маяком, і Тато почав падати, глибше, ще глибше… Він прокинувся на підлозі з головою, замотаною ковдрою.

– Що трапилося? – схвилювалася Мама Мумі-троля.

У кімнаті, по вінця залитій з чотирьох вікон нічною синявою, було тихо й спокійно.

– Мені наснився жахливий сон, – відповів Тато.

Мама встала, підклала кілька сухих скіпок у піч.

Вони спалахнули й освітили темряву жовтими тремкими сполохами.

– Зроблю тобі канапку, – вирішила Мама. – Погані сни – то звична річ на новому місці.

Мумі-тато сидів на краю ліжка й наминав канапку; страх поступово минав.

– Не думаю, що справа в кімнаті, – мовив він. – Напевно, ліжко винувате, саме воно навіює страшні сновидіння. Доведеться змайструвати нове.

– Я теж так гадаю, – підтримала його Мама. – Ти зауважив, що чогось бракує? Не чутно шелесту лісу…

Мумі-тато прислухався. Навколо острова жебоніло море. Татові і Мамі пригадалося, як удома шелестіли дерева вночі.

– Загалом звуки приємні, – сказала Мама, натягаючи ковдру на вуха. – Хоча й інакші… Сподіваюся, нічого поганого тобі вже не насниться?

– Навряд… – відповів Тато. – Завжди корисно з'їсти уночі канапку.

Розділ третій

Західний вітер

Мумі-троль та Маленька Мю лежали на сонці й розглядали хащі перед собою. Деревця тут були низькорослі й переплетені поміж собою – маленькі злючки-ялинки та ще менші карликові берізки, які все своє життя боролися з буревіями. Вони тісно тулилися, щоб захистити одне одного; верхівки перестали рости, зате гілки чіплялися землі, де тільки могли до неї досягнути.

– Не уявляю, як вони можуть бути такими злюками, – захоплено сказала Маленька Мю.

Мумі-троль зазирнув під густе сплетіння незборимих деревець, де покручені стовбури звивалися, немов гадюки. Землю килимом вкривало повзуче ялинове гілля та бура глиця, а понад ними – печери та діри пітьми.

– Поглянь на он ту ялинку, – озвався Мумі-троль. – Вона тримає у своїх обіймах маленьку берізку, щоб захистити її.

– То ти так думаєш, – похмуро буркнула Маленька Мю. – Я ж думаю, що ялинка міцно ухопила її і не відпускає. Цей ліс саме такий – хапає і не відпускає. Мене не здивує, якщо там хтось сидить, і його скрутили ось так!

І Маленька Мю міцно стиснула лапками Мумі-троля за шию.

– Відпусти! – закричав, вириваючись Мумі-троль. – Гадаєш, це правда? Там хтось є?..

– Ти такий легковір! – зневажливо пирхнула Маленька Мю.

– А ось і зовсім ні! – боронився Мумі-троль. – Просто я відразу уявляю того, хто там сидить… Він стає таким справжнім… Я ніколи не знаю, коли

кажуть правду, а коли потішаються наді мною! Ти правду кажеш? Там хтось є?

Маленька Мю засміялася, підводячись.

– Не будь дурним! – кинула вона через плече. – Бувай тим часом! Я побіжу на мис подивитися на отого рибака-забудька. Він мене зацікавив...

Коли Мю зникла з очей, Мумі-троль підліз ближче до чагарів і заглянув у хащу. Серце шалено гупало йому в грудях. Море заспокійливо шурхотіло, сонце пригрівало йому спинку.

"Ясна річ, там нікого немає, – сердито думав Мумі-троль. – Усе вона вигадала. Я ж знаю, що вона брехуха, і завжди даю себе обдурити. Наступного разу я щось вигадаю... Ха! "Не будь дурним!" Отак зневажливо, мимохідь... Цей ліс не таїть у собі загрози, він сам боїться. Кожне деревце сахається, ніби хоче вирвати коріння й утекти. Це ж кидається у вічі..."

Усе ще сердитий, Мумі-троль поліз у хащі.

Сонце зникло, стало холодно. Гілки шарпали його за вушка, глиця кололася, сухе ломаччя хрускало під його лапами – тут пахло льохом і гниллю. І було тихо, абсолютно тихо. Шум моря зник. Мумі-тролеві здалося, що там, у гущавині, хтось дихає, у горлі від жаху вчувався смак чорнила. Гілки ніби міцно вхопили його в свої обійми. Йому враз захотілося знову на сонце, вже, негайно! Але він подумав: "Ні, якщо зараз поверну, то ніколи не наважуся сюди увійти. Усе життя обходитиму цей ліс, а дивлячись на нього, згадуватиму, що мені забракло відваги. То Маленька Мю мене налякала! Я прийду до неї і скажу: "До речі, там, у тому лісі, нікого немає. Я дивився... Ти мене надурила!"

Мумі-троль пирхнув і поповз далі попід повзучим гіллям. Іноді щось хрускало, і струхлявілий стовбур падав у м'який оксамитово-брунатний перегній. Земля, устелена мільйонами опалих хвоїнок, була ніжною й гладкою мов шовк.

Доки Мумі-троль заповзав щораз глибше в гущавину, неприємне відчуття замкненого простору поступово минало. Тепер він почував себе, немов у прохолодному сховку, захищеним маленьким звірятком, яке прагне, щоб усі дали йому нарешті спокій. Раптом Мумі-троль знову почув шерех моря, тепле сонце засліпило його. Він опинився на галявині посеред хащі.

Галявинка була зовсім крихітна, тут помістилися б два ліжка, поставлені рядком. Тут було тепло, гуділи бджоли над квітами, а навколо стояв на сторожі густий ліс. Над галявинкою тріпотіли листям берізки, утворюючи мереживне зелене склепіння, крізь яке просвічувало небо. Мумі-троль знайшов тут абсолютну досконалість. Ніхто не бував тут до нього. Це належало йому…

Мумі-троль обережно сів у траву і зажмурився. Він завжди відчайдушно мріяв про надійний сховок, постійно шукав його і часто знаходив, але ніколи такого гарного, як цей. Галявинка була схована від сторонніх очей і відкрита водночас. Тільки птахи могли його бачити. Земля дихала теплом, звідусіль його захищав ліс, який на інших наганяв жах. Він зітхнув.

Раптом Мумі-троля щось вкусило за хвіст, обпекло мов вогнем. Він зірвався з місця й відразу здогадався, що це було. Мурахи! Маленькі мстиві ядучі мурахи, від них аж роїлося у траві. Вони збігалися з усіх боків, ось ще один вкусив його за лапу. Мумі-троль поволі відступав, очі йому пекли від розчарування, він почувався невимовно скривдженим. Звичайно, вони жили тут задовго до нього. Але той, хто живе у землі, не знає, що відбувається угорі. Мураха жодного уявлення не має про птахів, про хмари та все інше, таке важливе й прекрасне, як, скажімо, мумі-тролі.

Справедливість буває різною. За справедливістю, яка, можливо, дещо складна, однак абсолютно правильна, галявинка належала Мумі-тролеві, а не мурахам. Лиш би дати їм це зрозуміти. Вони залюбки могли б пожити деінде. Десь віддалік, хоч би на кілька метрів далі. Як би їм це пояснити? Може, у гіршому випадку провести прикордонну лінію і поділити територію?

Та ось мурахи знову пожвавилися, вони оточили його і пішли в наступ. Мумі-троль кинувся навтьоки. Він ганебно утікав з раю, однак був сповнений рішучості повернутися. Ця галявина чекала на нього все його життя, а може, й багато сотень років! Вона належала йому, бо він любив її більше, ніж будь-хто інший. Навіть якби мільйон мурашок любили її одночасно, їхні почуття не могли зрівнятися з його почуттями. Так він вважав.

– Агов, тату! – гукнув Мумі-троль.

Але Тато анічогісінько не чув, бо саме зумів зрушити з місця великого валуна, і той з шумом та гуркотом покотився униз горою, викресав дві чималі іскри, залишаючи по собі ледь відчутний дурманний запах пороху. І ось камінь вже лежить на дні, саме там, де йому й слід лежати. Неймовірно захоплююче заняття – котити великі камені, напружуватися усім тілом від вушок до кінчика хвоста, відчувати, як камінь поволі, дуже ПОВОЛІ починає рухатися, ще маленьке зусилля, і ось він, набравши шаленої швидкості, з колосальним сплеском гепає у воду. А ти стоїш і дивишся йому услід, тремтячи від напруги та гордості.

– Тату! – знову покликав Мумі-троль.

Мумі-тато оглянувся й помахав синочкові лапою.

– Бачиш, як точно ліг! Це буде причал, хвилеріз, розумієш!

Тато забрів у море і, натужно стогнучи, заходився котити дном ще більшого валуна, запхавши носа глибоко у воду. Піднімати й котити камінь під водою було набагато легше. Цікаво, від чого це залежить, чудувався Тато. Та головне, що при цьому почуваєш себе справжнім силачем…

– Хочу тебе про щось запитати! – загорлав Мумі-троль. – Про ядучих мурашок! Це важливо!

Тато підняв мокрого носа, прислухаючись.

– Про ядучих мурашок! – повторив Мумі-троль. – Ти не знаєш, з ними можна порозумітися? Гадаєш, вони зрозуміють, якщо подати їм маленьку пропозицію, тобто я маю на увазі, чи зуміють вони її прочитати?

– Ядучі мурашки? – здивовано перепитав Мумі-тато. – Ні, вони нічого не розуміють… Я зараз зайнятий, треба відшукати тригранного каменя, який би допасувався поміж ось цими двома великими. Хвилеріз має бути міцним, споруджувати його повинен лише той, хто знає море…

Мумі-тато знову взявся до роботи, зануривши носа У воду.

Мумі-троль повернув праворуч уздовж берега й зупинився подивитись, як Мама порається у своєму майбутньому садку. Вона рівномірно розкладала на землі водорості, її лапи і фартушок вибруднилися, але усе її єство випромінювало щасливу зосередженість.

Мумі-троль підійшов ближче.

– Мамо! Якщо собі вимрієш гарненьку, затишну місцинку, знайдеш її, зробиш своєю, а потім виявиться, що там уже мешкає купа інших створінь, які не мають жодного бажання переселятися… Чи мають вони право зостатися, хоча й не розуміють, як там гарно?

– Напевно, мають, – відповіла Мама, сідаючи відпочити на купу водоростей.

– А якщо їм не гірше буде у… у купі сміття! – вигукнув синок.

– Тоді, мабуть, варто обговорити з ними це питання, – запропонувала Мама. – І, можливо, допомогти з переселенням. Це така морока – покидати насиджене місце…

– Пхе… – буркнув Мумі-троль. – А куди поділася Мю?

– Біля маяка, будує щось схоже на ліфт, – відповіла Мама.

Маленька Мю безстрашно – хоч існувала небезпека для її життя – звисала з відчиненого вікна, що виходило на північ, забиваючи у підвіконня блоковий пристрій. На підлозі лежала купа якихось невизначених предметів сірого кольору, ляда у стелі була відчинена нарозтвір.

– А що на все це скаже Тато? – поцікавився Мумі-троль. – Ніхто не сміє виходити на вежу. Це його володіння…

– Над його приватними володіннями є на горищі кімнатка, – недбало кинула Мю. – Дуже затишний маленький закуток, де можна знайти все, що завгодно. Подай он той цвях! Мені набридло видряпуватися нагору сходами щоразу, коли захочеться їсти, от я й будую собі витяг. Ви підніматимете мене у кошику або спускатимете униз їжу. Так навіть було би ще ліпше…

"Як нахабно вона себе поводить, – подумав Мумі-троль. – Робить усе, що заманеться, і ніхто їй не суперечить! А вона всіх мала в носі!"

– До речі, – так само недбало мовив Мумі-троль. – У тому лісі нікого немає. Хіба кілька мурах…

– Он як! Цілком можливо.

На цьому тема вичерпалася. Мю загнала великого цвяха по саму голівку, насвистуючи крізь зуби.

– Тобі доведеться прибрати увесь цей гармидер до повернення Тата! – вигукнув Мумі-троль, перекрикуючи стукіт молотка, відчуваючи, однак, що його попередження не справило жодного враження.

З пригніченим настроєм він нишпорив у купі старих паперів, бляшанок, порваних неводів, клоччя вовни та клаптів тюленячої шкіри і… знайшов настінного календаря. То був великий настінний календар з надзвичайно гарною картинкою: морський кінь мчав у місячному сяйві гребенем хвилі. Місяць занурив свою ніжку у нічне море, а морський кінь мав довгу золотисту гриву і дуже бліді бездонні очиці. Як гарно хтось намалював! Мумі-троль поставив картинку на комод і довго не зводив з неї очей.

– Цьому календарю п'ять років, – сказала Маленька Мю, зістрибуючи на підлогу. – Зараз дні зовсім інакші, та й, зрештою, хтось давно пообривав у ньому листочки. Тримай шворку, а я тим часом збіжу донизу, перевірю, чи працює витяг.

– Зачекай! – попросив Мумі-троль. – Я хотів тебе дещо запитати. Ти знаєш, як змусити ядучих мурах забратися геть?

– Винищити їх, звісно! – навіть не завагалася Маленька Мю.

– Ні-ні! – вигукнув Мумі-троль. – Я ж сказав: "змусити їх забратися геть"!

Мю уважно глянула на нього. Врешті сказала:

– Ага! Ти знайшов у лісі місцинку, яка тобі сподобалася. А там купа мурах… Що ти мені даси, якщо я їх позбудуся?

Мумі-троль відчув, як почервонів.

– Я зроблю це для тебе, – спокійно сказала Маленька Мю. – Можеш піти й перевірити за кілька днів. Ти ж натомість доглядатимеш мій витяг. А тепер я побігла…

Мумі-троль залишився сам, на душі йому стало бридко. Він вибовкав таємницю. Схованка стала звичайним, буденним місцем. Мумі-троль глянув на календар і зустрівся поглядом з морською конячкою.

"Ми з тобою однієї крові, – пристрасно подумав він. – Ми розуміємо одне одного і любимо все прекрасне! Я дістану свою галявинку, а решта не має значення! Проте саме цієї миті мені зовсім не хочеться думати про неї…"

Маленька Мю посмикала знизу за шворку.

– Піднімай! – гукала вона. – Та дивись, не випусти! Пам'ятай про своїх ядучих мурах!

Витяг працював бездоганно. Мю, правду кажучи, іншого й не сподівалася.

Втомлений та задоволений, Тато прямував вересовою лукою додому. Звичайно, десь глибоко у підсвідомості, він пам'ятав, що доведеться знову робити спробу запалити маяка але до сутінків залишалося ще кілька годин. А він увесь день котив великі камені, велетенські валуни. Щоразу, коли вони гепали у воду, Мумі-мама витикала носа зі свого садка й дивилася, що відбувається. Тато вирішив зробити гак через східний мис.

З підвітряного боку пропливав у човні рибак з вудочками на штевні. Тато ніколи не чув, щоб риба ловилася на вудочку такої пізньої пори року. На вудочку бере у липні. Але ж то був незвичайний рибак. Може, йому просто подобалося веслувати й бути наодинці з самим собою. Мумі-тато вже було підняв лапу, щоб привітатися, але передумав. Все одно рибак не відповість на привітання…

Тато видряпався на гору і рушив супроти вітру. У цьому місці скелі вигиналися боками, нагадуючи хребти велетенських тварин, які рядком бредуть до моря. Мумі-тато майже підійшов до провалля і аж тоді побачив озеро. Спокійна темна поверхня мала овальну форму. Немов велетенське око. Татові аж подих перехопило від захоплення. Справжнє озеро, чорне бездоння, одне з найтаємничіших місць на землі! Час від часу морські хвилі набігали на мис, перекочувалися через вузький перешийок і на мить збурювали спокійну дзеркальну гладь. Потім озерце знову заспокоювалося, дивлячись чорним блискучим оком у небо.

"Воно глибоке, – подумав Мумі-тато. – Там напевно дуже глибоко. Мій острів ніби цілий світ, тут є усе, чого душа забажає, і розміри мене влаштовують. О, який я щасливий! Немов тримаю увесь світ у своїх лапах!"

Тато чимдуж поквапився до маяка. Він хотів показати родині Чорне око, доки його ще ніхто не знайшов.

– Як шкода, що в ньому не дощова вода, – пошкодувала Мумі-мама.

– Ні-ні, – розвів лапами Мумі-тато, – його створило море! Могутні шторми накинулися на острів, заповнили провалля і накотили каміння, аж доки тут утворилося бездонне озеро.

– Може, у ньому водиться риба? – висловив свої сподівання Мумі-троль.

– Дуже ймовірно, – підхопив Тато. – А якщо водиться, то колосальних розмірів. Уявіть собі велетенську щуку, яка живе там уже сотню літ і з кожним роком стає дедалі товстішою і лютішою…

– От тобі й маєш! – скрикнула Маленька Мю, аж не тямлячись від захоплення. – Може, я закину вудочку і спробую її упіймати?

– Це не дитяча справа! – заперечив Мумі-тато. – Ні, "чорні ока" – лише для татів! Не підходьте надто близько до краю! Бачите, яке це нечувано небезпечне місце! Я проведу надзвичайно скрупульозні дослідження, але не зараз. На черзі побудова причалу і коптильні для вугрів та щук вагою понад сім кілограмів. Треба розставити кілки для неводів та змайструвати вершу, доки не пішов дощ…

– І якусь ринву під дахом, щоб дощівка стікала, – докинула Мумі-мама. – Питна вода скінчиться за кілька днів.

– Ти тільки не хвилюйся! – покровительським тоном мовив Тато. – Усе владнається. Я про все подбаю, лиш зачекайте трішки.

Родина вирушила назад, до маяка, а Татові рот не замикався, він без упину торочив про велетенську щуку. Вітер лагідно гладив верес, призахідне сонце тепло золотило увесь острів. Позад них, у глибокому затінку, серед скель виблискувало Чорне Око.

Мумі-мама поприбирала за Маленькою Мю, зачинила ляду на горище. Щойно увійшовши до кімнати, Мумі-тато зразу помітив настінного календаря.

– Це саме те, що мені потрібно, – зрадів він. – Де ви його знайшли? Щоб привести до ладу цей острів, мені треба знати лік дням. Сьогодні вівторок, це я знаю…

Тато взяв олівця і намалював велике коло у верхньому кутку календаря, що означало Прибуття. Потім двома маленькими хрестиками відзначив понеділок та вівторок.

– Ви коли-небудь бачили морських коней? – запитав Мумі-троль. – Вони такі гарні, як на малюнку?

– Можливо, – відповіла Мама. – Я не знаю… Кажуть, що художники часто перебільшують…

Мумі-троль замислено кивнув головою. Шкода, що на малюнку не було видно, має морська конячка срібні підківки, чи ні.

Усю кімнату заповнювало золотисте сонячне сяєво, яке невдовзі розіллється багрянцем. Тато стояв посеред кімнати, збираючись з думками. Настав час запалювати маяк, доки ще не стемніло. Та якщо він підніметься східцями нагору, всі, звичайно, знатимуть, чого він туди поліз. А коли зійде униз, здогадаються, що йому знову не пощастило засвітити маяк. Чом би їм не погуляти десь надворі до сутінків, щоб він міг у тиші і спокої зробити нову спробу. Інколи не все в родинному житті подобається Татові. Родина не завжди тямить, що й до чого. До того ж, вони усі так довго уже разом…

Тато повівся так, як зазвичай поводяться у хвилини поганого настрою: став біля вікна, обернувшись спиною до решти. На підвіконні лежав невід. Звичайно! Він цілком забув розставити неводи! А це важливо, дуже важливо! Тато враз відчув неймовірне полегшення.

– Увечері розставимо неводи! – сповістив він, повернувшись від вікна. – Неводи мають бути у морі до заходу сонця. Власне кажучи, відколи ми оселилися на острові, неводи слід розставляти щовечора.

Мумі-троль разом із Татом виплили в море.

– Ми натягнемо їх півколом від східного мису, – запропонував Мумі-тато. – Західний мис належить рибакові. Не будемо ж рибалити перед самим його носом, так не годиться. Тепер веслуй повільніше, доки я пильнуватиму дно.

У цьому місці дно дуже плавно спускалося углиб вигнутими піщаними терасами, схожими на величні широкі сходи. Мумі-троль веслував до мису понад дедалі темнішими хащами водоростей.

– Стій! – скомандував Мумі-тато. – Відпливи трохи назад. Ось тут гарне дно. Ми розтягнемо неводи навскоси до отих острівців. Повільніше…

Він закинув буйок з білим вимпелом і опустив невода у море. Невід рівно й неквапно висотувався з-під лап, у кожному вічку поблискували краплини води, коркові поплавки, схожі на разок перлів, завмирали на якусь мить на поверхні води, а потім поринали за човном углиб. То була спокійна робота для справжніх чоловіків, яка приносила задоволення, бо ж виконували її для блага усієї родини.

Коли вони розпустили усі три неводи, Мумі-тато тричі поплював на якірець і скинув його в море. Той майнув у повітрі хвостиком і зник під водою, швидко опускаючись на дно.

Тато вмостився на кормі. Був тихий, спокійний вечір, денні барви, поступово бліднучи, згасали у присмерку, лише над самим ялинником небо все ще вигравало червінню. Тато з сином мовчки витягли човна на берег і побрели островом додому. Коли вони вже дійшли до осикового гаю, з моря до них долинув приглушений жалібний звук. Мумі-троль спинився.

– Таке я чув учора, – озвався Мумі-тато. – Мабуть, якась птаха.

Мумі-троль подивився на море.

– Там хтось сидить на острівці, – сказав він.

– То навігаційний знак, – заперечив Тато і рушив далі.

"Уранці жодного навігаційного знаку там не було, – подумав Мумі-троль. – Там зовсім нічого не було…"

Він завмер, придивляючись. Ось тінь заворушилася, дуже-дуже повільно переповзла через скелю і зникла з очей. На рибака ніяк не подібно, той маленький і худий. Це було щось зовсім інше.

Мумі-троль струсив із себе заціпеніння і поспішив услід за Татом. Він нікому нічого про це не казатиме, доки сам не впевниться. Зрештою, Мумі-троль глибоко в душі сподівався, що він ніколи не дізнається, хто ж то сидить вечорами на острові й виє.

Прокинувшись посеред ночі, Мумі-троль довго лежав без руху, прислухаючись. Хтось його кликав… Хоча цілковитої певності в тому він не мав, може, наснилося… Ніч була такою ж спокійною, як вечір напередодні, усе навколо заливало каламутно-блакитне сяєво, серпик молодого місяця завис у небі над островом.

Намагаючись ступати якнайтихіше, щоб не побудити Маму з Татом, Мумі-троль устав з ліжка, підійшов до вікна, відчинив його й сторожко визирнув надвір. Він чув, як тихо набігають на берег хвилі, десь далеко скрикнув нічний птах, як пливуть у морі чорні пустельні острови. Ніщо не порушувало цілковитого спокою острова.

Ой, ні – унизу, на березі щось відбувалося. Чулося приглушене тупотіння швидких ніжок, плюскіт води – там щось-таки діялося. Мумі-троля охопило неймовірне хвилювання. Він був переконаний, що це стосувалося його, лише його і нікого більше. Він мусить бути там. Мумі-троль відчував усіма струнами своєї душі, що для нього дуже важливо

опинитися на пляжі. Він змушений вийти у ніч і подивитися, що там відбувається. Хтось його кликав, йому нема чого боятися!

Уже біля самих дверей Мумі-троль згадав про сходи і завагався. Думка про кручені сходи, якими доведеться спускатися потемки, навіювала жах. Мумі-троль повернувся, щоб узяти зі столу штормового ліхтаря. На припічку він знайшов сірники.

Ось двері за ним зачинилися, нутро вежі зяяло внизу, немов запаморочливо бездонна криниця. Мумі-троль того не бачив, проте знав. Вогник у ліхтарі миготів, розгоряючись, врешті запалахкотів рівним спокійним полум'ям. Мумі-троль опустив скло і наважився зазирнути униз.

Світло розлякало пітьму, стривожені тіні залопотіли навколо нього, коли він підняв ліхтаря. Скільки тіней розмаїтих фантастичних форм та обрисів враз шугонули вгору-вниз стінами маяка! Це було гарно! Східці, звиваючись, вели донизу – нижче, ще нижче, іще нижче – сірі, крихкі, схожі на скелет доісторичної тварини. Темрява підстерігала їх на дні вежі, щоб узяти у свої обійми. Кожним своїм кроком Мумі-троль сполохував нові тіні, які витанцьовували на стінах перед ним. Така краса не могла налякати.

Мумі-троль ступав східцями, крок за кроком, міцно стискаючи в лапі ліхтаря, який допровадив його до самого болотистого дна вежі. Важкі вхідні двері звично заскрипіли. Ось Мумі-троль опинився надворі, і острів, осяяний холодним примарним місячним сяйвом, прийняв його у своє лоно.

"Як цікаво жити на світі! – подумав Мумі-троль. – Усе може вивернутися навиворіт, просто так, знічев'я. Сходи заворожують, і вже не лякають, а заповітна галявинка стає чимось таким, про що я й думати не хочу. Усе стається само собою, а чому – не знаю..."

Затамувавши подих, Мумі-троль рушив униз схилом гори, далі вересовою лукою, через осиковий гай. Осики не шелестіли, вітру не було. Мумі-троль сповільнив крок, прислухався. На березі панувала глибока тиша.

"Я можу їх налякати, – подумав Мумі-троль, присідаючи навпочіпки, щоб погасити ліхтаря. – Те, що тут відбувається уночі, дуже сторожке і ляклиме. Острів, що живе нічним життям, дуже обережний".

Світло згасло, й острів відразу став неначе ближчим. Мумі-троль відчував його усього, від одного мису до іншого. Острів непорушно лежав у місячному сяйві і був дуже-дуже близьким. Мумі-троль зовсім забув про страх, лише прислухався. Раптом знову почулося тупотіння, хтось стрибав по піску за вільховими заростями, гасав туди й сюди, забігаючи у воду, щось хлюпотіло, над хвилями злітало біле шумовиння…

То були вони! Морські конячки, його морські конячки. Ось усе й з'ясувалося: знайдена ним у піску срібна підківка; настінний календар, на якому котилася велика хвиля, а місяць купав у ній свій черевичок; поклик, який він чув крізь сон. Мумі-троль завмер у вільшаному сховку, спостерігаючи за танцями морських конячок.

Вони гасали піщаним пляжем з високо задертими головами, розвівалися пишні гриви, а хвости майоріли, немов довгі мерехтливі хвилі. Лошички були невимовно гарними і грацiйними, вони добре знали про це, тож кокетували без зайвої скромності – одна перед одною, одна з одною, кокетували з островом і морем, бо їм так хотілося.

Інколи вони кидалися у хвилі, високо здіймаючи міріади бризок і висікаючи з води у місячному сяйві веселки, потім влітали з розгону під ті веселки, завертаючи очима, вигинаючи шиї та спини дугою. Ніби танцювали перед дзеркалом!

Ось конячки заспокоїлися, стояли, тулячись головами, і в усьому світі нікого для них не існувало, окрім них самих. Шкіру обоє мали немов з сірого оксамиту, може, навіть у квіточки. Вона здавалася м'якою й теплою на дотик, такою, що не намокає у воді.

Доки Мумі-троль спостерігав за конячками, сталося щось потішне, хоч і цілком закономірне: він раптом збагнув, що теж гарний, відчув себе легким, грайливим і невимушеним. Мумі-троль вибіг зі свого сховку на пляж, вигукуючи:

– Яке гарне місячне сяйво! Як тепло надворі! Літати можна!

Морські конячки сахнулися убік від несподіванки, стали дибки і зірвалися з місця галопом. Вони промчали повз нього з вибалушеними очима, гриви струменіли, немов вода, а копитця вистукували тривожним барабанним дробом. Але ж заздалегідь було відомо, що все це лише гра! Мумі-троль знав, що вони вдають переляк і насолоджуються ефектом, не знав тільки, як самому повестися – аплодувати їм чи кинутися заспокоювати? Він раптом знов обернувся на маленького, грубенького, незграбного мумі-тролика. Тієї миті, коли конячки промчали повз нього у море, він закричав їм услід:

– Ви такі гарні! Ви такі гарні! Не покидайте мене!

Збита копитцями вода високо збризнула вгору, остання веселка поринула у море, берег спорожнів.

Мумі-троль сів на піску й налаштувався чекати. Він був певний, що коні повернуться. Вони повинні повернутися, лиш би йому вистачило терпіння їх дочекатися.

Ніч ставала дедалі довшою, місяць скотився до води.

Може, їм сподобається, якщо на березі горітиме світло, яке знову привабить їх, і вони вийдуть з моря побавитися. Мумі-троль засвітив штормового ліхтаря, поставив його перед собою і сидів, не зводячи погляду з чорної поверхні моря. За якийсь час він підвівся, підняв ліхтар і заходився спроквола погойдувати ним. То був сигнал. Розгойдуючи ліхтарем, Мумі-троль намагався думати про щось приємне: він набереться великого терпіння, на яке лишень здатний.

На березі похолодніло, напевно, вже надходив ранок. Холоднечею віяло з моря, Мумі-тролеві змерзли лапки. Він здригнувся й підвів очі.

Просто перед ним у воді сиділа Мара.

Вона водила очима услід за рухами ліхтаря, але сама навіть не ворухнулася. Мумі-троль знав, що ближче вона не підійде. Він і знати про неї нічого не хотів, прагнув лише втекти геть від її холоду й непорушності, втекти світ за очі від її страхітливої самотності. Але навіть з місця зрушити не міг. От не міг і все…

Мумі-троль немов приріс до землі, ліхтар у його лапках розгойдувався щораз повільніше. Ніхто з них не ворухнувся, час ніби зупинився. Зрештою, Мумі-троль зробив перший крок і дуже поволі позадкував. Мара усе ще стояла на своєму острівці з криги. Мумі-троль, не спускаючи з неї погляду, відступав крок за кроком по піску у вільхові зарості. Потім загасив лампу.

Стало дуже темно, місяць зайшов, сховавшись за островом. Може, то тінь майнула до скелястих острівців у морі – Мумі-троль не міг би з певністю сказати…

З головою, обважнілою від думок, Мумі-троль рушив до маяка. Море лежало спокійне, мов скло, але в гущавині осикового гаю злякано перешіптувалися листочки. Біля ялинника у ніс Мумі-тролеві вдарив сильний запах нафти, який не був властивим ні ночі, ані острову.

– Про це я подумаю завтра, – сказав Мумі-троль сам до себе. – Зараз у моїй голові ні на що більше не знайдеться місця…

Розділ четвертий

Північно-східний вітер

Перед самим світанком подув вітер, пронизливий і непокірний. Родина прокинулася десь коло восьмої, на той час східний вітер нагнав дощу, поривами жбурляючи його на маяк.

– Нарешті ми матимемо воду! – зраділа Мумі-мама. – Яке щастя, що я вчасно знайшла каструлю і встигла її відчистити.

Вона наклала у піч дров і розпалила вогонь.

Мумі-троль ще лежав у ліжку, він не мав жодного бажання до балачок. На стелі з'явилася маленька плямка з краплиною води посередині. Краплина тужавіла і врешті впала на обідній стіл, натомість на стелі набирала потуги нова краплина.

Маленька Мю прослизнула у двері.

– Погода нині не для мого витягу, – сповістила вона, викручуючи воду зі свого кінського хвостика. – Його просто здуває зі стіни маяка.

Чутно було, як вітер завиває усередині вежі, двері з грюкотом затріснулися.

– Кава готова? – поцікавилася Маленька Мю. – Я голодна, наче вовк, через цю негоду! Море заливає Чорне Око, а мис нашого рибака Забудька став островом! Самого його немов шиворіт-навиворіт видуло, він лежить під човном і рахує дощові краплини.

– Неводи! – скрикнув Мумі-тато, зриваючись з ліжка. – Ми ж залишили неводи у морі!

Тато підскочив до вікна, але не зміг розгледіти буйків з вимпелами. Східний вітер гнав хвилю через сам мис, тож витягнути неводи буде надзвичайно важко. А ще ж дощ!

– Хай лежать тим часом, – вирішив Мумі-тато. – Більше риби упіймається… Після кави я піднімуся на вежу і спробую визначити природу цього вітру. Він напевно вляжеться до ночі. Згадаєте мої слова…

Але й на вершечку вежі вітер мав такий самий вигляд, як і поверхом нижче. Мумі-тато стояв, розглядаючи лампу маяка. Він відкрутив одну гайку, знову закрутив її, відчинив і зачинив скляний корпус маяка. Без сенсу! Тато ж навіть не знав, як функціонує маяк. Яке неподобство, що до цього маяка не додається жодної інструкції з користування! Стид і ганьба!

Мумі-тато сів на газовий балон, прихилившись до стіни. Над ним стукотів по склі дощ, а коли налітали пориви вітру, дощ переходив на шепіт та сичання. Зелена шибка маякової ліхтарні тріснула, і під нею на підлозі набігло невеличке озерце. Мумі-тато розсіяно розглядав озерце, подумки перетворюючи його на дельту з довгими звивистими руслами. Татів погляд ковзнув стіною. Там хтось написав чорнильною ручкою щось схоже на вірша:

На морі пустка, темна і німа.

Лиш місяць сяє, мовчазне світило,

І вже чотири роки, як нема

на обрії й найменшого вітрила.

"Це написав наглядач маяка, – міркував Мумі-та– то. – Очевидно, сам придумав якогось дня, коли смуток дійняв його до глибини душі... Як я його розумію: світити кораблям, які ніколи не з'являються на обрії..."

Рядок вище звучав веселіше, написаний, напевно, під гарний настрій; "Східний вітер та жіночі сварки завжди закінчуються мокрим (мається на увазі: дощем і слізьми)".

Тато заходився шукати уздовж стін висловів та міркувань наглядача маяка. Тут було чимало записів про силу вітру. Скажімо, найсильніший шторм мав десять балів за південно-західного вітру. В іншому місці наглядач нашкрябав ще одного вірша, однак замалював його чорними рисками. Єдине, що вдалося відчитати Татові, було щось по птахів.

"Треба більше довідатися про нього, – подумав Му– мі-тато. – Як тільки розпогодиться, провідаю рибака. Вони мусили знатися, бо ж мешкали на одному острові. А зараз я замкну ляду і більше сюди не підніматимуся, бо тільки смутку на себе наганяю..."

Мумі-тато зліз драбиною і сказав:

– Вітер змінився на більш північний. Може, й стихне... А я собі подумав, чом би нам якогось дня не запросити на каву рибака!

– Запевняю вас, що кави він не п'є! – встряла Маленька Мю. – Гадаю, він харчується лише морською капустою та сирою рибою.

– Що ти кажеш! – здивувалася Мумі-мама. – Які дивні смаки!

– Саме морською капустою, – наполягала Мю. – Дивлячись на нього, тільки так і скажеш... Це б мене анітрішки не здивувало. Але він незалежний і ніколи нічого не просить, – додала вона схвально.

– І ніколи нічого не розповідає? – запитав Мумі-тато.

– Ані слова…

Вона вистрибнула на піч і згорнулася клубочком, притулившись до теплого підмурка, щоб переспати негоду.

– У всякому разі він наш сусід, – не зовсім впевнено зауважила Мумі-мама. – Я хотіла сказати, що завжди треба мати сусідів, – вона зітхнула і додала: – Здається, дощ протікає до хати…

– Я про це подбаю, – поквапився запевнити Мумі-тато. – Поступово… Коли матиму час.

А сам подумав: "Може, ще розпогодиться. Зовсім не хочеться підніматися на вежу. Там навіть у стінах ще відчувається присутність наглядача маяка!"

Довгий дощовий день проминув, вітер надвечір настільки стих, що Мумі-тато вирішив витягнути неводи.

– Бачите, як добре хоч трохи розумітися на всьому, що пов'язане з морем, – самовдоволено сказав Тато. – Ми впораємося до чаювання, прихопимо з собою тільки найбільшу рибу, а решта хай пропадає!

Острів був мокрий і охлялий на вигляд, геть позбавлений барв під дощем. Вода так високо піднялася, що від піщаного пляжу зосталася лише вузька смужка, а човен сповз з підпорок і гойдався кормою на хвилях.

– Треба буде витягнути човна аж до самого віль– шаника, – сказав Мумі-тато. – Ось маєш наочний приклад, що може наробити море пізно восени. Якби я почекав з неводами до ранку, човна ми би уже не мали… З морем ніколи не можна бути запанібрата! Цікаво, – додав Тато, – цікаво, чому в моря є припливи і відпливи? Мусить же бути цьому якесь пояснення!

Мумі-троль роззирнувся на всі боки – пляж змінився до невпізнання. Море немов здулося, воно натужно й грізно надималося, нагорнувши на берег цілий вал водоростей. Цей пляж уже не годився для забав морських коней. Ану ж їм подобається лише пісок, і вони більше не захочуть сюди повернутися! А може, Мара їх відлякала… Мумі-троль крадькома глянув у бік скелястих острівців, але вони ховалися у дощовій імлі.

– Обережно веслуй! – крикнув Мумі-тато. – Шукай буйок, але стережися хвиль, інакше нас викине на берег!

Мумі-троль наліг на ліве весло, загрібаючи ним, що було сили. "Пригода" весь час норовила сховатися з підвітряного боку, не слухаючись весел, а тому тупцювала на місці між хвилями.

– Уперед! Уперед! – горланив на кормі Мумі-тато. – Повертай! Ні, в інший бік! Назад! Здай назад! – Він лежав животом на кормовій лавці, намагаючись упіймати буйок. – Ні, ні! Не так! Сюди! Я хотів сказати, туди! Ось так! Я упіймав його! А тепер веслуй вперед, просто вперед!

Мумі-тато ухопився за верхній трос і почав вибирати невід з води. Дощ заливав йому очі, а невід видався неймовірно важким.

"Ми ніколи не з'їмо стільки риби, – розгублено думав Мумі-тато. – І що за життя! Але родина є родиною, і про неї треба дбати…"

Мумі-троль налягав на весла, махав ними, як шалений. Разом з неводом на поверхню піднімалося щось темне. То були водорості! Невід, переповнений водоростями та жовтуватою морською капустою, схожий на товсту ковдру, натужно, метр за метром, виринав з води.

Більше Мумі-тато не промовив ні слова. Він уже не намагався акуратно підхоплювати невід, а перегнувшись через борт, вигрібав його як-небудь, пригорщами. Оберемок за оберемком товста ковдра

брунатно-жовтих водоростей перевалювалася через поруччя суденця і... жодної рибини. З рештою неводів була та ж сама історія, навіть якоря обплутали водорості.

Мумі-троль розвернув човна і спрямував його до піщаного берега, а сам наліг на праве весло, переставши веслувати. "Пригода" уткнулася носом в пісок, але вже наступної миті хвиля вдарила її в бік і перевернула.

Мумі-тато вмить пожвавився.

– Стрибай у воду й тягни за ніс! – кричав він. – Витягай на берег і міцно тримай!

Мумі-троль стояв по пояс у воді, тримаючи "Пригоду" за швартовий трос. Судно рвалося, немов дикий мустанг, а кожна нова хвиля захльостувала Мумі-троля з головою. Вода була такою холодною, що аж завдавала болю. Мумі-тато перетягнув усі снасті через корму на берег. Він борсався й працював, не покладаючи лап, капелюх зсунувся йому на очі; весла покотилися в пісок просто Татові під лапи, заплуталися в неводах – біда та й годі! Коли Мумі-тролеві і Татові пощастило нарешті витягнути човна на підпорки, дощова запона знову повисла понад морем, навколо посутеніло, находив вечір.

– Ми чудово впоралися, – сказав Мумі-троль, обережно глянувши на Тата.

– Ти так гадаєш, – у голосі Тата вчувався сумнів.

Він якийсь час дивився на велетенську купу неводів упереміш із водоростями і вирішив, що син має рацію.

– Таки впоралися… Боротьба з морем! Так завжди буває у морі!

Вислухавши грандіозну епопею, Маленька Мю відклала набік канапку.

– Ну й робота вас чекає! Цю купу доведеться розплутувати три або й чотири дні. Якщо невід покинути отак хоча би на день, ці жовті водорості застрянуть у ньому намертво.

– Он як! Он як! – почав було Мумі-тато.

– А куди нам квапитися, – швидко втрутилася Мумі-мама. – Це ж так приємно вибирати водорості, коли надворі гарна погода…

– Рибак може повиїдати їх з неводів, – запропонувала Мю. – Він так любить морську капусту! Ха-ха!

Мумі-тато знову зів'яв. Пригода з неводами наклалася на його невдачу з маяком – це ж так несправедливо. Важко гаруєш, докладаєш стільки зусиль, а все валиться з лап. Усе не так, як мало би бути… Татові думки теж зів'яли, він, мов заведений, колотив ложечкою у горнятку з чаєм, хоча цукор уже давно розчинився.

На столі стояла маленька каструлька. Краплини дощової води неквапно падали вниз і з плюскотом вдарялися у дно посудинки. Мумі-троль дивився порожнім поглядом на календар, бездумно зав'язуючи вузлики на своєму хвості.

– А тепер засвітимо лампу! – весело сказала Мама. – Надворі негода, тож можемо повісити її на вікно!

– Ні-ні, тільки не на вікно! – скрикнув, зриваючись на рівні ноги, Мумі-троль. – Тільки не на вікно, маму– сенько!

Мумі-мама важко зітхнула. Цього вона й боялася… За негоди її родина ставала такою дивною, ніби дощ застав їх під час прогулянки на

природу. А дощ литиме ще не один день! Удома, в Долині, стільки роботи можна було переробити в хаті, але тут… Мумі-мама підійшла до комода й відчинила верхню шухляду.

– Вранці я оглянула всі його закапелки, але комод майже порожній, – мовила вона. – Знаєте, що я знайшла? Складанку! Вона має щонайменше тисячу маленьких частинок, і ніхто не знає, якою повинна бути готова картинка. Чудова забавка!

Мумі-мама висипала цілу гору складанок на обідній стіл між горнятками з чаєм. Родина дивилася на купу без надмірного захоплення.

Мумі-троль перевернув одну зі складанок – вона була цілком чорна. Чорна, немов Мара. Або тіні у ялинових хащах чи зіниці морських коней. Або мільйон інших речей… Усе, що завгодно. І ніхто не знає, де їй місце, доки не буде складено майже всю картинку.

Тієї ночі Мара вила над морем. Ніхто не зійшов на берег з лампою. Вона чекала, чекала, але ніхто не прийшов.

Спочатку вона вила дуже тихо, а поступово її самотня пісня ставала голоснішою. Тепер це була не лише пісня самотності, але й пісня самовпевненості. Мовляв, немає іншої Мари понад мене, я єдина і неповторна! Я найхолодніша у світі! І ніколи не стану теплою!

– Це тюлені, – пробурмотів Мумі-тато, затулившись подушкою.

Мумі-троль натягнув ковдру на вуха. Він знав, що то Мара сидить на березі, чекаючи на лампу, але й не думав катуватися муками сумління. Хай собі виє, скільки влізе, йому байдуже, цілком байдуже… До того ж, Мама казала, що вони вже витратили страх як багато гасу. Кілька літрів. Ось так!

Минали дні, під натиском впертого східного вітру вода невпинно піднімалася, хвилі монотонно гуркотіли довкіл острова, навіваючи сонливість. Мис рибака був тепер повністю ізольований від суходолу, однак, за словами Маленької Мю, він був тільки радий, що йому дали спокій. Дощ ущух, і вся родина подалася на берег, де стояв човен, подивитися, чи не завдало море шкоди.

– Ой, скільки водоростей! – зраділа Мумі-мама. – Я зможу закласти набагато більший садок, ніж думала спершу.

Вона побігла вгору схилом, вихопилася на вершину гори й зупинилася наче вкопана. Садочка унизу не було! Він безслідно зник. Море змило його дорешти.

"Звичайно, – гірко подумала Мама. – Я заклала його надто близько до води. Доведеться знову наносити водоростей, але вже вище…"

Мумі-мама стурбовано глянула на затоплений пляж, на який з шипінням набігали хвилі з білими баранцями, сягаючи уже й човна, що забився аж під вільхові чагарі. Хвилі гупали по кормі, а човен щоразу високо підстрибував від образи. Тато стояв далеко від берега у воді, шукаючи свого хвилеріза. Вода сягала йому до живота, він метався на всі боки і щось вигукував.

– Що він каже? – допитувалася Мумі-мама.

– Хвилеріз зник, – відгукнувся з берега Мумі-троль. – Усе каміння забрало море.

Ситуація ставала серйозною. Мама, чалапаючи мокрим піском, й собі кинулася у воду, щоб виказати Татові свою симпатію та підтримку, а це ліпше, ніж будь-які слова! Саме такої миті!

Тато і Мама стояли, мерзнучи у хвилях.

Мама думала: "Але ж його море зле й недобре!"

– Ходімо звідси! – озвався Мумі-тато, він мав геть розгублений вигляд. – Напевно, камені були не такими великими, як я гадав…

Покинувши берег розбитих мрій і свого човна на ньому, мама і Тато увійшли до осикового гаю. Тут Тато зупинився:

– Прокласти порядну дорогу тут не вдасться. Я вже робив таку спробу… Камені надто великі. Наглядач маяка давно би проклав її, якби це було можливо. І причал збудував би…

– Може, цей острів опирається змінам, – обережно зауважила Мумі-мама. – Він такий, як є. У нашій Долині було дещо простіше… У кожному разі я таки спробую закласти садок… Але трохи вище…

Мумі-тато промовчав.

– Та й у самому маяку роботи непочатий край, – вела далі Мама. – Можна змайструвати полички. Гарні меблі… Правда ж? Полагодити ці жахливі сходи… і стелю… Ти й сам знаєш…

"Не хочу нічого лагодити, – думав собі Тато. – Не хочу чистити неводи від водоростей… Я прагну споруджувати щось велике і визначне. Мені так цього хочеться, але я не знаю… О, як неймовірно важко бути Татом!"

Вони рушили далі, до маяка. Мумі-троль бачив, як Тато і Мама зникли з очей, піднімаючись угору схилом, хвости безвольно волочилися за ними услід.

Над горою, де стояв маяк, сяяла усіма своїми барвами обламана веселка. Просто у Мумі-троля на очах вона почала бліднути, і йому враз зблиснула в голові думка, що страшенно важливо потрапити на любу

його серцю галявинку, доки веселка ще не згасла. Він сторчголов кинувся до ялинника, упав на живіт і поповз у хащі.

Тепер галявинка належала йому. За похмурої погоди вона була нічим не гірша, ніж у сонячному промінні. Поміж гілками мерехтіло павутиння, посріблене краплинками дощу. Тут було цілком тихо, хоча островом гуляв вітер. І жодної мурахи… Ані одної!

Може, вони лише заховалися від дощу… Мумі-троль заходився нетерпляче висмикувати обома лапами траву. Звідкілясь знову взявся отой дивний запах гасу. Ось вони, полчища мурах, але… мертвих, покручених… Жахлива картина! Тут трапилося жахливе убивство, і жодній мурасі не пощастило врятуватися. Усі захлинулися гасом.

Мумі-троль підвівся, його немов громом ударило: "Це моя вина! Я мав би здогадатися… Мю не з тих, хто буде переконувати, вона вдається до радикальних дій і забирається геть! Що ж мені робити? Що робити?"

Мумі-троль сидів, розгойдуючись туди й сюди, на галявинці, яка тепер цілком, неподільно й навічно належала йому; запах гасу обволікав його з усіх боків. Він міцно в'ївся в хутро, Мумі-троль відчував прикрий запах усю дорогу додому, йому здавалося, що тепер він уже ніколи не позбудеться цього смороду.

– Але ж любчику! – запротестувала Маленька Мю. – Ядучі мурахи, як комарі… їх треба знищувати! Зрештою, ти дуже добре знав, як я їх позбуватимуся… Знав, але в душі сподівався, що я про це не заговорю. Ти сам себе обдурював!

Що Мумі-троль міг відповісти на це?

Того вечора Маленька Мю підгледіла, як Мумі-троль скрадався вересовою лукою, щосили стараючись, щоб його ніхто не помітив. Вона

подалася услід за ним й побачила, що він розсипав цукор навколо ялинових хащів, а потім зник у гущавині з бляшанкою у лапах.

"Ха! – подумала Маленька Мю. – Тепер він намагається заспокоїти своє сумління. Я могла би розповісти йому, що ядучі мурахи не їдять цукру і що цукор розтане, бо земля мокра. І що мурахам, до яких я не дісталася, цілком байдужа уся ця історія, і їх абсолютно не треба втішати. Але це понад мої сили. Хай робить, що хоче…"

Наступні два дні Мумі-мама і Мумі-троль тільки те й робили, що вибирали водорості з неводів.

Знову задощило. Пляма на стелі розповзлася, і тепер безупинно чулося: плюсь-плюсь-плюсь у маленькій каструльці, буль-буль-буль – у великій. Тато сидів у маяковій вежі і з глибокою відразою оглядав розбите вікно. Що більше він думав про те кляте вікно, то убогішою ставала його фантазія. Слід було би закріпити його цвяхами зовні. Або ущільнити зсередини, заклеївши мішковиною. Так запропонувала Мумі-мама.

Мумі-тато дедалі більше знемагав він утоми, врешті він ліг на підлогу, уявляючи собі, що це ніяке не вікно, а просто кольорова пляма, гарна, смарагдово-зелена пляма. Татові одразу полегшало, а невдовзі зродилася в голові надзвичайно цікава думка. А що як від мішковини відрізати достатньо широку смужку, нанести на неї клей, а потім розбити зелену віконну шибку на безліч смарагдиків і посадити їх на клей. Тато аж сів, неймовірно захопившись власною ідеєю.

А доки клей не стужавів, у проміжках між коштовностями можна посипати дрібним білим піском. Ні, рисом! Можна втиснути у клей маленькі білі рисові зернятка, здаватиметься, ніби це перли, тисячі перлів! Пояс, гаптований смарагдами та перлами!

Тато підвівся і вдарив молотком по тріснутій шибці. Ударив легенько. Великий кавалок скла упав на підлогу, розсипавшись на дрібні осколки. Тато набрав жменю уламків і з надзвичайною терпеливістю заходився подрібнювати їх на гарні, рівненькі скельця.

Надвечір Мумі-тато спустився з вежі – пояс був готовий.

– Я приміряв його, – сказав Тато. – А потім відрізав добрячий шматок. Тобі пасуватиме.

Мумі-мама одягнула пояс через голову, він зісковзнув на її круглий животик й зупинився саме там, де треба.

– Яка краса! – зраділа Мама Мумі-троля. – Я ще ніколи не мала такої гарної речі!

Від великої втіхи, вона аж споважніла.

– А ми ніяк не могли збагнути, навіщо тобі рис! – вигукнув Мумі-троль. – Рис набухає від вологи… тож ми подумали, що маєш намір якось ущільнити вікно…

– Фантастично! – Маленька Мю була щиро захоплена. – Неймовірно!

Вона переставила каструльку на інше місце, де краплі зі стелі промовляли не "плюсь-плюсь" і не "буль-буль", а "хляп-хляп", і додала:

– Ось і не буде у нас рисової каші!

– Я надто широка в талії, – забідкалася Мумі-ма– ма. – Але ж вівсянка також смачна…

Звістку про вівсянку усі сприйняли у повному мовчанні. Тато раптом почув три варіації мелодії крапель зі стелі, скомпоновані спеціально для нього. Вони йому зовсім не припали до вподоби.

– Любий, якщо вибирати між прикрасами і рисовою кашею… – почала Мама, але Тато її урвав:

– Скільки ми уже з'їли з наших запасів?

– Та чималенько, – обережно відповіла Мама. – Ти ж розумієш, морське повітря…

– Ще щось зосталося? – допитувався Тато.

Мумі-мама зробила якийсь невизначений жест, що міг би означати запаси вівсянки та водночас і те, що все це не має надто великого значення.

І тут Мумі-тато знайшов єдиний правильний вихід із ситуації – він зняв зі стіни спінінг і натягнув на вуха капелюх наглядача маяка. У гордовитій мовчанці він вибрав свою найгарнішу блешню.

Родина шанобливо чекала, а краплі зі стелі цяпотіли і булькали.

– Я трохи порибалю, – незворушно повідомив Тато. – Саме зараз пора на щуку…

Північно-східний вітер видихнувся і вже не мав колишньої сили, однак рівень води залишався високим.

Безупинно сіялася мжичка, гори й море зливалися воєдино, світ став немов безтілесним, сірим і безмежно самотнім.

Мумі-тато уже годину чипів над Чорним Оком. Риба не брала. Ніколи не можна говорити про щуку, доки її не спіймав. Звичайно, Тато рибалив охоче. Риболовлю полюбляють усі тати з певним характером. Але йому зовсім не подобалося повертатися додому без улову. Спінінга він одержав торік у подарунок на свій день народження. То був дуже гарний спінінг. Однак іноді він висів на своєму гачку з якимось особливим неприємним виглядом. Наче кидав виклик…

Мумі-тато сидів, дивлячись на чорну воду, а озерце незворушно витріщалося на нього своїм великим суворим оком. Тато вибрав волосінь, заткнув погаслу люльку за стрічку капелюха, а тоді подався до підвітряного боку западини.

Там теж можуть водитися щуки. Може, й менші, зате хоч щось принесе додому.

Під самим берегом рибалив на вудку рибак-за– будько.

– Там добре дно? – поцікавився Тато.

– Ні, – відрубав рибак.

Тато сів на камінь, підшукуючи слова, з яких можна було б почати розмову. Йому ще ніколи не доводилося зустрічати такого невелемовного співрозмовника. Тато почувався якось непевно, наче не в своїй тарілці.

– Тут, мабуть, трохи самотньо узимку? – почав він, але відповіді, ясна річ, не одержав, тож вирішив зробити ще одну спробу: – Але тоді ви були удвох… Який він, цей наглядач маяка?

Рибак щось пробурмотів і неспокійно зачовгав на лавці човна.

– Балакучий? Може, розповідав щось про себе?

– Усі вони такі, – раптом озвався рибак. – Люблять розповідати про себе… Він завжди розповідав лише про себе. Але я, мабуть, не дуже уважно слухав, бо все забув.

– Але що трапилося після його від'їзду? Маяк погаснув до того, як він подався геть, чи пізніше?

Рибак знизав плечем, витягуючи волосінь, – гачок був порожнім.

– Я забув, – тільки й сказав він.

Мумі-тато був у розпачі, але не здавався:

– А що він робив цілими днями? Щось, може, будував? Розставляв неводи?

Рибак гарною довгою дугою закинув вудку. На поверхні води з'явилися довершеної форми кола, вони поволі розходилися і зникали, ніби й ніколи їх не було. Рибак відвернувся до моря.

Тоді й Тато, підвівшись, відійшов убік. У ньому закипала лють, і від цього ставало легше. Він закинув спінінг, незважаючи на неписані правила ввічливості, за якими не пасує двом рибакам рибалити мало не пліч-о-пліч. І… відразу взяло.

Тато витягнув півкілограмового окуня, влаштувавши з того цілу виставу: хлюпався у воді і сопів, лупцював окунем по камені, а все для того, щоб якнайдошкульніше допекти рибакові. Мумі-тато скосив очима на рибака: сіра постать сиділа тихо, незворушно дивлячись на море.

– Ого, ця щука важить, певно, понад вісім кілограмів! – голосно вигукнув Мумі-тато, заховавши окуня поза спиною. Хо-хо-хо! Ото доведеться поморочитись, щоб її закоптити…

Рибак навіть не ворухнувся.

– Так тобі і треба! – стиха пробурмотів Тато. – Уявляю собі бідолашного наглядача маяка, який без угаву розповідав про себе, а ось цей… ось цей травоїдний рак навіть не слухав його! Я собі уявляю!

Тато рушив до маяка, міцно стискаючи в лапах рибину.

Маленька Мю сиділа на сходах і співала одну зі своїх монотонних дощових пісень.

– Привіт! – гукнув Тато. – Я сердитий!

– Це добре, – схвально кивнула Мю. – Здається, ви знайшли собі відповідного ворога, а це відразу полегшує сприйняття навколишнього світу.

Мумі-тато жбурнув окуня на східці.

– Де Мама?

– Порпається у своєму новому садочку, – відповіла Маленька Мю. – Я віддам їй рибу…

Мумі-тато кивнув і почимчикував далі, на західний мис.

– А тепер, – мовив він сам до себе, – а тепер я ловитиму рибу в нього під носом, під самою його цементною халупою! Виловлю усіх клятих риб! Я їм покажу…

Подерті неводи розвісили під крученими сходами маяка й з легким серцем забули про них. Мумі-мама більше й словом не обмовилася про

полички та нові меблі, а пляма на стелі з кожним дощовим днем тільки розросталася. Ляду, що вела на вежу, замкнули.

Мумі-тата раптом перестало цікавити все, окрім риболовлі. Він цілими днями рибалив, а на маяк повертався лише попоїсти. Вирушав з дому рано– вранці й нікого не брав із собою. Рибака Тато більше не дражнив. Жодної втіхи дражнити істоту, меншу за себе і, до того ж, абсолютно незлостиву. Тепер у Татовій голові жила тільки одна-єдина думка: як прогодувати родину! Улов він завжди залишав на східцях маяка.

Якщо траплялися гарні рибини, Тато відносив їх на берег і коптив. Він сидів на вітрі перед коптильнею і поволі підкидав гіллячку за гіллячкою, щоб підтримувати рівномірний вогонь; ущільнював просвіти під коптильнею піском та камінцями; збирав ялівцевий хмиз, настругував вільхових скіпок, вимощуючи зручне ложе для риби. Тато майже не з'являвся на очі своїй родині.

Надвечір він тричі закидав вудочку у Чорне Око, але там ніколи нічого не брало.

А за чаєм усі розмови зводилися до однієї теми: про рибу. Мумі-тато тепер не нахвалявся – звично й мило, як колись, – а виголошував цілі доповіді, які Мумі-мама вислуховувала з дещо розгубленим здивуванням, без жодної користі для себе, бо небагато могла втямити з тих проповідей про рибаків та їхні звички.

Вона думала: це вже не потіха. Ми вже насолили риби в усі банки та горщики, які лишень були, а він ловить та й ловить. Звичайно, добре, що у нас так багато їжі, але жилося якось веселіше, коли її було менше. Я гадаю, це море на нього загнівалося…

Мумі-мама щодня надягала смарагдовий пояс, щоб показати Татові, як їй подобається його подарунок. Хоча таку розкішну річ годилось би, без жодного сумніву, носити лише у неділю. Трохи шкода було, що

скельця за все чіплялися, а рисові зернята обсипалися за кожним необережним рухом.

Мамин новий садок був доведений до ладу – блискуче кружало з водоростей біля підніжжя маякової гори. Вона виклала садок довкола круглими камінцями, бо море не захотіло подарувати їй черепашок. Посередині росла привезена з Долини троянда у своїй рідній землиці; пуп'янки готові були ось-ось розтулитися, однак вагалися. Воно й не дивно, бо ж надворі уже давно вересень.

Мумі-мама часто мріяла про те, які квіти вона посадить у своєму садку навесні. Вона намалювала їх на підвіконні вікна, що виходило на північ. Щоразу, сидячи біля вікна й дивлячись у морську далечінь, Мама малювала якусь нову квіточку, а думки її у ту мить витали зовсім деінде. Іноді вона й сама чудува– лася зі своїх квітів, вони ніби самі по собі виростали й ставали дедалі гарнішими.

Відколи ластівки відлетіли у теплі краї, під вікном стало трохи порожньо. Для відльоту вони вибрали вітряний день з мжичкою, ніхто й не помітив, коли вони зникли. На острові стало неприродно тихо. Мумі-мама звикла до їхнього щебету та безугавних перемовин під карнизом даху. Тепер лише чайки з жовтими незворушними очима пропливали повз її вікно, а ще зрідка десь дуже здалеку долинало тихе курликання журавлів, котрі відлітали на південь.

Тож нічого дивного, що ні Мумі-тато, ані Мумі-мама не помітили, що відбувається з їхнім синочком. Вони були зайняті своїми думками й нічого не знали про ялинник та галявинку, навіть не здогадувалися, що Мумі-троль щоночі, коли зійде місяць, сходить на піщаний берег моря із штормовим ліхтарем.

Що помітила і що собі думала Маленька Мю, не знав ніхто. Здебільшого вона трималася поблизу рибака, але вони майже не розмовляли. їхні стосунки вирізнялися толерантністю та визнанням

взаємної незалежності, вони не намагалися зрозуміти чи справити враження одне на одного, а це теж одна з форм приємного співіснування.

Приблизно такою була ситуація восени на великому острові, коли тієї ночі повернулися морські конячки.

Ходити до моря зі штормовим ліхтарем стало вже не так цікаво. Мумі-троль звик до Мари. Тепер вона видавалася йому більш неприємною, аніж небезпечною. Він уже й сам не знав, чому приходить на берег поночі: заради Мари, чи усе ще сподівається повернення морських конячок. Просто він завжди прокидався зі сходом місяця і відчував нездоланну потребу вийти на морський берег.

Мара завжди приходила. Вона стояла віддалік у воді й водила очима за ліхтарем. Коли ж Мумі-троль гасив ліхтаря, Мара мовчки відпливала у темряву, а Мумі-троль повертався додому. Однак щоночі Мара підходила ближче. Тієї ночі вона чекала на піщаному пляжі.

Мумі-троль зупинився під вільхами і поставив ліхтар на землю. Мара порушила заведений ритуал, вийшовши на берег, і це було неправильно. їй нічого було робити на острові. Вона становила загрозу для усього живого.

Мумі-троль і Мара мовчки, як завжди, стояли одне перед одним. Але тепер Мара поволі відвела погляд від світла і витріщилася просто на Мумі-троля, чого раніше ніколи не робила. Якими ж холодними і наляканими були її очі! Місяць плив поміж хмарами, то зблискував, то погасав; на березі витанцьовували в'юнкі тіні.

І враз з-за мису вилетіли морські конячки. Вони не звертали жодної уваги на Мару, ганяли одна за одною у місячному сяйві, викрешували веселки, проскакуючи попід ними, тупочучи маленькими твердими копитцями. Мумі-троль помітив, що одна лошичка загубила свою

підківку, вона мала їх тільки три. Лошичка була цвітаста, усіяна стокротками, на шиї та на ніжках квітки ставали дрібнішими. А може, то й не стокротки були, а водяні лілії – так ще поетичніше. Лошичка налетіла на штормовий ліхтар і перевернула його у пісок.

– Ти заважаєш моєму місячному сяйву! Моєму місячному сяйву! – гукала вона.

– О, вибач! – Мумі-троль поквапився загасити ліхтаря. – Я знайшов твою підківку…

Лошичка зупинилася, схиливши набік голівку.

– Але, на жаль, я віддав її Мамі, – вів далі Мумі-троль.

Місяць зайшов за хмару, знову почувся тупіт копитець – конячки повертались, Мумі-троль чув їхній сміх.

– Ти чула? Ти чув? – реготали вони. – Він віддав підківку своїй мамі! Своїй мамі! Мамі!

Конячки галопом промчали майже впритул повз Мумі-троля, гриви, м'які й ледь задушливі, мов пухнасті китички болотяної трави, торкнулися його мордочки.

– Я можу попросити її повернути підківку! Я хоч зараз побіжу за нею! – вигукнув Мумі-троль навздогін конячкам у темряву.

Знову з-за хмар визирнув місяць. Мумі-троль бачив, як конячки разом увійшли в море, гриви гойдалися на хвилях, наче світлі спіднички. Вони були мов дві краплі води схожі між собою. Одна лошичка повернула голову й крикнула звіддаля:

– Іншої ночі!..

Мумі-троль сів на пісок. Лошичка розмовляла з ним… Вона пообіцяла повернутися! Місяць світитиме ще багато довгих ночей, лиш би не захмарилося. А він не буде запалювати штормового ліхтаря…

Мумі-троль раптом відчув, що у нього змерз хвіст, а озирнувшись, побачив, що пісок навколо нього вкрився крижаною скоринкою. Саме на цьому місці сиділа Мара.

Наступної ночі Мумі-троль зійшов на пляж без штормового ліхтаря. Місяць защербився. Коли від нього залишиться тільки маленький серпик, конячки подадуться на ігрища в інше місце. Мумі-троль знав це, передчував. Він мав із собою срібну підківку. Було дуже нелегко зважитися попросити її у Мами. Він почервонів по самі вуха й почувався страшенно незручно. Мумі-мама, ні про що не запитуючи, зняла підківку з цвяшка.

– Я її начистила порошком. Подивись, як блищить! – мовила вона звичним голосом. Ото й усе.

Мумі-троль ледь чутно прожебонів, що подарує Мамі щось інше натомість, і подався геть, підібгавши хвоста. Він не міг нічого пояснити їй про морську лошичку, ніяк не міг. От якби йому вдалося роздобути кілька черепашок. Мамам, без сумніву, більше подобаються черепашки, ніж кінські підкови. А для лошички, мабуть, не проблема, принести з морського дна кілька найбільших та найгарніших мушель. Якщо, звичайно, їй не байдуже до мами… Може, ліпше й не просити?..

Морські конячки не прийшли.

Місяць зайшов, а морські конячки так і не з'явилися. Мабуть, кажучи "іншої ночі", лошичка не мала на увазі, що це буде "наступної ночі". "Інша

ніч" може бути будь-якою ніччю. Мумі-троль сидів, проціджуючи в лапах пісок. Йому неймовірно хотілося спати. © http://kompas.co.ua

Отоді, ясна річ, припхалася Мара. Вона припливла по воді у своєму крижаному серпанку, немов саме втілення нечистого сумління, й виповзла на берег. Мумі-троль зненацька невимовно розлютився.

– Забирайся геть! – закричав він. – Забирайся геть! Ти нам заважаєш! Я не маю на тебе часу!

Мара поповзла вище берегом. Мумі-троль позадкував у вільхові хащі.

– Я не маю для тебе ліхтаря! І навіть не думаю його запалювати! – викрикував він. – Не смій сюди більше приходити, це татів острів!

Мумі-троль позадкував далі від Мари, потім обернувся і кинувся навтьоки. Осики навколо нього тремтіли й шелестіли, наче в бурю, вони відчули, що Мара прийшла на острів.

Лежачи у своєму ліжечку, Мумі-троль чув її завивання – цієї ночі воно долинало зовсім зблизька. "Лиш би вона сюди не добралася, – думав Мумі-троль. – Тільки б вони її не побачили! Її можна тримати замість протитуманної сирени… Я знаю, хто скаже про мене, що я дурненький і смішний, а це найгірше з-поміж усього…"

На узліссі ялинника під розлогою ялицею лежала, наслухаючи, Маленька Мю. Вона обгорнулася мохом й замислено насвистувала.

"Сам собі винен, – міркувала вона. – Так завжди трапляється з тими, хто няньчиться з Марами і вірить, ніби можна подружитися з морськими конячками… Бідака!"

Вона раптом пригадала ядучих мурашок і довго від щирого серця сміялася з тієї згадки.

Розділ п'ятий

Туман

Мама, властиво, не сказала нічого поганого, в усякому разі нічого такого, що могло би образити Тата, та все ж Тато образився. Хоча він навіть не зміг би точно пригадати, що саме Мама сказала. Щось про те, що родина більше не потребує риби.

Спершу Мумі-мама висловила недостатнє захоплення щукою. Вони не мали ваги, але й так було видно, що важить рибина понад три кілограми, ну, щонайменше два… Коли, намагаючись прогодувати родину, з нехіттю витягуєш з води одного за одним окунів, то щука – справжня подія. А тут ще й оте, що риби, мовляв, досить…

Мумі-мама звично сиділа біля вікна й малювала. Вона вже розмалювала квітами всеньке підвіконня, і раптом у неї вихопилося, що вона не знає, куди порозпихати рибу, яку без упину ловить Тато. Чи, може, то йшлося про банки для засолення риби, яких уже не залишилося ані одної. А можливо, й про вівсяну кашу, якою вже час поласувати задля різноманітності. Одним словом, про щось таке…

Мумі-тато повісив спінінга на стіну і вийшов прогулятися. Він брів навколо острова самою межею прибою, але мис Рибака обминув стороною.

То був хмарний, безгомінний день. Віяв східний вітер, поверхня моря ледь помітно надималася, перекочуючи довгі хвилі. Море було достоту таке ж сіре, як небо, і здавалося гладеньким, наче шовк. Над самою водою пролетіли, дуже кваплячись, заклопотані власними справами гаги. А тоді знову все завмерло. Мумі-тато чалапав однією ногою у воді, іншою – берегом, капелюх наглядача маяка зсунувся йому на носа. "Ось якби здійнявся порядний шторм… Могутній! Можна було б пометушитися, рятуючи домашній скарб та родину від загибелі. Можна було б піднятися

на вежу, щоб визначити силу вітру… а потім зійти вниз і сказати: "Вітер помірний. Жодних підстав для хвилювання…"

Маленька Мю ловила рибку-колючку в калюжці з морською водою.

– Чому не рибалите? – поцікавилася вона.

– Покинув риболовлю, – відповів Мумі-тато.

– Напевно, раді з цього, – зауважила Маленька Мю. – Ви ж не любите довго займатися однією справою…

– Твоя правда! – аж скрикнув здивовано Тато. – Мені й справді стало неймовірно нудно! Як я сам цього не помітив…

Він подався до урвища й примостився у скельному закапелку, де любив усамітнюватися наглядач маяка, щоб подумати. "Треба зайнятися чимось іншим, знайти собі нове заняття. Зробити щось нечуване!" – міркував Мумі-тато.

Але Тато сам не знав, чого йому хотілося. Він був розгублений і почувався цілком вибитим з життєвої колії. Такий стан був у Мумі-тата колись давно, коли донька Капарулі висмикнула килимок у нього з-під лап. А ще подібно почуваєшся, гепнувшись повз стільця. Ой, ні, зовсім не те. Такий стан буває тоді, коли відчуваєш себе одуреним.

Доки Мумі-тато сидів, дивлячись на сіре шовковисте море, яке не мало жодного наміру штормити, відчуття ошуканості ставало дедалі сильнішим. "Зажди-но лишень, – пробурмотів він сам до себе. – Я знайду, як з тобою поквитатися…"

Чи мав він на увазі море, острів, а чи Чорне Око, Тато й сам не знав. Можливо, його погроза стосувалася наглядача маяка або й самого маяка. У кожному разі, Мумі-тато був налаштований дуже грізно. Він

труснув своєю збаламученою від думок головою й подався до Чорного Ока. Там він сидів у глибокій задумі над озером, затуливши мордочку лапами. Інколи хвилі прибою перехльостували через поріг, що відмежовував озеро від моря, і тоді блискуче водне дзеркало вкривалося брижами.

"Шторми сотні літ вирували навколо цього острова, – думав Мумі-тато. – Хвилями наносило сюди поплавків, шматочків кори та скіпок, а потім знову відносило в море. Завжди однаково… Доки одного чудового дня… – Тато враз підвів голову – грандіозна, дивовижна думка промайнула в його голові. – А що, як одного чудового дня щось важке прокотилося морським дном, закотилося в Чорне Око, поринуло на дно і зосталося там на віки вічні?"

Мумі-тато зірвався на рівні лапи. Скриня зі скарбами? Ящик контрабандного віскі? Скелет морського пірата? Та що завгодно! Усе озеро може повнитися найнеймовірнішими речами!

Мумі-тато шалено втішився. Враз у ньому все заворушилося, все, що дрімало досі, прокинулося, зашкребло й залоскотало. Здавалося, ніби в Татовому животі випросталися сталеві пружини й привели його в рух. Він сторчголов кинувся додому, одним махом перелетів угору сходами, шарпнув двері й зарепетував:

– Послухай! Я маю ідею!

– Що ти кажеш! – вигукнула радісно Мумі-мама від кухонної плити. – Велику?

– Велику! – відповів Мумі-тато. – Велетенську! Сідай сюди, я тобі зараз розповім!

Мама сіла на одну з порожніх скринь, а Тато заходився розповідати про свої міркування. Коли він закінчив розповідь, Мумі-мама сказала:

– Неймовірно! До такого тільки ти міг додуматися! Там можна знайти все, що захочеш…

– Так воно і є, – погодився Мумі-тато. – Абсолютно вірно – все, що захочеш…

Вони переглянулися і засміялися.

– Коли розпочнемо пошуки? – поцікавилася Мама.

– Негайно, ясна річ! – скрикнув Мумі-тато. – Слід ретельно прозондувати дно. Та спочатку я виміряю лотом глибину. Треба спробувати перенести до озера човна. Ти ж розумієш, якщо я тягнутиму всі знахідки з дна вздовж скельної стіни, вантаж може урватися і знову затонути. До того ж, важливо дістатися середини озера – там, без сумніву, лежать найцікавіші речі.

– Можна тобі допомогти? – запитала Мумі-мама.

– Ні-ні, в жодному разі, – заперечив Мумі-тато. – Це моя робота. А тепер треба пошукати мотузку для лота…

Мумі-тато поліз залізною драбиною на башту і подряпався далі на горище, навіть оком не кинувши на ліхтар маяка. За якийсь час він повернувся з мотузкою.

– У тебе знайдеться щось придатне для лота? – запитав він у Мами.

Мумі-мама притьмом кинулася до кухонної плити й подала Татові праску.

– Дякую, – і Тато миттю зник за дверима.

Мама чула, як він перестрибує через дві сходинки, спускаючись униз крученими сходами, а потім знову все стихло. Мумі-мама сіла біля столу й засміялася.

– Чудово! – мовила вона сама до себе. – Як чудово, хай йому Мара!

Мама вмить озирнулася, але ж, звичайно, нікого поруч не було, хто б міг підслухати, що Мама так бридко лається.

Мумі-троль лежав на своїй галявинці, а над ним шелестіли листям берізки. Вони вже почали жовтіти, і від того ставали ще гарнішими.

Тепер його домівка мала три потайні тунелі: головний вхід, чорний вихід та запасний на випадок втечі. Він ущільнив зелені стіни дому, терпляче посплітавши віття дерев. Тепер галявинка була його власністю, бо він сам її створив.

Мумі-троль більше не згадував про ядучих мурах, які десь під його пухким тільцем поволі ставали землею. Запах нафти вивітрило вітрами, а там, де вона залила квіти, з часом виростуть нові. Він вірив, що довкола у заростях живуть тисячі щасливих ядучих мурах, які ласують його цукром. Усе було так, як і мало бути.

Мумі-троль не забував і про морських конячок. Щось із ним відбулося, він став зовсім іншим тролем, ніж досі, у нього з'явилися нові думки, і він полюбив самотність. Тепер Мумі-троль часто грався подумки, це було набагато цікавіше. Він мріяв про свої забави з морськими конячками – то були мрії, осяяні місячним сяйвом, які ставали ще милішими, бо за ними чаїлася пітьма Мари. Вона увесь час була десь присутньою, це правда. Вона вила ночами. Але це було йому байдуже. Так йому здавалося…

Мумі-троль збирав подарунки для морських конячок: гарні камінці, скельця, які море, відшліфувавши, обернуло на коштовності, кілька

маленьких блискучих мідних важків, знайдених у комоді наглядача маяка.

Він уявляв собі, що скаже морська лошичка, побачивши дарунки, вифантазовував мудрі поетичні оди.

Мумі-троль чекав, коли настане молодий місяць.

Мумі-мама уже давно порозкладала все привезене з дому на свої місця. Вона майже не прибирала, бо так далеко на морських просторах навіть натяку не було на пилюку, а з самого прибирання не варто робити культу. Що стосується приготування їжі, то воно теж багато часу не забирає, якщо цьому не надавати надто великої ваги. Дні тягнулися довго і нудно.

Складати складанку Мамі не хотілося, бо це нагадувало їй про її самотність.

Та одного дня Мумі-мама почала збирати дрова. Вона підбирала кожнісіньку знайдену скіпочку, ретельно прочісувала пустельні пляжі острова, збираючи все, що викинуло море, і поступово наскладала велику купу хмизу та дощаних уламків. Мамі було приємно, що водночас вона чепурить острів. Вона уявляла собі, що цей острів – садок, який потрібно доглядати і приводити до ладу.

Мумі-мама позносила дрова до затишного місця з підвітряного боку гори, на якій стояв маяк, змайструвала там підмостя для розпилювання дров. Підмостя вийшло трохи скособоченим, але на ньому можна було розпилювати дрова, якщо опертися лапою з правого боку.

Надворі було тепло і сутінно, Мумі-мама розпилювала дрова, відмірюючи цурпалки однакової довжини і складаючи їх стосами півколом навколо себе. Стіна дров ставала щораз вищою, зрештою, Мама опинилася немов у маленькій хованці, що давало їй відчуття надійного

затишку. Сухі скіпки вона склала під кухонною плитою, а гарні полінця не наважувалася порубати. До того ж, вона не надто вміло орудувала сокирою.

На схилі біля дровітні росла маленька горобина, яку Мумі-мама полюбила. Зараз вона красувалася, густо всіяна червоними ягідками, аж самого деревця не видко було з-за ягід. Найгарніші цурпалки Мумі-мама примостила під горобиною. Вона добре зналася на деревині, знала, що таке дуб, рожеве, базальтове чи червоне дерево, яка на вигляд орегонська сосна. Усі вони пахли по-різному, відрізнялися на дотик і потрапили їй до лап після довгої мандрівки морем.

– Рожеве і палісандрове дерево, – з глибокою насолодою пробурмотіла Мама і заходилася пиляти далі.

Інші члени родини звикли до Мумі-мами з пилкою у лапах, якої вже й майже видно не було з-поза стосу дров. Спершу Мумі-тато обурився і навіть хотів забрати у неї схил, який вона прилаштувала для дровітні, але Мама розсердилася:

– Це моє! Я теж хочу чимось бавитися! Урешті-решт стоси дров виросли так високо, що над ними виднілися тільки Мамині вуха. Але вона невтомно працювала і щоранку обходила острів, зносячи до дровітні нові уламки дошок, котрі викинуло море.

Того сірого, абсолютно безгомінного ранку Мумі-мама знайшла на піщаному пляжі мушлю. То була велика закручена мушля, рожева всередині, світло– брунатна з темними плямками зовні.

Мама невимовно зраділа і здивувалася, бо ж мушля лежала незамулена на піску, а вже тиждень не було припливу. А трохи віддалік знайшла ще одну, білу, з тих, якими прикрашають рабатки у садках. Одним словом, раптом виявилося, що весь берег всіяний мушлями й черепашками, великими й маленькими, та найдивніше те, що на одній із

них червоними літерами було виведено: "На згадку про Західне узбережжя".

Мумі-мама ще більше здивувалася. Вона позбирала всі мушлі в поділ фартушка, а потім подалася до Тата, якийпротралював дно Чорного Ока, щоб показати йому свою знахідку.

Він сидів, перехилившись через борт човна. Згори і Мумі-тато, і човен з опущеними у воду веслами здавалися зовсім крихітними.

– Ходи сюди, я щось тобі покажу! – гукнула Мама.

Тато підігнав човна до мису.

– Поглянь, справжні мушлі! – тішилася Мама. – Вони лежали на піску, а ще вчора їх там не було.

– Дуже дивно, – зауважив Мумі-тато, вибиваючи люльку об камінь. – Це одна із загадок моря. Інколи мені аж дух перехоплює, коли я думаю про таємничі шляхи моря. Кажеш, мушлі лежали на піску, а вчора їх не було? Це означає, що море може піднятися на цілий метр лише за кілька годин, а потім знову відкотитися. Хоча у нас і не буває таких припливів і відпливів, як ото розповідають про тропічні моря. Дуже-дуже цікаво. Що ж стосується напису, то цей факт відкриває такі можливості, про які ми й не підозрюємо, – Тато серйозно глянув на Маму, а тоді додав: – Розумієш, тут треба добре поміркувати, я навіть, можливо, напишу дисертацію… про все, що пов'язане з морем, справжнім великим морем. Я мушу збагнути море. Причали, дороги, рибалка – все це для дрібноти, яка не переймається глобальними проблемами. Глобальними проблемами… – повторив Тато урочистим голосом, фраза мала дуже гарне звучання. – А ідея написання дисертації виникла у мене завдяки ось цьому Чорному Окові.

– Тут глибоко? – запитала Мумі-мама, вона ніяк не могла отямитись від зачудування.

– Неймовірно, – відповів Тато. – Лот ледь сягає дна. Сьогодні я підняв на поверхню бляшанку, а це підтверджує мої теорії.

Мумі-мама кивнула. За мить вона знову озвалася:

– Піду я, мабуть, у садок, пообкладаю рабатки черепашками.

Мумі-тато не відповів, бо думки його були далеко – він розмірковував над глобальними проблемами.

Десь приблизно у той самий час Мумі-троль спалював у кухонній плиті облуплену скриньку. Тепер, коли він пообдирав мушлі й черепашки, уже не було сенсу її зберігати. Мумі-троль знайшов скриньку у найдальшому закутку нижньої шухляди комода, до якого Мама уникала зазирати, вважаючи недоторканною власністю наглядача маяка.

Бляшанка була іржавою та дірявою, і нічого цікавішого за скипидар чи бензин у ній, мабуть, не зберігали. Однак вона була доказом. Чорне Око відігравало для моря роль сховку, його потаємної скрині. Мумі-тато з непохитною впевненістю вважав, що усе лежить на дні та чекає на нього. УСЕ – це усе, що завгодно. Він вірив: досить йому підняти на поверхню скарби – і він збагне море, все стане на свої місця. І він сам – також. Таке у нього було відчуття.

Тому він вперто зондував дно та міряв глибину посередині озера, в тому місці, яке він називав бездонним. "Бездонне", – шепотів він сам до себе, відчуваючи, як магія цього слова лоскоче йому нерви.

Здебільшого лот зависав на різній глибині, але це ставалося через те, що мотузці бракувало довжини, хоч як би її Тато не доточував. Дно човна було завалене обчухраним мотуззям, білизняними шворками,

швартовими та якірними тросами – всім, що потрапляло Татові під лапи (хоча ті мотузки призначалися, звісно, для іншого, але така вже доля мотузок…).

Мумі-тато розвинув теорію про бездонну діру в озері, яка веде до центру землі, а Чорне Око – це кратер згаслого вулкану. Зрештою, він почав записувати свої міркування у старому зошиті з цератовою обкладинкою, знайденому на горищі. Кілька сторінок зошита були списані нотатками наглядача маяка – дрібними словами з великими проміжками. Здавалося, ніби папером проповз павучок.

"Хвиля самотня, місяць увійшов у сьому фазу, – читав Мумі-тато. – Сатурн зустрічається з Марсом." Видно, у наглядача маяка все ж таки бували на острові гості? Відвідини, напевно, підтримували його на дусі. Решта записів були всуціль цифрами. Тато їх не розумів. Він перевернув зошит і почав писати з іншого боку.

Здебільшого він малював карти Чорного Ока – вид згори і в розрізі – і поринав у заплутані пояснення перспектив чи розрахунки.

Мумі-тато тепер щораз менше розповідав про свої дослідження. З часом він перестав тралити дно, сидів натомість у схованці наглядача маяка над урвищем і розмірковував. Інколи щось писав у зошиті в цератовій обкладинці – про озеро Чорне Око або про море.

Скажімо, міг записати таке: "Морські течії – дивне і загадкове явище, якому приділялася недостатня увага" або "Рух хвиль завжди викликає наше захоплення…" Потім клав зошит на коліна і цілком віддавався спостереженням.

Туман закрався на острів. Він наповз із моря, ніхто й не помітив, коли. Раптом усе заволокло блідою сіризною, кам'яна призьба наглядачевого сховку самотньо пливла у м'якій, наче вовняній, порожнечі.

Татові було до вподоби ховатися в тумані. Він задрімав. Зненацька у нього над вухом заячала чайка, і він скинувся зі сну; виліз зі своєї схованки та подався знову бродити островом, а в його голові безпомічно борсалися думки про течії та вітри, про походження штормів та дощу, про глибокі морські западини, в яких немає дна.

Мама бачила, як Тато брів із замислено похиленою на живіт головою, то виринаючи з туману, то поринаючи у нього знову.

"Він збирає матеріал, – думала вона собі. – Так він казав. Мабуть, уже всього зошита списав ним. Як то буде гарно, коли він нарешті той матеріал назбирає!"

Мама відрахувала п'ять смугастих карамельок – заохочення до праці – і поклала їх на тарільчик, а потім віднесла тарільчик до татового сховку над урвищем.

Мумі-троль лежав у кущиках вороніки, схилившись над Маминим глеком з питною водою. Він занурював кінську підківку в прозору брунатну воду і спостерігав, як срібло перемінювалося на золото. Вороніка та китички трави віддзеркалювалися у глечику – крихітний ландшафт, перевернутий догори цапки. Гілочки гарно й виразно вимальовувалися на тлі туману, видно було щонайменшу комашку, яка мандрувала по стеблині.

Потреба виговоритися про морську лошичку дедалі дужчала. Хоча би описати, яка вона на вигляд… Чи просто порозмовляти на тему морських конячок.

Он по травинці повзуть дві кузьки. Мумі-троль збурив воду в глечику, і мініатюрний ландшафт зник. Він підвівся і почалапав до ялинника. Від узлісся углиб вела вузенька стежка, протоптана у моху, очевидно, там мешкала Маленька Мю. У гущавині щось зашелестіло – вона була вдома.

Мумі-троль зробив крок, небезпечне бажання довіритися комусь застрягло грудкою йому в горлі. Він присів і поповз попід ялиновим віттям. Мю сиділа у хащі, згорнувшись клубочком.

– О, бачу, ти вдома, – ляпнув трохи по-дурному Мумі-троль. Він сів у мох, утупившись в неї поглядом.

– Що ти маєш в лапі? Мю.

– Нічого, – відповів Мумі-троль, втративши нагоду першим розпочати розмову. – Просто я проходив неподалік…

– Ха! – пирхнула Мю.

Він відводив убік очі, намагаючись уникнути її пронизливого насмішкуватого погляду. Он на гіллячці висить її дощовик. Он там – горнятко з чорносливом та родзинками. Пляшка з морсом…

Мумі-троль зірвався на лапи й нахилився. У гущавині, під гіллястими ялинками земля була усіяна блискучою брунатною глицею, і там, наскільки можна було розгледіти у сизому тумані, стояли рядками малесенькі хрести. Вони були зроблені з дерев'яних скіпок, перев'язаних нитями.

– Що ти зробила?! – скрикнув Мумі-троль.

– Може, гадаєш, що я поховала тут своїх ворогів, га? – запитала неймовірно потішена Мю. – Це могилки птахів. Хтось поховав тут купу птаства.

– А ти звідки знаєш? – здивувався Мумі-троль.

– Перевірила… Маленькі білі скелети, як той, що ми знайшли у день приїзду під маяком. Помста Забутих Кісток, пригадуєш…

– Це справа рук наглядача маяка, – озвався після довгої мовчанки Мумі-троль.

Маленька Мю закивала головою, аж застрибав вузлик волосся у неї на потилиці.

– Вони летіли на світло маяка, – вів поволі Мумі-троль. – Птахи часто так роблять. І розбивалися на смерть…

– Наглядач, мабуть, кожного ранку підбирав їхні тільця і з кожним днем ставав щораз смутнішим. А одного чудового дня замкнув маяк і подався геть…

– Але ж це жахливо! – не стримався Мумі-троль.

– То було так давно, – відказала, позіхаючи, Маленька Мю. – А тепер маяк погас…

Мумі-троль журно глянув на неї.

– Не можна жаліти геть усіх, – буркнула Маленька Мю. – А тепер забирайся! Мені треба трохи зайнятися плетивом…

Вибравшись із чагарів, Мумі-троль розтулив лапу й поглянув на срібну підківку. Він нічого не сказав! Зберіг таємницю про морську лошичку.

Ночі були безмісячні, штормового ліхтаря не засвічували. Та Мумі-троль все одно ходив на піщаний пляж, бо не міг інакше, і завжди брав із собою срібну підківку та подарунки для морських коників.

За час нічних прогулянок очі Мумі-троля звикли до темряви, тож він одразу побачив лошичку, коли та виринула з туману, схожа на неземну істоту з казки. Затамувавши подих, він поклав підківку на пісок.

Темна постать, вигнувши шию і ніби пританцьовуючи, підійшла дрібними крочками ближче. Розсіяно, як це властиво жінкам, вона вступила у підківку, наче в черевичок, і завмерла, відвернувшись від Мумі-троля, – чекала доки срібна підківка приросте до копитця.

– Тобі пасує гривка, – тихенько промовив Мумі-троль. – Я маю товаришку з гривкою. Може, колись вона провідає мене тут… У мене багато друзів, які тобі сподобаються.

Маленька лошичка мовчала, не виказуючи жодного зацікавлення.

Але Мумі-троль не втрачав надії.

– Острови уночі такі гарні! Це Татів острів, але я не знаю, чи ми житимемо тут усе життя. Інколи мені здається, що острів нас не любить, але, може, це мине. Головне, що острів починає відчувати симпатію до Тата…

Але лошичка навіть не слухала. Її не цікавила його родина.

Тоді Мумі-троль висипав на пісок подарунки. Морська лошичка підійшла ближче, понюхала їх, та все ж не озвалася ні словом.

Нарешті він знайшов необхідні слова:

– Ти чудово танцюєш!

– Справді? – озвалася лошичка. – Ти мене чекав? Чекав?

– О, як я тебе чекав! – скрикнув Мумі-троль. – То було нестерпне чекання, я хвилювався за тебе, коли здіймався вітер… Я прагнув порятувати тебе від жахливих небезпек! Я маю власну домівку, і там висить твій портрет. Там ніколи не висітиме нічого іншого, окрім нього…

Морська лошичка уважно слухала.

– Ти найгарніша у світі! – вів далі Мумі-троль, та цієї миті завила Мара.

Вона сиділа десь у тумані і вила за світлом своєї ліхтарні.

Маленька лошичка сахнулася убік і зникла з очей у морі. Залишився тільки її сміх, ніби розсипалася низанка перлів.

Мара рішуче виплила з туману і попрямувала просто до Мумі-троля. Мумі-троль кинувся навтьоки. Однак цієї ночі Мара не спинилася на березі, вона брела за ним через увесь острів, вересовою лукою аж до підніжжя маякової гори. Мумі-троль бачив, як вона, схожа на велику сіру ляпку, дотрюхикала до підніжжя і, згорнувшись клубком, налаштувалася чекати.

Мумі-троль хряснув за собою дверима, вихопився нагору сходами, а в животі у нього аж пекло вогнем від страху – ось воно й сталося, Мара на острові!

Мама й Тато не прокинулися, у кімнаті панували тиша й спокій. Але крізь відчинене вікно досередини вповзала марудна тривога – острів спав неспокійно, крутився й бурмотів уві сні. Мумі-троль чув, як шарудять перелякані осики, враз розкричалися чайки.

– Не можеш заснути? – озвалася Мумі-мама.

Мумі-троль зачинив вікно.

– Я прокинувся, – мовив він, заповзаючи в своє ліжечко. Ніс у нього аж стерпнув від холоду.

– Похолодніло… – сказала Мама. – Як добре, що я наготувала багато дров… Мерзнеш?

– Ні, – відказав Мумі-троль.

Там, під маяком, сиділа Мара і мерзла. Вона так страшенно мерзла, що земля під нею вкривалася кригою… Ось знову найшло… Воно наповзало на нього, і годі його було струсити. Надто легко уявити собі істоту, яка ніколи не може зігрітися, яку ніхто не любить і яка нищить усе, чого лиш торкається. Це несправедливо! Чому саме йому суджено панькатися з цією Марою, не комусь іншому! Її ж неможливо зігріти!

– Тебе щось засмучує? – знову озвалася Мама.

– Ні.

– Завтра знову буде новий довгий день, – втішала малого Мама. – Новий і неповторний від початку й до кінця. Приємно думати про це…

За якийсь час Мумі-троль відчув, що Мама заснула. Він квапно вимів з голови всі думки і почав бавитися у свою нічну гру. Якусь мить він вагався, що вибрати: Пригоди чи Акцію Порятунку. Зрештою, вибрав гру з порятунком, зараз вона видавалася актуальнішою. Він заплющив очі й очистив голову від зайвого, натомість викликав в уяві шторм.

О, на пустельному скелястому узбережжі, що дуже нагадувало берег острова, шаленіла Буря. Хтось бігав берегом, заламуючи лапи, бо у морі хтось зазнав Біди. Ніхто не наважувався кинутись на порятунок, та це було й неможливо – човни умить розбилися б на тріски.

Цього разу Мумі-троль рятував не Маму, а морську лошичку. То була крихітна Лошичка зі Срібного Підківкою, яка розпачливо билася у морі. Може, з морським змієм? Ні-ні. Достатньо й самого шторму…

Угорі нависало жовте небо, Штормове небо. І ось, ось він сам виходить на берег, Відважно кидається до одного з човнів… усі кричать, намагаються його спинити, мовляв, йому це не під силу, море Поглине його! Він відштовхує їх від себе, спускає на воду човна, веслує, веслує, навколо нього стримлять з води гострі скелі, немов Чорні Зуби… але він неймовірно Сміливий. Позаду, на березі, гукає Маленька Мю: "Щойно тепер я збагнула, який він Мужній! Як я каюся за свої вчинки, та вже надто пізно!" Нюхмумрик судомно закусує чубук своєї люльки: "Старий Друже… Прощавай!" Але він далі Бореться з хвилями, підпливає до морської лошички, яка ось-ось піде на дно, піднімає її в човен, вона лежить на днищі непритомна, огорнена мокрою Золотистою Гривою. Він щасливо добирається з нею до суходолу, пристає до пустельного пляжу, далеко від усіх, і виносить її на берег. Вона шепоче: "Який ти Відважний! Ти Ризикував своїм Життям задля мене!" Він розсіяно усміхається і каже: "Я покину тебе тут. Моя доля – Самотність. Прощавай!" Морська лошичка дивиться йому вслід, розгублена і Вражена. "Але ж…" – каже вона. А він, Мумі-троль, махає їй мимохідь лапою і йде, Самотній, простує через скелясті гори назустріч Штормові, його постать маліє і врешті зникає з овиду… Усі на березі чудуються і кажуть одне одному…

На цьому місці Мумі-троль заснув. Він щасливо зітхнув і поринув у сон, згорнувшись клубочком під теплою червоною ковдрою.

– А де ж настінний календар? – запитав Мумі-тато. – Я мушу зробити на ньому позначку. Це дуже важливо.

– Навіщо? – поцікавилася Маленька Мю, залазячи досередини через вікно.

– Повинні ж ми знати, який сьогодні день, – пояснив Тато. – Настінного годинника ми з собою не взяли, що вже само по собі дуже зле. Але не знати, що сьогодні за день, неділя чи середа, просто неприпустимо. Ніхто так не живе.

Маленька Мю вдихнула носом повітря і видмухнула його через зуби у досить зухвалий спосіб, що мало би означати: "Ніколи-не-чула-нічого-безглуздішого-за– все-своє-життя!"

Мумі-тато здогадався, що вона мала на увазі і вже наготувався розсердитись, коли втрутився Мумі-троль:

– Я його ненадовго позичив.

– Є певні речі, які надзвичайно важливі на пустельному острові, – суворо зауважив Тато. – Скажімо, спостереження. Необхідно вести своєрідний судновий журнал і все в ньому записувати, усі спостереження. Ніколи не можна покладатися на випадок! Тож, будь ласка, негайно повісь календар на місце!

– Добре, добре, добре, – невдоволено пробурчав Мумі-троль.

Він поспіхом випив каву і потупотів униз крученими сходами у прохолоду осіннього ранку. Туман ще не розвіявся. Маяк губився у сизій імлі, схожий на велетенський стовп, ліхтарної вежі не було видно. Угорі лише вигойдувався та хвилювався туман, а всередині маяка сиділа родина мумі-тролів і нічого не могла збагнути. Мумі-троль був злий і сонний, його нітрохи не цікавила Мара, морські конячки чи навіть батьки. Цієї миті…

Біля підніжжя маякової гори він трохи прийшов до тями. Ага, можна було сподіватися. Саме так і не інакше… З усіх можливих місць на острові Мара обрала собі для посиденьок Мамин садок. Цікаво, скільки часу вона там просиділа. Сподіваюся, не понад годину. Однак троянда зовсім

почорніла. На якусь мить сумління Мумі-троля ожило і навіть ляснуло хвостом, та ненадовго, до малого знову повернулась злість і сонливість. Оці вже тати! Настінні календарі! Позначки на полях їм, бачте, треба робити! Звідки старому тролеві знати, що портрет Морської лошички – це образ справжньої, істинної Краси!

Мумі-троль доповз до галявинки в ялиннику і зняв з гілки календар. Від вологого туману він покоробився. Мумі-троль відкинув убік обрамлення із зів'ялих квітів і якийсь час мовчки сидів, утупившись попереду себе відсутнім поглядом. У його голові метушилися якісь невиразні, недодумані думки.

Раптом на Мумі-троля ніби найшло просвітління: "Я переберуся сюди! Хай собі живуть у своєму старому маяку з жахливими сходами і рахують дні!"

То була бунтівна думка – нова, небезпечна, спокуслива. Вона змінила все, окреслила велике самітне коло довкруж нього – територію смутку та незнаних можливостей.

Ніжки у Мумі-троля задубіли від холоду, коли він повернувся додому. Він поставив календар на комод, Тато відразу підійшов і намалював хрестик у верхньому його кутку.

Мумі-троль набрався відваги і випалив:

– Я хочу пожити трохи сам десь на острові.

– На острові? – неуважно перепитала Мумі-мама. Вона сиділа під вікном, що виходило на північ, і малювала витку ліану з квіткою. Вона їй дуже гарно вдавалася. – Можеш, як завжди, взяти спальний мішок.

Мама малювала жимолость, з ніжними, витонченими листочками. Вона сподівалася, що не забула, яка на вигляд ця рослина. Жимолость не може рости біля моря, їй потрібні тепло і затишок.

– Мамо! – мумі-тролеві пересохло у горлі. – Цього разу не так, як завжди…

Але Мама його не слухала, щось підбадьорливо мугикнула й далі малювала.

Тато рахував свої хрестики. Він був не цілком певний щодо п'ятниці. Поставив два хрестики навпроти того дня, мабуть, тому, що забув позначити четвер. Щось його тоді від во лік ло, і ось тепер Тато сумнівався. Що він робив того дня? Усі дні в нього переплуталися, тягнулися суцільною вервечкою по колу, немов кружляння довкола острова, коли йдеш-йдеш берегом і ніколи нікуди не приходиш.

– Гаразд, – сказав Мумі-троль. – Я візьму спальний мішок і штормовий ліхтар.

Повз вікно котилися клуби туману, здавалося, ніби вони відносили зі собою і їхню кімнату.

– Мені потрібно трохи блакитної фарби, – мовила сама до себе Мама.

Вона дозволила своїй жимолості вив'юнитися через вікно на білу стіну, де вона зухвало розцвіла великою, старанно вимальованою квіткою.

Розділ шостий

Щербатий місяць

Однієї ночі перед самим світанком Мумі-мама прокинулася від тиші, яка запала навколо маяка. Вітер раптом стих, як це буває, коли він міняє свій напрямок.

Вона довго лежала, прислухаючись.

Ген далеко у пітьмі над морем поволі зароджувався новий вітер. Мама чула його наближення, він наче йшов по воді – жодного плюскоту хвиль, лише шарудіння вітру. Вітер набирав сили, ось він уже досяг острова. Відчинене вікно гойднулося на своїх гачках.

Мама відчула себе зовсім маленькою. Вона заховалася носом у подушку й намагалася думати про щось приємне, скажімо, про яблуньку. Але марно, перед очима було лише море з грізними вітрами; море, яке здіймалося й поглинало острів, досить було погасити світло; всюдисуще море, що підкоряло собі і берег, і весь острів, і домівку на ньому. Мамі здавалося, що увесь світ – то блискуча нестримна вода, яка поволі й невблаганно зносить у море кімнату, де вона спить.

Ось якби острів раптом зірвався з припони, і одного ранку його б несподівано прибило додому, до рідного берега, він би хлюпався у хвилях, б'ючись боком до пристані… Або ж якби його понесло у відкрите море, і він би плавав багато літ, аж доки перехлюпнувся через край світу, ніби кавове горня через край ковзкої таці…

"Маленькій Мю таке б сподобалося, – подумала Мумі-мама й тихенько захихотіла. – Цікаво, де вона ночує? І Мумі-троль… Шкода, що мамам не можна ночувати поза хатою, коли їм цього захочеться. Хоча саме мамам це іноді конче необхідно".

Мумі-мама, як завжди, послала подумки своєму синочкові ніжне благословення. Мумі-тролеві теж не спалося на галявинці в ялиннику, він відчув мамине послання й радісно помахав вушком у відповідь.

Ніч була безмісячна і дуже темна.

Ніхто надто не переймався тим, що Мумі-троль пішов з дому, і він сам не знав, що відчував з цього приводу – полегкість чи розчарування.

Щовечора після чаювання Мумі-мама запалювала на столі дві свічки й давала йому з собою штормовий ліхтар. Мумі-тато звично застерігав: "Тільки ж не нароби пожежі! Не забувай погасити ліхтар, перш ніж заснути!"

Завжди одне й те ж. Вони нічогісінько не збагнули.

Мумі-троль прислухався до нового вітру, думаючи: "Місяць щербатіє. Морська лошичка з'явиться ще нескоро".

Напевно, він таки більше відчував полегкість, ніж розчарування. Ніхто не заважав йому уявляти лошичку й вифантазовувати гарні розмови з нею. І сердитися на Мару вже не було потреби. Хай собі дивиться на ліхтар донесхочу. Мумі-троль переконував сам себе, що сходив ночами на берег з ліхтарем винятково з практичних міркувань: щоб перешкодити Марі підкрастися до маяка й поморозити мамині троянди, уберегти родину від Мари і від її життя. Ото й усе.

Щоночі Мумі-троль ставив штормовий ліхтар у пісок і чекав, позіхаючи, доки Мара надивиться вдосталь на світло.

Вона влаштовувала собі справжній ритуал. Подивившись якийсь час на ліхтар, Мара починала співати.

Принаймні вона так вважала. Мара була переконана, що пронизливе жалібне виття, яке проникало повсюди і, здавалося, дзижчало навіть у голові та в животі, й було співом. Водночас вона повільно й важко розгойдувалася вперед і назад та лопотіла своїми спідницями, схожими на сухі зім'яті крила летючих мишей. Мара танцювала!

Не залишалося жодного сумніву – Мара насолоджувалася співом і танцем. Дещо смішний ритуал став дуже важливим для Мумі-троля. Він вирішив і собі дотримуватися його, а острів хай собі робить, що йому заманеться.

Острів тим часом щораз більше тривожився. Дерева тріпотіли й шепотілися, тремтіння прокочувалося довгою хвилею заростями вороніки, дикий овес шурхотів й хилився долі, немов намагаючись висмикнути коріння з землі й повіятися світ за очі. Саме тієї ночі Мумі-троль побачив щось таке, що налякало його.

То був пісок. Він рухався. Мумі-троль виразно побачив, як пісок заструменів з-під Мари. Він злякано струменів мерехтливими цівками, утікаючи від її великих лап, які, витанцьовуючи, затоптували землю у крижаний панцир.

Мумі-троль, не гаючись, вхопив штормовий ліхтар і сторчголов кинувся аварійним ходом до свого сховку в ялинові хащі. Там він пірнув у спальний мішок, затягнув замок-блискавку й спробував заснути. Та як не намагався він міцно заплющитися, перед очима все одно струменів пісок, утікаючи в море.

Наступного дня Мумі-мама викопала з твердого піщаного ґрунту чотири кущі шипшини. Кущики з небаченою впертістю, яка навіть трохи лякала, чіплялися корінням за камені й стелилися ниць скелями.

Мумі-мама вважала, що яскраво-червона шипшина дуже гарно дивиться на тлі сірих скель. Однак Мама, видно, не все врахувала, переносячи кущики до свого коричневого садочка. Висаджені рядком, вони мали дуже стривожений вигляд. Мама підсипала кожний кущик дрібкою землі, привезеної з дому, полила і трішки посиділа коло них, щоб їм не було дуже самотньо.

Саме тієї миті притупотів Мумі-тато з потемнілими від збудження очима і закричав ще здалеку:

– Чорне Око! Воно дихає! Поквапся, я тобі покажу!

Не чекаючи на Маму, він побіг назад. Мумі-мама, нічого не розуміючи, звелася на лапи й почимчикувала за ним услід.

Тато таки казав правду. Темна поверхня води поволі здіймалася і опускалася, здіймалася й опускалася, наче глибоко зітхаючи. Озеро дихало.

Маленька Мю притьмом скотилася з пагорба.

– Ага! – зраділа вона. – Нарешті щось відбувається! Острів ожив! Я давно цього сподівалася…

– Не базікай дурниць! – обурився Мумі-тато. – Острів не може бути живим. Ось море, то інша річ… – він замовк, затуливши рийку обома лапами.

– Що з тобою? – злякалася Мама.

– Не знаю, – відповів Тато. – Я ще не додумав думку до кінця… не встиг її упіймати…

Прихопивши зошит в ceратовій обкладинці, він побрів з наморщеним чолом через гору.

Мумі-мама докірливо глянула на Чорне Око.

– Гадаю, – мовила вона, – що вже найвищий час для якоїсь порядної приємної виправи на природу. З перекускою.

І Мама подалася простісінько до маяка пакувати кошик. Запакувавши все необхідне для прогулянки, вона відчинила вікно й ударила в гонг. Мумі-мама стояла біля вікна, дивлячись, як уся родина на злам голови мчить до маяка. їй анітрохи не було соромно, хоч вона добре знала, що в гонг б'ють лише на випадок тривоги.

Ось Мумі-тато і Мумі-троль прибігли до маяка й стояли, задерши носи, схожі згори на великі груші. Мама, опершись лапами на підвіконня, визирнула надвір.

– Не хвилюйтеся! – гукнула вона бадьорим голосом. – Ніде не горить! Просто ми негайно вибираємося на пікнік!

– На пікнік? – зарепетував Тато. – Та як ти могла…

– На нас чигає небезпека! – крикнула Мама у відповідь. – Якщо ми негайно не виберемося на прогулянку, то усі збожеволіємо…

І родина влаштувала морську виправу. З величезною натугою вони витягнули "Пригоду" з Чорного Ока і, незважаючи на хмарну погоду та зустрічний вітер, попливли до найбільшого скелястого острівця на північному заході. Там родина сиділа, цокотячи зубами, на білих скелях, а Мумі-мама готувала каву на власноруч облаштованому між камінням вогнищі, як це робили у давнину по всьому світу. Усе зроблено належним чином: скатертина притиснута в чотирьох кутках камінцями, маслянка з покришкою, горнятка, строкаті купальні халати, схожі на велетенські квіти на скелях, і, звичайно, парасоля від сонця. Коли кава зготувалася, замжичив дощ.

Мумі-мама перебувала у дуже гарному гуморі, без угаву торохтіла про усілякі буденні речі, виймала з кошика смаколики, намащувала канапки. Уперше за весь час на острові вона взяла з собою свою торбинку.

Маленький острівець, на якому вони влаштували пікнік, був маленьким і зовсім голим, тут не росло жодної травинки, навіть водорості та принесені морем цурпалки зісковзували з гладкої поверхні. Це було таке собі сіре Ніщо, яке стриміло з води.

Доки родина сиділа, попиваючи каву, в усіх з'явилося відчуття, ніби все знову стало на свої місця. Вони розмовляли про все, що спадало їм на думку, лиш не про море та острів і навіть не про Мумі-долину.

Звідси, за сірою завісою дощу, їхній острів з могутнім маяком здавався якимось далеким та чужим, немов тінь.

Після кавування Мумі-мама помила горнятка у морі і знову спакувала кошик. Мумі-тато підійшов до самої води, принюхався до вітру.

– Гадаю, нам час повертатися додому, доки вітер не подужчав, – сказав він, як завжди після усіх їхніх виправ на природу.

Родина сіла в човна, Маленька Мю залізла на ніс. На зворотному шляху вітер підганяв їх у спину.

"Пригоду" витягнули на піщану відмілину. За час їхньої відсутності острів змінився. Вони це зразу відчули, не перекинувшись між собою й словом, хоча не знали достеменно, що ж саме змінилося. Зміна була пов'язана якимось чином з їхнім тимчасовим від'їздом та поверненням. Родина Мумі-тролів одразу ж подалася нагору, до маяка. Того вечора вони бавилися складанкою, а Мумі-тато прибив цвяшками біля кухонної плити невеличку полицю.

Та виправа на острівець була, мабуть, корисною для родини, однак Мама засумувала. Уночі їй наснилося, ніби вони родиною вибралися на прогулянку до острова гатіфнатів поблизу рідного узбережжя, по-літньому тихого й привітного, а прокинувшись вранці, Мама затужила.

Залишившись наодинці з собою після ранкового каву– вання, вона тихо сиділа за столом і розглядала намальований недавно пагін жимолості, що вихопився через підвіконня надвір. Фломастер майже виписався, а те, що залишилося, було потрібне Татові, щоб відзначати дні в календарі та для записів у зошиті з цератовою обкладинкою.

Раптом Мама рвучко підвелася й поквапилася на маякове горище. Звідти вона принесла три торбинки з фарбою для фарбування неводів – коричневою, блакитною та зел єною, бляшанку з фарбою для човнів, трохи спеціальної сажі та два старі пензлики. А потім Мумі-мама заходилася розмальовувати квітами стіни. Квіти виходили з-під її лап великими та розлогими, бо ж пензлики були широкими. Фарба миттю всмоктувалася вапном, малюнок від того ставав глибоким та аж наче прозорим. 0, яка то була краса! Малювати у сотню разів приємніше, аніж розпилювати дрова. Квітки одна за одною розцвітали на стінах – троянди, нагідки, братки, півонії… Маму аж налякало її вміння так гарно малювати. Унизу над підлогою вона намалювала зелену похилену вітром траву. Хотіла угорі, під стелею, намалювати ще й сонце, але не мала жовтої фарби, тож довелося від сонця відмовитися.

Коли родина зібралася до обіду, виявилося, що Мама ще й не розпалювала у печі. Вона стояла на скрині, малюючи маленьку брунатну бджілку з зеленими очками.

– Мамусю! – скрикнув Мумі-троль.

– Подобається? – вдоволено запитала Мумі-мама, обережно домальовуючи бджілці друге очко.

Пензель був надтоширокий, треба придумати, з чого зробити новий. У гіршому випадку можна буде перемалювати бджілку на птаха.

– Дуже схоже, – схвально мовив Мумі-тато. – Усі ці квіти я впізнаю. Он там троянда…

– Та ні, – ледь не образилася Мама. – Це – півонія! Оті червоні квіти, що росли перед сходами ґанку.

– Можна мені намалювати їжака! – заволала Маленька Мю.

Але Мумі-мама заперечно похитала головою.

– Ні, це моя картина. Але я можу намалювати для тебе їжака, якщо будеш слухняною.

За обідом всім було весело на душі.

– Позич мені трохи червоної фарби, – попросив Мумі-тато. – Хочу провести під маяком нижню ватерлінію, перш ніж почнеться приплив, щоб серйозно дослідити рівень підняття води. Ви ж розумієте, я хочу з'ясувати, чи море має певну систему, а чи поводиться, як йому заманеться… Це дуже важливо!

– Ти багато зібрав матеріалу? – поцікавилася Мумі-мама.

– Цілу купу. Але треба зібрати ще стільки ж, щоб розпочати працю над моєю дисертацією, – нахилившись над столом, Тато з несподіваною довірливістю мовив: – Я хочу довідатися, чи море дійсно підступне, чи змушене підкорятися…

– Кому? – здивувалася Мама, зробивши великі очі.

Але Тато пропустив її запитання повз вуха, зосередившись на тарілці з юшкою.

– Комусь… чомусь… певним законам, – видушив він врешті з себе.

Після обіду Тато схопив червону фарбу, якої йому мама налила до горнятка, й подався малювати ватерлінію під маяком.

Осиковий гай укрився багрянцем, галявинку жовтим килимом встелило березове листя, жовті й червоні листочки кружляли над морем, підхоплені південно-західним вітром.

Мумі-троль зафарбував штормового ліхтаря з трьох боків чорною сажею, як це роблять під час своїх злодійських виправ злочинці. Він обійшов маяка, що зорив за ним порожніми очницями вікон на вежі.

Знову настав вечір, і острів прокинувся. Мумі-троль відчув, як він заворушився, заячало над мисами морське птаство.

"Усе надаремно, – думав Мумі-троль. – Тато зрозумів би, якби знав… Але я не хочу бачити нинішньої ночі, як струменить пісок у море. Піду собі на східний мис…"

Мумі-троль вмостився на скелі й налаштувався чекати, обернувши ліхтаря незафарбованим боком убік моря. Темрява огорнула острів, але Мара не прийшла.

Лише Маленька Мю бачила його. І Мару теж. Однак Мара сиділа в очікуванні на піщаному пляжі.

Мю пересмикнула плечима і заповзла у своє кубельце з моху. Вона вже не раз бачила, як дехто через свою недоумкуватість розпачливо чекає на іншого не в тому місці і не в той час. Тут нічим не зарадиш, а може, так і повинно бути…

Ніч була хмарна. Мумі-троль чув, як над ним пролітають невидимі у пітьмі птахи. Позад нього в озерці заплюскотіло. Він обернувся. Око штормового ліхтаря висвітлило чорну смужку води, де плюскалися морські конячки. Вони плавали попід скелястим берегом, можливо,

бували тут кожної ночі, а Мумі-троль про це й не здогадувався. Конячки форкали й хлюпалися, позираючи на нього з-під гривок. Мумі-троль переводив погляд з однієї конячки на другу: в обох були однакові очі, однакові квіти на спинах і навіть зухвалий вигин шиї нічим не відрізнявся. Мумі-тролеві було не під силу упізнати, яка ж із лошичок – його.

– Це ти? – запитав він.

Морські конячки підпливли ближче, стали на кам'яній приступці, тепер вода сягала їм до колін.

– Це я! Це я! – відповіли обидві водночас, ледь не покотившись від сміху.

– Не хочеш мене порятувати? – поцікавилася одна з них. – Агов, маленький товстий морський огірочку, чи ти кожної днини дивишся на мій портрет? Дивишся, скажи!

– Ніякий він не огірок, – докірливо зауважила її товаришка, – а маленька порхавка, яка пообіцяла врятувати мене, коли завіють вітри. Маленька порхавка, яка шукає черепашки для своєї мами! Як зворушливо! Зворушливо!

Мумі-тролеві запекло в очах.

Мама начистила срібну підківку порошком, тому одна з підківок мала виблискувати яскравіше, ніж решта. Це він добре знав. А ще знав, що конячки нізащо не піднімуть з води копитця, і він ніколи не довідається, котра з них є його лошичкою.

Урешті морські конячки побрели у море. Мумі-троль чув їхній сміх, що дедалі віддалявся, доки від нього не зосталося й сліду, лиш вітер шарудів понад берегом.

Мумі-троль ліг на скелю, задивившись у небо. Він уже не мав сили думати про свою лошичку. Досить йому було спробувати уявити її, як перед очима поставали обидві конячки, дві реготливі конячки, які були схожі між собою мов дві краплі води. Знай собі стрибали у море й вистрибували з нього, від того миготіння у Мумі-троля аж заболіли очі. Зрештою їх набіг цілий табун, безліч коней, годі було й порахувати їх. Мумі-тролеві захотілося спати, страшенно захотілося, щоб йому дали спокій.

Мамин розпис ставав дедалі гарнішим. Вона вже встигла розмалювати стіну до самих дверей, тут красувалися крислаті зелені яблуні, усіяні квітами та плодами, навіть у траві лежали яблука. Усюди цвіли трояндові кущі високих деревоподібних сортів з червоними квітами. Кожний кущик ріс в обрамленні білих мушель. Криниця була зеленого кольору, а дровітня – коричневого.

А одного надвечір'я, коли промені призахідного сонця впали на стіну, Мумі-мама намалювали кутик ґанку. На ту мить нагодився Тато.

– А гори не малюватимеш? – запитав він, розглядаючи Мамину роботу.

– Там немає гір, – неуважно відповіла Мама. Вона саме виводила пензлем поруччя ґанку, а це дуже важко зробити так, щоб штахетини не скособочилися.

– А що це там – небокрай? – не вгавав Тато.

Мама підвела погляд.

– Ні, – заперечила вона. – Блакитний ґанок… І моря тут теж немає.

Мумі-тато довго мовчки роздивлявся Мамині малюнки, а потім пішов ставити на плиту воду для чаю. Обернувшись знову, він побачив, що мама

намалювала велику синю пляму, а поверх неї щось таке, що очевидно мало би зображувати човна. Однак непереконливо.

– Послухай-но, – озвався Тато, – ось це тобі не вдалося.

– Вийшло трохи не так, як я задумала, – жалібно визнала Мумі-мама.

– Але ж задум був гарний, – потішив її Тато. – Гадаю, варто все ж знову повернутися до ґанку. Малювати слід лише те, що хочеться.

Після того вечора Мамин настінний розпис чимраз більше почав нагадувати Долину Мумі-тролів. їй важкувато давалася перспектива, тож іноді доводилося виривати деякі деталі з контексту і малювати в якомусь іншому місці. Скажімо, кухонну плиту та фрагменти вітальні. Цілком неможливо зобразити усі кімнати, хіба по одній стіні з кожної, але це якось неприродно.

Найліпше Мамі малювалося перед заходом сонця, тоді у вежі було порожньо і тихо, а вона набагато виразніше бачила перед собою рідну домівку та Мумі-долину.

Одного вечора небо на заході запалало найгарнішими та найяскравішими барвами. Такого заходу сонця Мамі ще ніколи не доводилося бачити. Небокрай спалахнув багряним, оранжевим, рожевим та жовтогарячим полум'ям, хмари струшували палаючі краплі у темне бурхливе море. Повіяв південно-західний вітер, він налетів на острів з чорно-чоренного, різко окресленого обрію.

Мама стояла на обідньому столі й малювала червоною фарбою яблука у кроні дерева. Якби ж то у неї було достатньо фарб, щоб розмалювати маяк ззовні! Які чудові яблука! Які розкішні троянди!

Доки Мама розглядала небо, вечірні промені прокралися на стіну і запалили квіти у її садку. Вони ожили, засвітилися. Садок немов

розтулився, посипана жорствою стежина з дивною просторовою перспективою стала цілком реальною і провадила просто до ґанку. Мама поклала лапи на стовбур деревця, нагрітий сонцем, і відчула, що бузок розцвів.

Раптом стіною блискавично промайнула тінь, щось чорне пролетіло повз вікно. Велетенський чорний птах літав навколо їхнього маяка, почергово з'являючись у кожному вікні: західному, південному, східному, північному… Він літав та літав, наче очманілий, з посвистом змахуючи розлогими крильми.

"Ну ось, ми оточені, – збентежено подумала Мумі-мама. – Зачароване коло… Я боюся! Я хочу додому… Я хочу нарешті опинитися вдома, далеко від цього пустельного острова та підступного моря…"

Мама обійняла лапами стовбур яблуньки на стіні й міцно заплющила очі. Шорсткувата кора дихала теплом. Шум моря пропав. Мама увійшла до свого садка.

У кімнаті, нагорі маяка, стало порожньо. На підлозі стояли бляшанки з фарбами, за вікном усе ще кружляв в самотньому танку буревісник. Коли небо на заході згасло, він полетів у відкрите море.

Настав час для чаювання, родина повернулася додому.

– А де мама? – здивувався Мумі-троль.

– Може, пішла по воду, – висловив припущення Тато. – Доки нас не було, вона намалювала ще одне дерево.

Мама стояла за стовбуром яблуні, спостерігаючи, як її родина готує чай. Вона бачила їх мов крізь серпанок, наче вони рухалися під водою. Її анітрохи не спантеличило те, що відбулося. Вона знову опинилася у своєму садку, де все було на своїх місцях і росло, як належалося. Дещо

вона намалювала неправильно, але то пусте. Мама сіла у високу траву, прислухаючись до кування зозулі десь за рікою.

Коли вода на чай закипіла, Мама солодко спала, притулившись головою до стовбура яблуньки.

Розділ сьомий

Південно-західний вітер

Коли настали сутінки, Рибак відчув, що невдовзі з моря прикотяться чудові хвилі. Він витягнув човна високо на берег свого мису, перевернувши його догори кілем, і міцно прив'язав вудочки. Потім Рибак заповз до свого цементного будиночка, згорнувся сірим зім'ятим клубочком і віддався на поталу розкішній, досконалій самотності.

З усіх вітрів Рибак найдужче любив південно-західний вітер. Він щойно звіявся і не стихне до ночі. То був осінній південно-західний вітер, який міг шаленіти й кілька тижнів, наганяючи на острови величезні сірі гори хвиль.

Рибак сидів у своєму будиночку, спостерігаючи, як чимраз могутнішими стають хвилі. Яка то незмірна розкіш – нічим більше на світі не морочити собі голову, коли ніхто не набридає розповідями та безконечними запитаннями, коли до всього байдуже і не треба ні про що шкодувати. Лише незбагненна, недосяжна велич моря та неба, що струменіло над ним і повз нього, ніколи не розчаровували його.

Було вже майже темно, коли гармонію самотності порушив Мумі-троль. Він прибіг, ковзаючись на слизькому камінні, розмахував лапами, галасував, аж доки врешті почав гупати у вікно та викрикувати, що його Мама загубилася. Рибак лише усміхнувся і похитав головою – шибка була з надто грубого скла.

Вітер підганяв його у спину, коли Мумі-троль подався далі на пошуки Мами, перейшов убрід прибоєм на інший бік мису і попрямував убік вересової луки.

Враз Мумі-троль почув Татів голос, помітив гойдливе світло штормового ліхтаря, що дряпалося схилом гори. Тієї ночі острів повнився страхами, шепотами та згуками, земля ворушилася під лапами Мумі-троля.

"Мама загубилася, – стугоніла в його голові тривожна думка. – Вона була такою самотньою, що загубилася…"

Маленька Мю сиділа, скоцюрбившись, на краю камінного поля.

– Бачив? – запитала вона. – Каміння ворушиться!

– Що мені до твого каміння! – скрикнув Мумі-троль. – Мама загубилася!

– Мами просто так не губляться, – спокійно сказала Мю. – Десь собі заховалася… Пошукайте ліпше! Я теж сховаюся у затишному закапелкові, доки весь острів не сплив у море. Тут ще буде пекельна катавасія, повір мені на слово!

Ось вогник штормового ліхтаря добрів до Чорного Ока. Мумі-троль поквапився туди. Мумі-тато обернувся на звук його кроків, піднявши угору ліхтаря.

– Не могла ж вона послизнутися і…

– Мама вміє плавати, – урвав Тата Мумі-троль.

Якийсь час тато і син мовчки стояли, дивлячись одне на одного. За горою, на якій височів маяк, стугоніло море.

– Слухай, синочку, – раптом озвався Тато. – Де це тебе носить останнім часом?

– Та всюди потроху… – пробурмотів Мумі-троль, відводячи погляд.

– Я був страшенно зайнятий… – якось невпевнено мовив Тато.

Мумі-троль чув, як на камінному полі ворушилося каміння, з сухим хрускотом тручись одне до одного.

– Пошукаю ще в ялиннику, – сказав він.

Та саме тієї миті у вікні маяка спалахнули два вогники свічок – Мама повернулася додому.

Коли тато з сином увійшли до кімнати, Мама лагодила рушника.

– Де ти була? – не стримався Мумі-тато.

– Я? – невинним голосом перепитала Мама. – Погуляла трішки, щоб подихати свіжим повітрям.

– Навіщо нас так лякати, – докоряв Мумі-тато. – Не забувай, ми звикли до того, що ти вечорами вдома.

– Отож бо й воно, – зітхнула Мама. – Потрібне хоч якесь розмаїття! Ми надто звикли одне до одного, з дня на день одне і теж… Правда, любий?

Мумі-тато розгублено дивився на дружину, але вона лиш засміялася і знову взялася до шитва. Тато підійшов до настінного календаря, відмітив хрестиком п'ятницю, а внизу записав силу вітру того дня.

Мумі-тролеві здалося, що морська лошичка на малюнку змінилася. Море стало не таким блакитним, а місяць непомірно розрісся. Малий сів до столу і ледь чутно прошепотів:

– Мамо, я живу тепер на галявинці в ялиннику.

– Справді? – озвалася Мама. – Там гарно?

– Неймовірно гарно! Може, тобі захочеться коли– небудь провідати мене там?

– Залюбки! Коли підемо?

Мумі-троль швидко підвів погляд – Тато заглибився у свої записи в зошиті з ceратовою обкладинкою.

– Зараз, – прошепотів він. – Цієї ночі.

– Ого! – здивувалася Мама. – А хіба не ліпше піти туди завтра, за дня, усім разом?

– Це не одне і те ж, – заперечив Мумі-троль.

Мама кивнула, знову взявшись за шиття.

Мумі-тато писав тим часом у своєму зошиті: "Чи можливо, щоб деякі факти змінювалися з настанням ночі? Дослідити це питання: як поводить себе море уночі? Спостереження: мій острів зовсім не схожий на себе

вночі, тобто: а) чуються дивні звуки; б) без жодного сумніву, спостерігаються рухи".

Тато відірвав ручку від зошита, замислившись, а потім почав писати знову.

"У дужках: Чи можливо, щоб сильне почуття, скажімо, моє, могло змінити довколишнє середовище? Приклад: Я справді дуже хвилююся за Маму Мумі-троля. Дослідити це".

Тато перечитав написане й спробував думати далі, але думка вперлася, не бажаючи рушати з місця, тож Тато змирився й почалапав до свого ліжка. Та перш ніж натягти на носа ковдру, він сказав:

– Не забудьте ретельно погасити світло перед сном. Треба бути дуже обережними!

– Звичайно, любий! – пообіцяла Мама.

Коли Тато заснув, Мумі-троль взяв штормовий ліхтар, щоб присвітити Мамі в дорозі. Мама зупинилася посеред вересової луки, прислухаючись.

– Тут завжди так уночі? – запитала вона.

– Поночі трохи тривожно, – відповів Мумі-троль. – Але ти не хвилюйся. Просто острів прокидається, коли ми засинаємо…

– Напевно, так воно і є, – погодилася Мумі-мама.

Мумі-троль поповз попереду головним лазом. Час від часу він оглядався, чи не відстає Мама. Інколи вона зачіпалася за гілки, але поволі просувалася вперед, аж доки опинилася на галявинці.

– То ось де ти мешкаєш! – захоплено вигукнула вона. – Як тут гарно!

– Склепіння трохи оголилося, бо ж листя опало, – пояснив Мумі-троль. – Бачила б ти, як тут гарно, коли дерева зелені… Галявинка з ліхтарем посередині схожа на грот, правда ж?

– Справді, неначе в гроті, – підтвердила Мама. – Сюди треба принести килимок і невеличку скриньку, щоб було на чому сидіти…

Мама задерла догори носа, дивлячись, як поміж хмарами пливуть зорі.

– Знаєш що? – озвалася вона за мить. – Іноді мені здається, що острів пливе разом з нами у морі. Ми кудись дрейфуємо…

– Мамусю, я познайомився з морськими конячками, – раптом признався Мумі-троль, – але їм до мене байдуже… Я ж лише хотів трохи пострибати разом з ними, повеселитися… Ти ж розумієш? Вони такі гарні…

Мама кивнула головою.

– Навряд, чи можна потоваришувати з морськими конячками, – сказала вона серйозно. – Не варто брати це близько до серця. Як на мене, достатньо милуватися ними, як милуються гарними пташками чи гарним краєвидом.

– Мабуть, твоя правда, – зітхнув Мумі-троль.

Мама з синочком прислухалися до вітру, що шугав над ялиновими хащами. Мумі-троль цілком забув про Мару.

– Я зовсім не потурбувався про почастунок для тебе, – мовив Мумі-троль.

– Не біда, – втішила малого Мама. – Почастунок може й до завтра зачекати. Ми навіть можемо влаштувати тут свято й запросити усіх, якщо захочеш. Цікаво було подивитися на твоє житло. Але мені вже час повертатися на маяк.

Відпровадивши Маму додому, Мумі-троль погасив ліхтаря, щоб побути сповна наодинці з собою. Вітер подужчав. Мумі-троль брів островом, почуваючи себе впевнено і затишно. Цю певність давала йому темрява, рокотання моря і Мамині слова.

У цьому місці схил гори збігав до Чорного Ока, вода плюскотіла внизу, під урвищем. Мумі-троль чув те плюскотіння, але не спинився, а почимчикував далі. Він почував себе легеньким, ніби надувна кулька, і спати йому зовсім не хотілося.

Ось тоді він і помітив її. Мара вилізла на острів, шастала навколо маяка, обнюхуючи підніжжя гори. Вона рухалася хитливою ходою, забрела на вересову луку, підсліпувато озирнулася й почовгала вниз до болота.

"Мене шукає, – подумав Мумі-троль. – Нічого, перетерпить… Через неї я випалюю надто багато гасу".

Якийсь час він постояв, спостерігаючи за безпутнім блуканням Мари з відчуттям задоволення і зверхності.

– Завтра потанцює, – мовив Мумі-троль сам до себе. – Не сьогодні. Нині у мене вечір для себе…

Він повернувся спиною до всього світу і, зробивши добрячий гак, подався до своєї галявинки.

Мумі-троль прокинувся зі сходом сонця з відчуттям панічного страху. Він лежав сповитий у спальному мішку, та так туго, що й поворухнутися не міг, задихаючись від спекотної вільгості. Щось міцно тримало його, не даючи вивільнити лапи. Сталося щось жахливе, навколо нього панував дивний брунатний присмерк, пахло, наче в глибокому підземеллі.

Нарешті Мумі-тролеві пощастило розтягнути замок-блискавку на спальному мішку. На носа йому посипалася земля та глиця. Увесь світ перемінився. Мумі-троль відчув себе покинутим напризволяще. Коричневе коріняччя повзло і звивалося, обплутуючи його довгими батогами, наступаючи звідусіль. Зараз дерева стояли непорушно, але вночі переступали просто через нього. Увесь ліс вирвав із землі своє коріння і підтоптав його під себе, ніби не мумі-тролем він був, а якоюсь каменюкою. Коробка сірників лежала на звичному місці, поряд з нею – пляшка чорничного морсу. Але галявинка зникла, її не було. Ходи і лази заросли. Мумі-троль повз дрімучим пралісом, у якому дерева кинулися навтьоки, тягнучи за собою спальний мішок, бо шкода було його покинути. То був дуже гарний спальний мішок, до того ж, подарунок.

На очі йому потрапив штормовий ліхтар. Він висів на дереві, де Мумі-троль його й повісив, але саме дерево втекло з насидженого місця. Мумі-троль сів на свого хвоста й зарепетував, що було духу, кличучи Маленьку Мю. Товаришка негайно відгукнулася, пославши цілу низку рятівних сигналів. Її голос звучав, немов маленька надзвичайно дзвінка труба. Або пронизливий дзвін на буї. Мумі-троль поповз у тому напрямку, звідки долинав голосок Маленької Мю.

Ось між деревами з'явився просвіт, і на нього налетів шторм. Мумі-троль звівся на тремтячих лапках, з неймовірним полегшенням дивлячись на Мю. У ту мить вона навіть видалася йому красунею.

Кілька кущиків, яким зовсім неважко було висмикнути корінці, опинилися далеко посеред вересової луки, розкошлані й непричесані. Болото запалося в землю, по ньому зосталася лише глибока зелена балка.

– Куди вони втікають? – ледь не плакав Мумі-троль. – Навіщо видирають із землі своє коріння… Я нічого не розумію…

– Вони бояться, – мовила Мю, подивившись приятелеві просто в вічі. – Від жаху в них кожна голочка настовбурчилася. Вони ще більше перелякані, ніж ти! Якби я не знала, що це неможливо, то подумала би, що якась Мара блукала поблизу… Що ти на це скажеш?

Мумі-тролеві аж похололо в животі, і він, як стояв, гепнувся просто у верес. Верес, на щастя, не збожеволів, вирішив нікуди не втікати й цвів собі незворушно далі.

– Мара, – замислено продовжувала Маленька Мю. – Велика холодна Мара, що блукає околицями і спиняється то тут, то там, щоб відпочити… А ти знаєш, що відбувається у тих місцях, де вона відпочиває?

Звичайно, Мумі-троль знав. Там нічого більше не виросте. Ніколи. Ані билинки.

– Чого ти на мене витріщилася? – закричав Мумі-троль.

– Я витріщилася? – невинним голоском запитала Маленька Мю. – Чого б це я мала на тебе витріщатися? Може, я витріщаюся на щось, що стоїть у тебе за спи– шцо…

Мумі-троль підскочив, мов ужалений, і озирнувся.

– Ха-ха! Я тебе надурила! – зловтішно засміялася Мю. – Чого це ти так боїшся? Хіба не потіха, що ліс очманів від страху і втікає світ за очі? Мене це неймовірно цікавить!

Але Мумі-троль нічого потішного в цьому не вбачав. Ялинник повз до маяка, сунув через увесь острів до сходів вежі, щоночі підповзаючи

дедалі ближче, аж доки перша карликова ялинка не наляже на вхідні двері, вимагаючи, щоб її впустили досередини.

– Ми не відчинимо, – рішуче сказав Мумі-троль, дивлячись Маленькій Мю просто в очі, зухвалі та насмішкуваті, які геть усе знали про його таємниці.

Але від цього, як не дивно, ставало легше на душі.

Одразу після ранкової кави Мумі-тато подався до потайного закапелка над урвиськом, де полюбляв сидіти наглядач маяка. Там він поринув у роздуми.

Зошит у ceратовій обкладинці Тато вже майже цілком заповнив своїми міркуваннями про море. Тепер він розпочав новий розділ, назвав його "Переміни моря уночі" і підкреслив назву грубою рискою. Мумі-тато довго дивився на чистий аркуш у зошиті, а штормовий вітер норовив його вирвати у нього з лап. Він зітхнув і погортав аркуші назад, до п'ятої сторінки, до якої він відчував особливу слабкість. На п'ятій сторінці Тато обґрунтовував теорію про те, що Чорне Око сполучається з морем глибинним тунелем (див. малюнок), і, як це не шкода, всі скарби, віскі та скелети течія виносила через тунель у море. Іржава бляшанка випадково застрягла біля точки А. Якщо хтось або щось – назвемо його Х – стоятиме на дні у точці В і дмухатиме або ж втягуватиме воду, її рівень буде то підніматися, то опускатися, й створиться враження, ніби Чорне Око дихає. Хто такий Х? Морське страховисько. Довести це тимчасом неможливо. Подальші пояснення переносилися, отже, до розділу "Гіпотези", який розростався дедалі більше.

У розділі "Факти" Мумі-тато констатував, що на глибині вода холодніша, ніж на поверхні. Щоправда, він знав про це й раніше, достатньо було запхати у воду лапу, однак цього разу Тато провів наукові дослідження за допомогою хитромудрої пляшки: коли пляшку тягнули вгору, корок під тиском води затикав горлечко. Далі: вода важка

і солона. Вона важча на глибині, однак солоніша на поверхні. Доказ: соляні калюжі на березі. Вони дуже солоні. А підвищена густина води відчувається при пірнанні.

Водорості прибиває з підвітряної сторони, а не з навітряної. Якщо під час шторму кинути з вікна маяка дощечку, то її не приб'є до берега, а понесе навколо острова на деякій відстані від суходолу. Якщо піднести дерев'яну планку, наклавши її на лінію горизонту, то здається, ніби горизонт закругляється. Рівень води піднімається за негоди, але інколи буває навпаки. Кожна сьома хвиля дуже висока, але іноді найвищою може бути й дев'ята. А часом жодної закономірності не спостерігається.

Куди котяться бурхливі хвилі з білими баранцями і звідки вони беруться? Яка їхня природа? Ось на всі ці запитання та ще на багато інших Мумі-тато намагався знайти відповідь, але це було неймовірно важко. Він втомився і, відійшовши від наукового стилю викладу, написав: "Острів не має мостів і не обгороджений парканом, тож нікого не можна замкнути на острові чи випустити з нього. А це означає, що почуваєшся тут... Гм..." Мумі-тато грубою чорною рискою перекреслив останній запис і перейшов до тоненького розділу "Факти".

У його голові виринула запаморочлива думка, що море не підкоряється жодним законам, але він її поквапно прогнав. Тато прагнув збагнути море, щоб любити його й зберегти повагу до самого себе.

Доки Мумі-тато ламав голову над своїми теоріями, Мумі-мама щораз далі входила до свого садка. Вона зауважила купу дрібничок, які варто було перемалювати заново. Поступово Мама настільки осміліла, що ховалася за стовбурами дерев лише тоді, як чула скрип сходів. Помітивши, що, ступаючи на стіну, вона стає завбільшки з кавник, Мама намалювала у садку купу маленьких мамів та той випадок, якби хтось із родини її таки помітив. Якщо завмерти і не ворушитися, ніхто й не здогадається, котра з мам на стіні справжня.

– У вас манія величі, – зробила висновок Маленька Мю. – Чому б вам не намалювати когось із нас, а то лише Мама і Мама…

– Ви ж на острові… – відповіла Мама.

Вона поцікавилася у Мумі-троля про родинне свято на його галявинці, але синок щось пробурмотів і вислизнув з дому.

"То Морська лошичка в усьому винна, – подумала Мумі-мама. – Гай–гай, а час минає…" І вона заходилася малювати нову маленьку маму, що ніжилася у затінку бузку.

Мумі-троль поволізійшов униз сходами і вийшов із маяка. Галявинки уже не існує, і морських коників теж нема.

Він замислено дивився на мамин садок під скелею. Усі кущики шипшини зів'яли, бо їм нараз стало надто добре: ні піску, ані каменів – з ким змагатися? Посеред рабатки Мама поставила маленький парканець, обгородивши, очевидно, щось дуже гарне. Вдалася до нової спроби… Мама не опускає лап!

З пагорба злетіла, мов на крилах, Маленька Мю.

– Привіт! – гукнула вона. – Угадай, що там росте? Вгадуй тричі!

– Скажи сама!

– Яблуко! – сповістила Мю. – Мама посадила яблуко. Його прибило до берега. Мама сказала, що зернята проростуть, і виросте дерево.

– Яблуко… – ошелешено повторив Мумі-троль. – Це ж скільки років мине, доки воно виросте!

– Можна й до ворожки не ходити… – пирхнула Маленька Мю, і її знову мов вітром здуло.

Мумі-троль не зводив погляду з гарненького пар– канця, який трохи нагадував поруччя ґанку в рідній Долині. Він засміявся сам до себе. Сміятися було так приємно! Його Мама найвпертіша з усіх мам на світі! Хтозна, може, й справді з яблучка виросте яблуня. Мама заслужила собі на це… Потім його думки перескочили на інше. Мумі-троль думав про те, що таки ліпше мати хатинку, аніж жити на галявинці. Хатинку, збудовану власноруч. На вікні у нього лежали б гарні кругленькі камінці.

Аж надвечір Мама з Татом помітили, що ліс суттєво наблизився до маяка. Найбільше квапилися вільхи. Вони вже здолали половину шляху від берега, і лише та вільха, до якої була прип'ята мотузкою "Пригода", залишилася на місці – її стримував зашморг на шиї. Бідне дерево ледь не задушилося від натягу. Голі осики, які вже не могли шелестіли листям від страху, розсіялися наляканими зграйками вересовою лукою.

Дерева були схожі на комах, їхнє довге чіпке коріння чіплялося за каміння, хапалося за верес, опираючись натиску південно-західного вітру.

– Що з ними? – прошепотіла Мумі-мама, дивлячись на Тата. – Чому вони так поводяться?

Мумі-тато стиснув зубами люльку, розпачливо шукаючи відповіді на Мамине запитання. Неймовірно прикро визнавати свою неспроможність, кажучи: "Я не знаю". Незрозумілі речі, що відбували навколо, виснажили його до краю.

Зрештою він сказав:

– Таке відбувається ночами… нічні переміни, розумієш?

Але Мама нерозуміюче витріщалася на нього.

– Можливо… – вів Тато далі, хвилюючись. – Я маю на увазі, що під покровом темряви відбуваються якісь таємничі зміни… Якщо ми також вийдемо у пітьму й тим самим поглибимо все, тобто сум'яття, то воно набере таких розмірів, що не зможе влягтися до ранку, коли ми прокинемося…

– Але ж, любий, – стурбовано урвала його Мумі-мама.

Мумі-тато почервонів як буряк.

По довгій хвилі зніченої мовчанки озвався Мумі-троль.

– Вони бояться, – пролепетав він.

– Гадаєш? – вдячно підхопив Тато. – Ти щось там казав…

Тато обвів поглядом перериту землю навколо. З-над моря повтікали всі дерева.

– Я зрозумів! – скрикнув Мумі-тато. – Вони бояться моря! їх налякало море… Я відчував, що щось відбувається, коли блукав поночі островом. – Тато розгорнув свій зошит у цератовій обкладинці й заходився його гортати. – Ось тут я щось занотував уранці… заждіть хвильку… Мені треба все гарненько обдумати…

– І довго таке триватиме, як ти гадаєш? – запитала Мумі-мама.

Але Тато уже крокував до маяка, запхавши носа у свої нотатки. По дорозі він перечепився через якийсь кущ і невдовзі зник серед ялинок.

– Мамусю, – озвався Мумі-троль. – Як на мене, немає жодних підстав хвилюватися… Вони собі побігають трохи, а потім знову пустять коріння і ростимуть далі.

– Ти так думаєш? – ледь чутно мовила Мама.

– Може, вони стануть живоплотом навколо твого садочка, – спробував фантазувати Мумі-троль. – Уявляєш, як буде гарно: маленькі берізки з ніжно– зеленими листочками…

Мумі-мама недовірливо похитала головою і рушила в бік маяка.

– Дякую, що розраджуєш мене, – сказала вона, – але мені не подобається, що природа поводить себе так неприродно. Такого ніколи не було вдома…

Мама вирішила побути трохи у своєму садку, щоб заспокоїтися.

Мумі-троль звільнив вільху від мотузки, якою вони прив'язували "Пригоду". Південно-західний вітер подужчав, хоча осіннє небо було ясне й прозоре; хвилі прибою біля західного мису, убрані в біле шумовиння, накочувалися вищими, ніж будь-коли, валами. Мумі-троль побрів островом, ліг у вересі й відчув, що на душі у нього стало затишно і майже радісно. Нарешті вони помітили Зміни. Це було великою полегкістю для нього.

Заблукалий джміль лагідно тицявся у квіти вересу. Верес нічого не боявся, буяв собі, ніби нічого й не трапилося. Може, тут побудувати собі хатинку… Зовсім низеньку. І викласти пласким камінням землю перед порогом…

Мумі-троль прокинувся від того, що сонце зайшло у тінь великої хмари. Над ним схилився Тато й стурбовано дивився на синочка.

– Як у тебе справи? – запитав Мумі-троль.

– Ніяк, – відповів Тато і сів поряд. – Ця історія з переселенням дерев ламає усі теорії. Тепер я ще менше розумію море. Не бачу жодного взаємозв'язку, – він зняв з голови капелюха Наглядача маяка і заходився його м'яти в лапах, то згортав, то розгладжував. – Розумієш, весь сенс полягає у тому, щоб відкрити потаємні закони моря. Я повинен їх збагнути, щоб полюбити море. Я ніколи не почуватимуся щасливим на цьому острові, якщо не полюблю моря…

– Те ж саме з живими істотами, – жваво підхопив розмову Мумі-троль, підводячись з вересового ложа. – їх треба любити, ось що я мав на увазі…

– Море щоразу поводиться по-іншому, – вів далі Тато. – Як йому заманеться, то так, то інак… Цієї ночі воно налякало увесь острів. Чому? Що трапилося? Я не бачу жодної логіки. А якщо вона й існує, то я її не розумію.

Тато запитально глянув на Мумі-троля.

– Переконаний, ти збагнув би її, якби така логіка існувала, – впевнено сказав Мумі-троль. Він страшенно пишався, що Тато розмовляв з ним про глобальні, дуже важливі речі, і докладав неймовірних зусиль, щоб зрозуміти, про що ж мова.

– Ти так гадаєш? – запитав Тато. – Вважаєш, жодної логіки не існує?

– Без сумніву! – відповів синок, розпачливо сподіваючись, що дав правильну відповідь.

Кілька чайок злетіли на мисом і з ячанням закружляли понад островом. Прибій глухо гуготів десь під ними, здавалося, що то дихає море.

– Якщо так, то море живе, – міркував уголос Мумі-тато. – Гаразд, припустимо… Отже, воно поводиться, як йому заманеться… його неможливо збагнути… Якщо ліс боїться моря, то значить – воно жива істота?

Мумі-троль кивнув, йому аж в горлі пересохло від хвилювання.

Тато якийсь час помовчав, а потім, підвівшись, сказав:

– Отже, це море дихає в Чорному Оці. Море смикає за мотузку лота. Усе ясно… Море зруйнувало мій хвилеріз тільки, щоб мене подражнити, загатило водоростями мої неводи, спробувало розтрощити нашого човна… – Тато дивився собі під ноги, наморщивши носа. Враз він просвітлів і з великою полегкістю мовив: – І не треба нічого розуміти! Просто у моря прикрий норов…

Мумі-троль бачив, що Тато розмовляє сам із собою, то й не встрявав. Він дивився Татові услід, коли той рушив у бік маяка, покинувши у вересі свого зошита в цератовій обкладинці.

Морських птахів у повітрі побільшало. Вони хмарою заслонили небо й відчайдушно ячали. Мумі-троль ще ніколи не бачив стількох птахів нараз. Були серед них і менші пташки, що очманіло кидалися з боку в бік, а з довколишніх острівців налітали нові зграї. Мумі-троль дивився на них, розуміючи, що й вони втікають від Мари та її стужі, але допомогти їм не міг. Та й навіщо, зрештою. Головне, що Тато розмовляв із ним, наче з дорослим, і це сповнювало гордістю його серденько.

Біля підніжжя маяка стояла решта його родини, спостерігаючи за птаством, яке заполонило своїм страхом усе небо. Раптом уся велетенська зграя повернула у море і миттю зникла, залишився тільки шум прибою.

Хвилі ревіли несамовито, біле шумовиння літало над островом, немов сніг, велетенські хвилі біля західного мису здіймалися, наче білі дракони з роззявленими пащеками.

"Ото вже Рибак задоволений", – подумав собі Мумі-троль.

І раптом – бетонний будиночок Рибака перевернувся, а наступна хвиля розтрощила його вщент. Мумі-троль усе бачив на власні очі.

Рибак вихопився з дверей і замиготів у білому шумовинні, схожий на стрибучу скіпку. Він заповз під свого човна, перевернутого догори кілем високо на березі. Від хатини на мисі й сліду не зосталося, лише голі скелі, з яких, немов зуби, стирчало залізяччя арматури.

"Присягаюся своїм хвостом, – подумав Мумі-троль, – таки Татова правда: море й справді має дуже прикрий норов!"

– Але ж він промок до нитки! – скрикнула Мама. – Може, він поранився осколками, коли розбилося вікно… Ми мусимо потурбуватися про нього тепер, коли він втратив дах над головою!

– Піду туди й подивлюся! – оголосив Тато. – Я маю намір захищати свій острів!

– Але ж мис затопило! Це небезпечно! – запротестувала Мама. – Тебе може понести хвилею в море…

Тата побіг за мотузкою від лота, яка висіла під крученими сходами в маяку. Він чувся окриленим, а голова здавалася легкою, немов хмаринка.

– Не бійся, – заспокоїв він Маму. – Хай собі море вибрикує, як йому до вподоби, мені до цього байдуже. Я захищатиму всіх, хто живе на цьому острові, кожнісіньку істоту. Тепер я знаю, що й до чого…

Мумі-тато рушив униз схилом, Маленька Мю, схожа на блоху, пострибала за ним услід, вона щось кричала, але вітер відносив геть її слова. Мумі-троль наче застиг посеред вересової луки, не зводячи очей з Рибакового мису.

– Можеш піти зі мною, – кинув мимохідь Тато. – Тобі вже час вчитися вступати в боротьбу!

Вони побігли униз, до затопленого мису. Маленька Мю аж підстрибувала від захвату, вузлик у неї на потилиці розпустився, і тепер волоссячко ореолом лопотіло навколо її голівки.

Мумі-тато приглядався до розлюченого моря, могутнього і величного, яке накочувалося на острів, здіймалося горою шумовиння й знову відступало, запаморочливо засмоктуючи вглиб усе, що траплялося йому на шляху. У своїй ревучій нестримності воно посилало хвилю за хвилею через мис. Саме тут їм треба було перейти на інший бік. Мумі-тато обв'язав живіт мотузкою і подав її синові.

– Тримайся міцно, що є сили! – звелів Тато. – Добре обв'яжися і йди за мною, не послаблюючи натягу мотузки! Зараз ми обдуримо море, хай його Мара вхопить! Сила вітру – сім балів! Чуєш – сім балів!

Мумі-тато зачекав, доки велетенська хвиля прокотилася повз них, а тоді рушив по слизькому камінні, прямуючи до скелястого острівця неподалік від берега. Коли наступна хвиля накрила його, Тато встиг проминути скельний виступ, мотузка між ним та Мумі-тролем лягла на скелю і нап'ялася. Море закрутило їх, затягуючи у вирви, але мотузка витримала навалу.

Хвиля покотилася далі через мис, а Мумі-тато з Мумі-тролем, ковзаючись, пошкандибали до наступної скелі, де повторили вдалий маневр.

"Ну постривай, я тобі ще покажу де раки зимують! – подумки сердито пригрозив морю Тато. – Це ж міру треба знати… Над нами можеш собі збиткуватися – ми витримаємо, але знущатися над Рибаком, над цим нещасним прибережним крабом, який до нестями захоплюється тобою, – просто сором і ганьба!"

Браз накотилася могутня хвиля і потопила Татів гнів. Тато вже майже дістався мети. Мотузка впивалася йому в живіт. Він зловився за край скелі й повис на ній усіма чотирма лапами. Та цієї миті знову зелена пітьма накрила його з головою, мотузка ослабла. Тільки-но йому вдалося випірнути з води, Тато квапливо поповз на берег мису. Лапи йому тремтіли. Він заходився витягати на земну твердь синочка, який безпомічно борсався у воді десь на підвітряному боці.

Нарешті вони видряпалися на берег, сиділи й тремтіли від холоду. По інший бік мису підстрибувала, наче м'ячик, Маленька Мю. Тато і Мумі-троль зрозуміли, що так вона вітала їх з перемогою. Тато з сином перезирнулися і засміялися. Вони таки обдурили море!

– Як справи? – гукнув Мумі-тато, зазирнувши під човен Рибака.

Рибак глянув на нього своїми ясними синіми очима. Він зовсім промок, але не поранився осколками віконного скла.

– Кави не бажаєте? – запитав Тато, перекрикуючи ревіння шторму.

– Не знаю, це було так давно… – голос Рибака був схожий на ледь чутний писк, що долинав десь здалеку. Мумі-татові стало раптом дуже його шкода: він був такий маленький, він ніколи не зуміє самотужки дістатися дому.

Тато випростався й глянув на Мумі-троля, здвигнувши плечем, мовляв, нічого тут не вдієш. Мумі-троль кивнув.

Вони рушили до краю мису, штормовий вітер приплескував їм вуха до потилиці, а в очах пекло від солоної води. Дійшовши до краю, вони зупинилися й задивилися на величні хвилі з шапками шумовиння, що спроквола і навіть урочисто здіймалися над ними, а потім знову відкочувалися у море.

– В усякому разі це гідний ворог! – вигукнув Тато, долаючи рев прибою.

Мумі-троль кивнув головою. Він не почув Татових слів, але зрозумів, що той мав на увазі.

Щось гойдалося в бурунах – то була скринька. Хвиля з шаленою швидкістю несла її вздовж мису з підвітряного боку. Скринька важко осідала в воді. Дивовижно, але іноді, щоб порозумітися, зовсім не треба слів. Мумі-троль увійшов у воду і віддався на волю хвилі, яка донесла його до скриньки, а на березі його чекав Тато, міцно упершись обома лапами в скелю, щоб зберегти рівновагу.

Ось Мумі-троль ухопив скриню за мотузяний перев'яз, вона була важкою. Мотузка на животі нап'ялася, Тато витягнув малого на берег. У житті Мумі-троля то була найзахопливіша й найнебезпечніша гра з тріумфальним завершенням. І він грав у цю гру разом із Татом!

Вони витягнули свій трофей на скелю. Велика гарна скриня іноземного походження анітрохи не постраждала. У ній були пляшки віскі з червоними та блакитними етикетками. Мумі-тато перевів погляд на море. Він дивився на своє море із захопленням та здивуванням водночас. Хвилі стали насиченого зеленого кольору, а гребінці призахідне сонце пофарбувало в багрянець.

Коли Рибак зміцнив свої сили ковтком віскі, його переправили на острів. Мумі-мама вже чекала на них, перекинувши через лапу стару одежу Наглядача маяка, яку вона знайшла у нижній шухляді комода.

– Мені ці штани не подобаються, – процокотів зубами Рибак. – Вони гидотні…

– Підіть за камінь й переодягніться! – звеліла Мумі-мама голосом, який не терпів жодних заперечень. – Яке це зараз має значення – гидотні штани чи ні? Вони теплі, а свого часу належали шановному Наглядачеві маяка, йому не було чого встидатися своєї одежини. Щоправда, він був сумний та невеселий…

Мама вклала одяг Рибакові в руки й підштовхнула його до каменя.

– Ми знайшли повну скриню віскі! – гордо повідомив Мумі-троль.

– Чудово! – зраділа Мама. – Неодмінно треба влаштувати виправу з перекускою…

– А тобі би тільки виправи влаштовувати! – засміявся Тато.

Невдовзі з-за каменя з'явився Рибак у вельветовій куртці та дуже поношених штанах.

– Одяг пасує вам, ніби на вас шитий! – вигукнула Мама. – А тепер ходімо додому, вип'ємо кави.

Мумі-тато зауважив, що Мама сказала "додому", а не "до маяка". Таке трапилося вперше.

– Ні-ні-ні! – аж скрикнув Рибак. – Туди я не піду!

Він з жахом глянув на штани і щодуху кинувся геть, углиб острова, а потім зник з очей за повзучим ялинником.

– Віднесеш йому згодом термос, – сказала мама Мумі-тролеві. – Сподіваюся, ви не кинули віскі десь на березі, щоб його знову забрало море…

– Не хвилюйся, – заспокоїв її Тато. – Це дарунок моря, а подарунки не відбирають…

Того вечора вони чаювали трохи раніше, ніж звично. Потім розклали складанку на картонній підставці, а Мама зняла з кухонної плити слоїк з карамельками.

– З нагоди такого незвичайного дня усі одержать по п'ять карамельок, – сказала вона. – Цікаво, чи Рибак полюбляє карамельки…

– Знаєш, – озвався Тато, – від тих карамельок, що ти приносила до сховку у скелях, мені завжди псувався настрій.

– Чого б це? – здивувалася Мумі-мама. – Ти ж любиш смугасті карамельки.

– Ет! – знічено засміявся Тато. – Мабуть, через те, що мої наукові дослідження не давали жодних результатів. Хтозна…

– Ви відчували себе повним дурнем! – встряла Маленька Мю. – А можна вважати дві карамельки за одну, якщо вони злиплися докупи? То ви тепер махнете лапою на ті дослідження?

– Нічого подібного! – заперечив Тато. – Хіба я махнув на тебе лапою, хоч ти й поводишся так по-дурному?

Усі засміялися.

– Розумієте, – Тато нахилився вперед, – море – це велика жива істота, іноді воно буває в доброму гуморі, а іноді – в поганому. І нам невідомо, чому так відбувається, бо бачимо тільки його поверхню. Але ж, якщо ми любимо море, то це не має жодного значення… ми сприймаємо його таким, яким воно є…

– То ти тепер любиш море? – обережно поцікавився Мумі-троль.

– Я завжди його любив! – обурено вигукнув Тато. – Ми всі любимо море, інакше не опинилися б тут. Хіба не так? – і він зиркнув на Мумі-маму.

– Так, напевно, саме тому ми тут, – підтримала його Мама. – Погляньте, я знайшла детальку, яка нарешті допасується ось тут…

Усі схилилися над складанкою, радіючи своїй удачі.

– Складається великий сірий птах! – радісно вигукнула Маленька Мю. – А ось там складеться інший, білий птах. Вони так рідко відлітають, ніби їм перцю на хвіст насипали!

Тепер, коли з'ясувалося, що зображено на складанці, справа пішла легше, і родина швиденько склала ще чотирьох птахів. Запали сутінки, Мумі-мама засвітила штормового ліхтаря.

– Де спатимете цієї ночі – надворі? – запитала вона.

– Ні-і! – відмахнулася Маленька Мю. – Наші кубельця заросли хащами…

– Я хочу побудувати хатинку, – сказав Мумі-троль. – Десь згодом… А тоді запрошу вас на гостину.

Мама схвально кивнула. Вона дивилася на язичок полум'я в ліхтарі, доки той розгорявся.

– Поглянь, що там діється надворі, – попросила вона Тата.

Тато відчинив вікно, що виходило на північ.

– Не видно, щоб ліс рухався, – повідомив він за мить. – Вітер не стихає, сягає восьми балів, не менше…

Він зачинив вікно й повернувся до столу.

– Дерева оживають пізно вночі, – пояснила Маленька Мю, очі в неї горіли від збудження. – Вони повзуть, дряпаються угору скелями й стогнуть… Ось так, – і крихітка продемонструвала, як вони це роблять.

– Тільки не кажіть, що вони спробують залізти сюди! – злякався Мумі-троль.

– Звичайно, спробують, – не залишила йому надії Маленька Мю і додала, стишивши голос: – Хіба не чуєш, як камені вже гупають у двері внизу? Вони котяться звідусіль, невдовзі на східцях виникне штовханина… Дерева оточать маяк щільним кільцем, чіпляючись корінням, дряпатимуться по стінах, заглядатимуть у кожне вікно – у нашій кімнаті стане темно…

– Ні! – налякано зарепетував Мумі-троль, затуливши носа лапками.

– Люба Маленька Мю, – суворо мовила Мумі-мама. – То лише твої фантазії…

– Заспокойтеся, – втрутився Мумі-тато. – Нема чого хвилюватися. Якщо якісь бідолашні кущики налякалися моря, то гірше від цього тільки їм. Вирішення цього питання я беру на себе…

Сутінки перейшли в ніч, але ніхто не лягав спати. Вони відшукали у складанці ще трьох птахів. Мумі-тато цілком зосередився на кресленні кухонної шафи.

За вікном шаленів шторм, і від того кімнатка маяка здавалася ще затишнішою. Час від часу хтось згадував про Рибака, цікавлячись, як йому зараз ведеться, чи знайшов він термоса і чи попив кави…

Що більше поночіло, то неспокійнішим ставав Мумі-троль. Надходив час іти до моря, де чекала Мара. Він пообіцяв, що нині уночі вона нарешті потанцює вволю. Він спохмурнів і притих.

Маленька Мю зиркнула на нього своїми блискучими, немов терен, очками і раптом сказала:

– Ти забув на березі мотузку…

– Мотузку? – спантеличено перепитав Мумі-троль. – Але ж я її…

Маленька Мю щосили копнула його під столом. Мумі-троль підвівся.

– Ай справді… – вигляд у нього був трохи пришелепуватий. – Піду її заберу… Якщо буде приплив, її віднесе в море…

– Будь обережний! – застерегла Мама. – Там усюди стільки коріння, а у нас лише один порядний ліхтар. І подивись, будь ласка, за Татовою дисертацією…

Перш, ніж зачинити за собою двері, Мумі-троль хотів перехопити погляд Маленької Мю, але вона зосереджено схилилася над складанкою, безтурботно насвистуючи щось крізь зуби.

Розділ восьмий

Наглядач маяка

Усю ніч острів жив бурхливим життям. Мис Рибака непомітно витягнувся ще далі у море.

Спини пагорбів раз у раз здригалися, немов під ударами потужних струменів води. Чорне Око щораз глибше западалося, воно з бульканням засмоктувалося в надра землі, а хвилі з моря невтомно накочувалися на мис і мерехтливим зеленим водоспадом зринали у Чорне Око, але озеро не наповнювалося водою. Тепер його темне дзеркальне око в обрамленні вій з морської трави виблискувало далеко внизу скельного колодязя.

На березі метушилися полівки та лісові миші, пісок утікав їм з-під лапок; важко перекочувалися камені, оголюючи білі корінці дикого вівса.

На світанку острів задрімав. За ніч дерева встигли дістатися до гори, на якій стояв маяк, на місці камінного поля утворилася глибока западина, сірі круглі валуни усіяли вересову луку. Вони притихли, чекаючи ночі, щоб продовжити свій шлях до маяка. Могутній осінній шторм не вщухав.

Десь о сьомій ранку Мумі-тато подався до моря подивитися на човна. Вода знову піднялася, а впертий південно-західний вітер невтомно шарпав море. Раптом тато помітив на палубі "Пригоди" згорненого клубочком Рибака, який грався собі камінцями. Той глипнув з-під чуба, але не привітався. "Пригодою", яка урвалася з припони, колотило хвилями припливу.

– Хіба ти не бачиш, що човна ось-ось віднесе у море? – закричав розгніваний Мумі-тато. – Він б'ється до каменя. Поглянь! Ти лише поглянь, що діється! Ще трохи – і по всьому! Вилазь, допоможеш мені витягнути човна.

Рибак перекинув через борт свої гачкуваті ноги і зістрибнув у пісок. Зараз він дивився на тата привітно й миролюбно.

– Я ніколи не робив нічого поганого… – пробурмотів він.

– Але й нічого доброго теж! – буркнув Тато. Гнів додав йому сили, і він самотужки витягнув човна на сухе.

Мумі-тато сів на пісок, щоб віддихатися. На те, що зосталося від піску… Люте море мало, вочевидь, наміри забрати з собою навіть піщаний пляж, потроху вимиваючи його кожної ночі. Тато похмуро глянув на Рибака.

– Каву знайшов? – запитав він.

Але Рибак промовчав, лише усміхнувся.

– Ти якийсь дивний, – мовив Тато ніби сам до себе. – Ніби ти не особистість, а якась рослина або тінь… Ніби ніколи й не народжувався.

– Я народжувався, – миттю заперечив Рибак. – Завтра мій день народження.

Мумі-тато так здивувався, що не стримався від сміху.

– Он як! То в тебе день народження! Важко собі уявити… Скільки ж років тобі виповнилося?

Але Рибак мовчки повернувся до Тата спиною і почалапав уздовж берега.

Мумі-тато рушив назад до маяка, заглиблений у тривожні роздуми про долю свого острова. Нещасна земля, де ще недавно ріс ліс, була подірявлена глибокими ямами, а вересовою лукою тягнулися довгі борозни – слід по деревах, котрі утікали від моря до маякової гори. Ось там, біля її підніжжя, вони усі збилися докупи, тремтячи від страху.

"Як же заспокоїти острів? – міркував Мумі-тато. – Не годиться морю ворогувати з островом. Треба їх примирити..."

Тато зупинився. Щось відбувалося з горою, на якій стояв маяк. Ось знову... Ледь відчутний порух, скеля немов зіщулилася й зморщилася, як морщиться шкіра. Кілька сірих каменюк скотилися у верес. Острів прокинувся.

Мумі-тато прислухався, від хвилювання йому аж похолола потилиця. До його вух долинуло слабке гупання, воно відлунювало в усьому Татовому тілі, чулося звідусіль, десь дуже близько. Воно долинало з надр острова.

Мумі-тато ліг у верес і притулив вухо до землі. Отоді він почув, як б'ється серце острова. Десь за прибоєм, глибоко в землі гупало серце, глухо, м'яко і рівномірно.

"Острів живий, – подумав Тато. – Мій острів живий, і дерева, і море... Усе живе!"

Тато поволі підвівся.

Вересовою лукою поповзом брела крислата карликова смерічка, схожа на гойдливий зелений килим. Мумі-тато вступився їй з дороги і стояв заніміло, відчуваючи, що мерзне. Він бачив острів, живий острів,

який лежав, скоцюрбившись, на темному морському дні, не тямлячись від страху перед морем. Страх небезпечний, він може раптом вибухнути, кинутися під ноги або ж безтямно молотити довкола себе… Хто ж тоді захистить маленькі створіннячка, які на свою біду опиняться поблизу?

Мумі-тато кинувся бігти. Опинившись удома, він повісив капелюха на цвяшок.

– Що трапилося? – схвилювалася Мумі-мама. – Невже човен…

– Ні, я витягнув його на берег, – заспокоїв Тато. Родина не зводила з нього очей, тож він додав: – Завтра день народження Рибака.

– Що ти кажеш! – скрикнула Мумі-мама. – Тому ти так дивно поводишся! Ми неодмінно повинні влаштувати йому свято. Уявляєте, навіть Рибак має свій день народження!

– Для нього неважко буде вибрати подарунок, – озвалася Маленька Мю. – Маленькі пакуночки водоростей! Підстилку з моху! Або мокру пляму! Як вам вибір?

– Яка ж ти злючка! – дорікнула Мумі-мама.

– Ага, – анітрохи не знітилися Мю.

Мумі-тато стояв біля західного вікна і дивився на острів. Він чув, як його родина обговорювала дві глобальні проблеми: як заманити Рибака на маяк і як перетягнути з мису скриньку з віскі. Але сам він не міг думати ні про що інше, окрім тріпотливого серця острова, яке нажахано гупало глибоко у надрах землі.

Треба поговорити про це з морем.

Мумі-тато подався до закапелка, де любив усамітнюватися Наглядач маяка. Сидячи над урвиськом, він плив, неначе галеон, на носі свого острова-корабля.

Тато чекав великої, справжньої бурі, але вона не виправдала його сподівань. Жодних білих, гарних перлин шумовиння, бо таких і не буває при восьмибальному штормі. Натомість вітрюган зривав з гребенів хвилі бурунці й розвіював їх сірою імлою понад морем, яке немов перекосило від люті поране борознами та зморшками обличчя.

Мумі-тато налаштувався на одну хвилю з морем, нині це було дуже легко зробити. Він спілкувався з морем так само невимушено, як його пращури.

– Навіщо ти викаблучуєшся, намагаючись справити на нас враження? Ти надто могутнє для цього! – промовив Тато до моря. – Така поведінка не гідна тебе! Невже для тебе й справді так важливо налякати маленький нещасний острів, який, незважаючи ні на що, все ж намагається вистояти? Ти мало би радіти, що острів наважився постати так далеко на твоїх просторах! Бо з ким би ти змогло себе порівнювати? Як би зуміло розважатися без прибою? Подумай про це! Тут є клаптик лісу, який ледь животіє з твоєї вини, і трохи мізерної землі, яку ти нещадно здуваєш, а ще жменька ґулястих скель, які ти нещадно сточуєш, щоб і сліду по них не зосталося. І ти ще наважуєшся їх лякати! – Мумі-тато нахилився вперед, суворо дивлячись на збурунене море. – Одного ти лише не збагнуло: тобі слід піклуватися про цей острів, захищати його і втішати, а не хизуватися власною могуттю! Розумієш? – Тато знову прислухався до шторму, але море йому не відповіло.

– Ти спробувало налякати і нас, – вів Мумі-тато далі, – але всі витівки, до яких ти вдавалося, були даремними. Ми вистояли! Я намагався збагнути тебе, але тобі це не сподобалося. Ми, не покладаючи лап, продовжували будувати тут нашу домівку. Ось так! Мушу визнати, до речі, заради справедливості, що отой твій вчинок, коли ти подарувало нам скриню віскі, був таки порядним. Я знаю, що ти мало на увазі. Ти

вмієш визнавати поразку. Але демонструвати натомість свою зверхність беззахисному острову ганебно! Усе це я кажу лише тому – чи майже лише тому, – що люблю тебе!

Мумі-тато замовк, він дуже втомився. Прихилившись до скелі, чекав на відповідь моря. Море нічого не сказало, однак хвиля принесла на своєму гребені блискучу дводюймову дошку.

Мумі-тато напружено спостерігав за нею. Он з'явилася ще одна. І ще… Купа дошок! Хтось скинув їх у море, щоб зменшити навантаження на судно.

Тато видряпався на вершину гори й кинувся додому, весело сміючись на бігу.

Море попросило вибачення, воно хоче, щоб вони залишилися на острові! Хоче допомогти їм будувати свою домівку, хоче, щоб їм тут стало гарно і затишно, хоч вони й відрізані тут від світу безмежним монотонним небокраєм.

– Виходьте! Виходьте! – репетував Мумі-тато у сходовій кліті маяка. – Дошки! До нас жене цілий вантаж дошок! Покваптеся! Треба їх позбирати!

Уся родина висипала на берег острова.

Ось дошки нарешті прибило до берега з підвітряного боку, вони гойдалися у хвилях прибою, важкі й неповороткі, готові будь-якої миті поплисти далі, щоб ощасливити ще й інші береги. Не можна гаятися, Мара б їх ухопила! Ніхто не сподівався, що вода така холодна, – усі притьмом шубовснули у воду. Можливо, у їхньому роду був колись старий морський розбійник, який відчув незаконну здобич і вселив наснагу у своїх нащадків. Та наснага їм тепер згодилася! Відвічна туга острова та самотність моря надто глибоко всоталася у їхні душі, а тепер вони

звільнялися від неї, завзято працюючи, – виловлювали у воді дошки, виносили на берег та складали стосами, раз у раз перегукуючись крізь ревище хвиль, лиш би показати одне одному, що вони живуть на повну силу. А над штормовим островом нап'яло свій шатер яскраве безхмарне небо…

Непросте це завдання – доправити на суходіл дводюймові дошки, неслухняні й обважнілі від води. Така дошка, коли вона летить на хвилі, мов таран, може бути дуже небезпечною, навіть лапу може поранити.

Зате потім, коли дошка лежить високо на березі, куди не сягає море, вона стає справжнім скарбом. Тільки тому, ясна річ, що є трофеєм. Блискуча, теплого кольору від старої смоли, важка й досконала, з клеймом власника на зрізі. Дивишся на неї з гордовитою поблажливістю завойовника, і відразу уявляється тридюймовий цвях, який з насолодою вганяється в її тіло.

– Шторм зараз, без сумніву, сягає дев'яти балів! – гукнув Мумі-тато. Він глибоко вдихнув повітря, обвівши поглядом море. – Це добре! Між нами уже немає жодних непорозумінь!

Коли усі дошки вляглися стосами за лінією припливу, вся родина подалася додому варити рибну юшку. Під підвітряним берегом на повну силу шаленів шторм, збиваючи з ніг Маленьку Мю.

По дорозі додому Мумі-мама спинилися біля свого садочка, який заполонили налякані ялинки. Вона стала на коліна й зазирнула під сланке віття.

– Яблунька вже зійшла? – запитав Мумі-троль.

– Та я ще не зовсім здуріла, – засміялася Мама. – Вона стане схожа на деревце десь аж за десять років… Я хотіла лише її трішки підбадьорити.

Мама з жалем дивилася на всохлі кущики шипшини.

"Безглуздо було пересаджувати їх, – подумала вона. – Але їх ще багато, увесь острів поріс шипшиною. Може, на волі їм ліпше живеться, ніж у садку?"

Мумі-тато затягнув до кімнати кілька дощок, приніс скриньку з інструментами.

– Я знаю, що деревина всихається, – мовив він, – але не маю терпцю чекати. Ти не проти, якщо у твоїх кухонних полицях поробляться шпари?

– Зовсім не маю нічого супроти, – відповіла Мама. – Майструй! Треба поквапитися, доки не минуло бажання працювати…

Цього дня мама не малювала, вона вистругувала кілочки для квітів і наводила лад у комоді. І в шухляді Наглядача маяка також. Мумі-троль схилився над кресленням, він точно знав, якою на вигляд має бути його хатинка. Олівець майже списався, але Мумі-троль мав дивне передчуття, що в разі необхідності Татове море принесе нового.

Надвечір усі вже трохи втомилися й примовкли. То була умиротворена тиша. Море монотонно гуготіло навколо острова, чисто вмите небо біліло у височині. Маленька Мю заснула на кухонній плиті.

Мумі-мама зиркнула потайки на кожного й підійшла до своєї розмальованої стіни. Вона притулила лапи до стовбура яблуньки. Нічого не відбулося… Стіна зосталася стіною, звичайною поштукатуреною стіною.

"Я тільки хотіла пересвідчитися, – подумала Мумі-мама. – Так воно і є. Звичайно, я вже не можу увійти в стіну, бо більше не тужу за домівкою…"

Коли запали сутінки, Мумі-троль вийшов наповнити гасову лампу.

Каністра з гасом стояла під крученими сходами, біля порваних неводів. Мумі-троль вийняв корок, взяв її у лапи і перехилив, але звідти нічого не полилося, лише задудніло пусткою. Він трохи почекав, потряс каністрою, потім поставив її на землю і надовго задумався, втупившись собі під ноги. Гасу більше не було. Закінчився. Ліхтар горів щовечора у кімнатці на маяку і щоночі на березі моря для Мари. До того ж, Маленька Мю чимало гасу вилила на ядучих мурах. Тож нічого дивного. Але що ж робити? Що скаже Мара? У Мумі-троля боляче стиснулося серце, коли він собі уявив її розчарування. Він сів на східцях, затуливши лапками носа. У нього було відчуття, ніби він обдурив товариша.

– Ти певний, що каністра цілком порожня? – перепитала Мумі-мама, потрусивши ліхтарем.

Родина саме чаювала. За вікнами темніло.

– Немає ані краплини, – з жалем відповів Мумі-троль.

– Певно, іржа дірку виїла, – вирішив Мумі-тато. – Може, й уся каністра проіржавіла наскрізь… Ми аж ніяк не могли витратити стільки гасу…

Мама важко зітхнула.

– Доведеться вдовольнятися світлом від вогню у кухонній плиті, – сказала вона. – У нас зосталося тільки три свічки, їх ми запалимо у день народження на торті.

Мама доклала більше дров і залишила дверцята плити відчиненими.

Полум'я весело потріскувало. Родина Мумі-тролів притягнула дерев'яні скриньки і порозсідалася півколом біля плити. У комині інколи чулося завивання шторму, немов музика линула, похмура й самотня.

– Цікаво… – озвалася Мумі-мама, – що зараз відбувається надворі?

– Це я тобі можу сказати, – відразу відгукнувся Тато. – Острів вкладається до сну. Обіцяю, що острів вкладеться до сну і засне майже одночасно з нами…

Мумі-мама тихенько засміялася, а тоді сказала замислено:

– Знаєте, увесь час, що ми тут живемо, мене не покидає відчуття, ніби ми вибралися на чергову виправу на природу. Усе якось не так, як звично. Ніби неділя ніколи не закінчується… Цікаво, таке відчуття – це погано?

Усі розгублено чекали.

– Розумієте, не можна усе життя прожити на пікніку, – немов вагаючись, вела Мама далі. – Усе має свій кінець. Я боюся, Що якогось дня відчую, ніби знову настав понеділок, і не певна, чи це буде правильно…

Мумі-мама замовкла, невпевнено глянула на Тата.

– Звичайно, правильно… – вражено заперечив Тато. – Це ж чудово, коли кожного дня неділя. Саме цього нам завжди бракувало…

– Про що ви говорите? – запитала Маленька Мю.

Мумі-троль випростав ніжки, він увесь затерпнув, аж мурашки бігали по тілу. З думок йому не йшла Мара.

– Я вийду надвір, – сказав він.

Усі здивовано глянули на малого.

– Хочу трохи подихати свіжим повітрям, – додав він нетерпляче. – Не бажаю тут сидіти й займатися порожніми балачками. Розімну ліпше лапи…

– Але ж… – почав було Мумі-тато, однак Мама спинила його.

– Іди погуляй, синочку, – мовила вона.

– Що це на нього найшло? – запитав здивовано Тато, коли за Мумі-тролем зачинилися двері.

– Йому стерпнули ніжки, – пояснила Мама. – Він і сам до пуття не знає, що з ним відбувається. Ти весь час думаєш, що він іще маленький…

– Та він і є маленьким, – ще більше здивувався Тато. – Ясна річ, що він іще маленький…

Мама засміялася і поворушила дрова у плиті. Сидіти перед вогнем набагато приємніше, ніж при свічках.

Мара сиділа й чекала на піщаному пляжі. Мумі-троль вийшов до неї без ліхтаря, зупинився біля човна. Він нічим не міг їй зарадити.

Налякане серце острова глухо гупало в надрах землі. Ніч повнилася перемінами. Мумі-троль чув, як ворушаться камені та дерева, повзучи островом, чув їхній жалібний шепіт. їм він теж нічим не міг зарадити.

Раптом Мара заспівала. Вона завела радісну пісню, розгойдуючи своїми розхристаними спідницями, притупуючи на піску й усім своїм виглядом показуючи, як вона тішиться зустрічі з Мумі-тролем.

Мумі-троль аж ступив крок уперед, вражений поведінкою Мари. Мара зраділа його появі, в цьому не було жодних сумнівів. Її не цікавив штормовий ліхтар! Вона раділа, що Мумі-троль прийшов на зустріч з нею!

Мумі-троль ані не ворухнувся, доки танцювала Мара. Він дивився їй услід, коли вона, закінчивши танець, побрела геть вздовж берега. А коли Мара зникла з очей, Мумі-троль підійшов до того місця, де вона танцювала, й помацав лапкою пісок. Пісок був такий, як завжди, не скрижанів й не зіщулився від страху. Мумі-троль прислухався, але навколо панувала тиша, яку порушував тільки гуркіт прибою. Острів, здавалося, заснув, раптово поринув у глибокий сон.

Мумі-троль подався додому. Вдома усі вже повкладалися спати, у кухонній плиті жевріла грань. Малий заповз у своє ліжечко, згорнувся клубочком й налаштувався на солодкі сни.

– Що вона сказала? – раптом зашепотіла Маленька Мю.

– Вона зраділа, – прошепотів Мумі-троль у відповідь. – Навіть не помітила, що я без ліхтаря…

У день народження Рибака небо з самого ранку було таке ж чисте, як напередодні, а південно-західний вітер навіть не думав ущухати.

– Прокидайтеся! – гукнув Тато. – Усе знову налагодилося!

Мумі-мама висунула носа з-під ковдри.

– Я це знала!

– Нічого ти не знала! – гордо заперечив Мумі-та– то. – Острів заспокоївся, він більше не боїться! Кущі розійшлися по домівках, а дерева щодуху помчали за ними услід. То що скажеш тепер?

– Чудово! – відповіла Мама, сідаючи в ліжку. – Знаєш, було б дуже незручно святкувати день народження, якби дерева топталися по ногах… А уяви собі, скільки б сміття вона притягнула за собою… – замисливши на якусь мить, вона додала: – Цікаво, дерева повернуться на свої старі місця чи шукатимуть нових? Як тільки вони визначаться, я попідкладаю їм навколо коріння трохи водоростей.

– Які ж бо ви занудні! – обурилася Маленька Мю. Невимовно розчарована, вона дивилася через вікно надвір. – Знову почнеться звичне життя… А я ж була певна, що острів піде на дно моря або зірветься з припони й попливе або навіть полетить світ за очі! Ніколи нічого не трапляється по-справжньому…

Вона докірливо глянула на Мумі-троля, а той приязно засміявся їй у відповідь.

– Еге ж, – сміявся він, не кожному до снаги повернути додому цілий ліс!

– Твоя правда! – захоплено підтримав синочка Мумі-тато. – Не кожному таке під силу. А ще важливіше зуміти втримати усе це в таємниці!

– Усі, бачу, в чудовому гуморі! – буркнула Маленька Мю. – Ліпше би пильнували свою скриню з віскі!

Тато з сином кинулися до вікна. Скриня усе ще стояла на березі мису, однак сам мис добряче зсунувся у море.

– Кави нині не питиму, – заквапився Мумі-тато, натягаючи капелюха. – Мушу подивитися на рівень води…

– І пошукай, будь ласка, Рибака, – попросила Мумі-мама. – Треба запросити його заздалегідь…

– Так-так, пошукайте його неодмінно! – гукнула йому навздогін Маленька Мю. – Ану ж він зайнятий нині увечері…

Але Рибак зник. Можливо, заховався у ялиннику, принишк десь у хащах, поринувши у роздуми про свій день народження.

Мама вже спекла торт, і він красувався на столі з трьома свічками. Попід стелею висіли гірлянди, сплетені з китиць горобини та з ялівцю, а Маленька Мю принесла великий стрепехатий букет шипшини.

– Чого це ти притих? – запитала вона у Мумі-троля.

– А, так собі, думаю… – Мумі-троль викладав маленькі білі камінці навколо торта.

– Як тобі вдалося зігріти її? – зацікавлено запитала Маленька Мю. – Я була на березі тієї ночі, коли ти вже пішов… Пісок анітрохи не замерз!

– Звідки мені знати… – спаленів Мумі-троль. – Ти ж нікому про це не скажеш?

– Ха! – пирхнула Мю. – Хіба я пліткарка! Мене не цікавлять чужі таємниці, не кажучи вже про те, щоб їх розбазікувати по всіх усюдах… Зрештою, рано чи пізно, вони самі по собі виявляться… Цей острів приховує чимало таємниць, можеш мені повірити! І я знаю усі!

Вона зверхньо зареготала і втекла геть.

Мумі-тато, захекавшись від натуги, виніс нагору крученими східцями маяка оберемок дров.

– Твоя мама, – звернувся він до Мумі-троля, – не вміє тримати сокири, але пилкою орудує бездоганно. Я, напевно, зроблю більше місця у дровітні, щоб ми могли заготовляти дрова одночасно.

Тато скинув цурпалки перед кухонною плитою й запитав:

– Як гадаєш, може, подарувати Рибакові мого старого чорного капелюха? Навряд, чи я його ще носитиму…

– Звичайно, подаруй! – підтримав Тата Мумі-троль. – Ти ж маєш капелюха, якого тут полишив Наглядач маяка…

Мумі-тато кивнув і піднявся на маякову вежу, щоб пошукати за подарунковим папером. Він підняв порожню скриню, що лежала на газових бетонах, та так і завмер. Тато побачив на стіні вірша, якого раніше не помічав, вірша, написаного властивим для Наглядача маяка почерком – схожими на павучків закарлючками з великими проміжками між словами.

Третього жовтня,

– прочитав Мумі-тато, –

День моїх уродин,

Та з ким святкуватиму – я ж тут один.

І знову зюйд-вест не стихає й на мить,

І знову дощить.

"Це ж сьогодні, – вражено подумав Мумі-тато. – У Наглядача маяка теж сьогодні день народження… Ото диво!"

Він взяв трохи обгорткового паперу й зійшов залізною драбиною до кімнати.

Решта Татової родини жваво обговорювала варіанти, як би заманити Рибака до маяка.

– Він ніколи на це не погодиться! – рішуче заявила Маленька Мю. – Він боїться маяка… Десятою дорогою обходить його…

– Може, його чимось привабити? – запропонував мумі-троль. – Скажімо, чимось гарним? Може, заспіваємо йому?

– Та чи ви здуріли? – пирхнула Маленька Мю. – Тоді він гарантовано дремене геть!

Мама підвелася й рішуче ступила крок до дверей.

– Знаєте що? – мовила вона. – Я сама піду й запрошу бідолаху, як це робили колись, у старі добрі часи. Хай тільки Маленька Мю виманить його із хащі.

Коли вони прийшли до ялинника, Рибак сидів на узліссі з квіточками у волоссі. Він одразу зірвався на рівні ноги, з надією дивлячись на прибульців.

– Маємо за честь привітати вас з днем народження, – мовила Мумі-мама, присідаючи у реверансі.

Рибак поважно схилив голову.

– Ви перші, хто згадав про мій день народження. То мені велика честь…

– Ми влаштували для вас удома невеличке свято, – сказала Мумі-мама.

– На маяку?! – аж скрикнув Рибак, вмить попіснівши на обличчі. – Я туди не хочу!

– Послухайте мене, – спокійно переконувала його Мама. – Вам зовсім не треба дивитися на маяк. Гарно заплющіть очі і дайте мені лапку. А ти, Мю, побіжи, будь ласка, наперед і постав воду на каву. А ще запали свічки!

Рибак міцно заплющив очі й простягнув Мамі лапку. Мумі-мама обережно повела його вересовою лукою до маякової гори.

– А тут треба високо занести ногу, – попередила Мама перед східцями.

– Я знаю, – відповів Рибак.

Коли заскрипіли вхідні двері, він здригнувся, відмовляючись іти далі.

– Ми спекли торта й прикрасили кімнату, – вмовляла його Мумі-мама. – Приготували подарунки!

Мама перевела Рибака через поріг, вона поволі почали підніматися угору крученими сходами. Південно– західний вітер шаленів поза стінами маяка, інколи вів завивав, вриваючись у розбите вікно.

Мама відчула, як тремтить Рибакова лапка.

– Нічого страшного тут немає, – заспокоїла вона його. – Ми вже майже прийшли…

Вона відчинила двері до кімнати.

– А тепер можна дивитися! – дозволила вона.

Рибак слухняно розплющив очі. Свічки горіли, хоча ще не стемніло, святковий стіл був накритий дуже гарною білою скатертиною з вишитими зеленими гілочками по краях. Родина Мумі-тролів вишикувалася рядком, зустрічаючи гостя.

Рибак глянув на торта.

– Ми маємо лише три свічки, – вибачилася Мама. – Скільки років вам виповнилося?

– Не пам'ятаю, – пробурмотів Рибак.

Його очі полохливо перескакували з одного вікна на інше, він зиркнув на ляду, що вела у маякову вежу.

– Раді вітати вас у нашій господі, – приязно проголосив Мумі-тато. – Сідайте, будьте ласкаві, до столу.

Але Рибак і не подумав сідати, позадкував до дверей.

Раптом Маленька Мю розлючено заверещала:

– Сідай негайно до столу й поводься, як усі порядні гості!

Рибак так перелякався, що миттю опинився за столом. Не встиг він і оком змигнути, як Мумі-мама налила йому кави, а хтось уже розпакував капелюха й одягнув йому на розпатлану голову.

Рибак навіть не ворухнувся, тільки намагався роздивитися капелюха знизу, а від кави відмовився.

– Що ж, спробуємо з пакуночком водоростей… – мовила Маленька Мю, простягаючи йому свій подарунок, загорнений у червоні листочки.

– Можеш сама це з'їсти, – ввічливо сказав Рибак, і усі навколо засміялися, зрадівши, що й Рибак може утнути щось дотепне.

За столом стало веселіше, родина дала спокій своєму гостеві, завівши невимушену розмову про шторм та острів, який помирився з морем і заснув.

Потроху Рибак оговтався, відсьорбнув кави й скривився мов середа на п'ятницю. Потім поклав до горнятка вісім шматочків цукру й вихилив усе одним ковтком. А тоді заходився розгортати пакунок від Мумі-троля. Там були подарунки, яких не взяла Морська лошичка: скельця, камінці, чотири мідні грузильця для вудки. Рибак довго дивився на грузильця і зрештою сказав:

– Ха!

Потім він розгорнув останній пакунок і вийняв мушлю з написом: "На згадку з Західного узбережжя" і сказав:

– Ха-ха!

– Я вибрала найгарнішу мушлю, – пояснила Мумі-мама. – Її викинуло море на піщаний пляж…

– Он як?

Рибак глянув на найнижчу шухляду комода. Він підвівся з-за столу й поволі підійшов до комода. Уся родина зацікавлено спостерігала за ним, надзвичайно дивуючись, що він не подякував за подарунки.

Почало сутеніти, лише маленький промінець призахідного сонця тріпотів високо у кроні яблуньки на стіні. Три свічки рівно горіли на торті.

Рибак побачив пташине гніздо, що усе ще лежало на комоді.

– Його місце у комині, – зауважив він суворим голосом. – Воно пролежало там багато років.

– Ми хотіли повісити гніздо за вікном, – виправдовувалася Мумі-мама. – Але не встигли прилаштувати там поличку…

Рибак стояв перед комодом, дивлячись на себе у дзеркалі, розглядаючи капелюха, подарованого Татом Мумі-троля, та своє невиразне зображення.

Потім перевів погляд на складанки, що лежали на картонній підставці, взяв одну складанку і допасував її до картинки, тоді взяв ще і ще. Родина Мумі-тролів стала у нього за спиною, спостерігаючи, як спритно він складає складанку – тільки лапки миготіли. Ось картинку завершено. Птахи та маяк. Птахи летять назустріч світлу маяка. Рибак обернувся й глянув на Тата.

– Тепер я згадав, у чому річ, – мовив він. – Ми переплутали капелюхи.

Рибак зняв Татового капелюха й простягнув лапу за своїм. Обидва панове мовчки обмінялися капелюхами.

Наглядач маяка повернувся додому.

Він застебнув свого замшевого піджака, підсмикнув догори штани й повернувся до столу.

– Чи можу я попросити ще кави? – запитав він.

Мама сторчголов кинулася до плити.

Усі знову сиділи навколо столу, але розмова вже не клеїлася. Рибак наминав торта, а дещо розгублена родина не зводила з нього погляду.

– Я тут трохи малювала, – скромно озвалася Мумі-мама.

– Бачу, – кивнув Наглядач маяка. – Характерний для шхер ландшафт. Годиться для розмаїтості. І гарно намальовано. А що намалюєте на іншій стіні?

– Хотіла зобразити карту, – пояснила Мумі-мама. – Карту острова та навколишніх скельних острівців з усіма відмілинами, а ще, можливо, зазначити глибини моря. Мій чоловік мастак вимірювати морську глибину.

Наглядач маяка схвально кивнув головою. Мумі-тато тішився у душі, але не зронив і слова.

Маленька Мю переводила свої блискучі оченята то на одного, то на іншого. Здавалося, ситуація її неймовірно розважала, і вона ось-ось ляпне якусь дурницю, але обійшлося.

Дві свічки згоріли дотла й стекли на торт. Надворі споночіло, шторм не вщухав. А на маяку панували тиша та спокій, як рідко бувало на забавах у Мумі-тролів.

Думка про Мару промайнула в голові Мумі-троля, але не обпекла тривогою. Вони зустрінуться згодом, поспіху немає. Він відчував: Мара вже не боїться, що він покине її напризволяще.

Нарешті озвався й Мумі-тато.

– Послухайте, я маю скриньку віскі, стоїть на березі вашого мису. Як гадаєте, вітер скоро вляжеться?

– Гм, – гмикнув Наглядач маяка, – якщо вже налетів південно-західний, то може шаленіти й тижнями… А з віскі нічого не станеться, хай собі там стоїть.

– Маю намір поглянути трохи згодом, що там з погодою, – вів далі Мумі-тато, набиваючи люльку. – Як на вашу думку, човна не знесе у море?

– Навряд, – поважно відказав Наглядач маяка. – Настав новий місяць, тож припливу не буде…

Догоріла й третя свічка. Тепер лише світло від вогню у плиті витанцьовувало на долівці.

– Я випрала простирадла, – втрутилася у розмову Мумі-мама. – Хоч вони й були ще зовсім чисті. Ваше ліжко стоїть на своєму колишньому місці.

– Дякую, дякую, – Наглядач маяка встав з-за столу. – Тільки цієї ночі я, мабуть, таки спатиму у маяковій вежі.

Усі побажали одне одному на добраніч.

– Підемо на мис? – запитав Тато у синочка.

Мумі-троль кивнув.

Коли Тато і Мумі-троль вийшли на пагорб, на якому височів маяк, на південно-західному прузі з'явився тоненький місячний серпик. Молодий місяць осяяв осінню пітьму. Вони рушили вниз, до вересової луки.

– Тату! – окликнув Мумі-троль. – Я маю ще залагодити деякі справи на піщаному пляжі. Треба зустрітися з однією знайомою…

– Гаразд, – не заперечував Мумі-тато. – Побачимося завтра. Бувай!

– Бувай!

Мумі-тато попростував далі островом. Думки про те, що скриню з віскі може змити у море, більше не дошкуляли йому. Та й одним мисом більше чи менше, коли їх маєш купу, теж не так вже й важливо.

Тато підійшов до самого прибою. Перед ним котило хвилю за хвилею його море, величаве, збурунене білим шумовинням, спокійне і могутнє.

Тато викинув з голови усі зайві думки, він просто насолоджувався життям усім своїм єством – від кінчика хвоста до кінчиків вух.

Коли він обернувся, щоб поглянути на свій острів, морем промайнув білий сніп світла, докотився до пустельного небокраю й разом з хвилями повернувся назад.

То світився маяк.